

156.922

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

OSZK

OSZK

Osztályos Számok

OSZK

OSZK

156922.

BALÁZS BÉLA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

KÉT

DRÁMA

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BALÁZS BÉLA: KÉT DRÁMA

50

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

KÉZIRATOK ÉS NYOMTATOTT KÖNYVEK
KÖZVETLEN ELJÁRÁS
MAGYARORSZÁG
BUDAPEST

ARANYTŰZŐ ÉS KÖNYVTÁR

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BALÁZS BÉLA

KÉT DRÁMA

MOZART
HAZATÉRÉS

MEZSDUNARODNAJA KNIGA
NEMZETKÖZI KÖNYV
MOSZKVA
1941

BALAZS BÉLA

KÉT DRÁMA

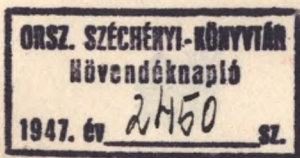
MOZART

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

156922

MOZART

Dráma 3 felvonásban, 7 képen

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

SZEMÉLYEK

LEOPOLD MOZART — muzsikus, Colloredo érsek szolgálatában

WOLFGANG }
NANNERL } gyermekei

HAGENAUER — kereskedő és háztulajdonos

LIETZENMEIER — bécsi polgár

SCHIKANEDER — bécsi színigazgató

COLLOREDO — érsek, Salzburg tartomány fejedelme

ARCO gróf — Colloredo udvarmestere

SCHAUCHER — Colloredo komornyikja

ELSŐ LAKÁJ

MÁSODIK LAKÁJ

VAK KOLDUS

1. }
2. } JÁRÓKELŐ
3. }

JOSEPH — vendéglői szolga

PUCHBERG — bécsi magisztrátus tag

SZENÁTOR

POLGÁRMESTER

A KÖVET

SÜSSMEIER

WEBERNÉ — bécsi polgárasszony

KONSTANZIA }
ALOYZIA } leányai

A VARRÓNÓ

GRETL — színésznő

SZINÉSZEK, ÉNEKESEK, JÁRÓKELŐK, KISÉRŐK

Az első felvonás Salzburgban játszódik, a többi Bécsben.

ELSŐ FELVONÁS

*Szoba Mozart Leopold salzburgi lakásán. Egyszerű és rendez.
Jobbra meg balra egy-egy ajtó. Hátul két boltíves ablak.*

*A szoba közepén asztal, felette függő olajlámpa ég. Éjszaka van.
MOZART LEOPOLD és leánya, NANNERL, az asztalnál ülnek.
Leopold hatvanöt éves, elcsigázott, megviselt, szigorú, aszkétaarcu
ember. Gondszántotta, ráncos arcán illuziótlan, keserű okosság
és aggodalmas kötelességtudás látszanak meg. Bár kissé görnyedt,
mégis az urasági komornyikok merev méltósága van tartásában.*

NANNERL *(huszonötéves komoly, szenvedő arcú, szép
leány. Himzőráma fölé hajolva dolgozik. Fáradt-
nak látszik. Fájó szemeit gyakorta törülgeti, ám
konok akarattal mindig újra munkához lát.)*

LEOPOLD *(ezüst tallérokát számol az asztalra):* Ez a
járandó házbér. Ez meg a fűszeresé. Adósságot
törlesztendő.

NANNERL *(anélkül, hogy feltekintene, veti közbe):*
Négy florin és husz garas jár neki.

LEOPOLD: Olyan sok? De liszt még maradt a kam-
rában?

NANNERL: Két font.

LEOPOLD *(sóhajt):* No, ez meg a köteles kamat, mely-
lyel Hagenauer urnak tartozunk... ki van a tel-
jes szomma... Az egész fizetésem.

NANNERL: Lanneréktől még nem kaptál honorárt a
hegedüleckékért.

LEOPOLD *(a lámpára mered):* Ugysem futja téli kabát-
ra abból sem.

NANNERL: Az éjjel még elkészülök evvel a csipkével.
Baronessz Marianna akurát szokott fizetni. *(Sze-
mét törli.)*

LEOPOLD *(mint fent):* És neked talán bizony nincsen
szükséged toalett-re? Felnőtt hajadon, akit férjhez

kellene már adni. Hogyan prezentáljad magadat kellőképpen az asszamlékon?

NANNERL (*aki eddig gépiesen, valami eltompult közömbösséggel felelt, most hirtelen lehorgasztja fejét*): Én? ... Én még várhatok apám. A te téli mantód előbbjáró.

LEOPOLD (*mint fennt*): És ha Wolfgang Bécsben ismét pénzt szükségelne?

NANNERL (*megrezenve tekint fel és akaratlanul fakad ki*): Te jóságos Isten! (*Elfordul és a földre mered. Szünet. A mozdulatlan csendbe tompán hullanak a toronyóra ütései.*)

NANNERL (*erőt vesz magán. A szót másra terelve*): Éjfelet üt. (*Erőszakos rándulással hajol a munkája fölé.*) Ennek még el kell készülnie.

LEOPOLD (*mint fennt, mozdulatlanul dermed a lámpa pislalángjába*): Hiszen igazad van, szegény Nannerl lányom.

NANNERL (*még mélyebbre hajtja fejét*): Én nem mondtam semmit, apám.

LEOPOLD (*feláll, egy falipolcra kottapapírost, tentát, ludtollakat hoz és másolni kezd*): Bizony, igazságod van, te szegény Nannerl.

NANNERL (*mint fennt*): Térj aludni, apám. Csak ismét megbetegited magadat ez untalan éjvirrasztó munkával.

LEOPOLD: Sebaj. Ha Wolfgang operáját előadandják, száz dukátot kap egyszerre, kézbe fizetve. Bizonyosan akkor az ő apjának is küldend némi pénzt. Esméred te az én fiam gyermeki hü szívét. Tudod te, mely ragaszkodással csügg apján és testvérénén.

NANNERL: Ugy hát mért véled, hogy Wolfgang még pénzt kérhetne hazulról? Hiszen már az elmúlt pénteken volt soros a „Szöktetés a szerályból” előadása?

LEOPOLD: Nyilvánvalóan az utolsó órában még elgáncsolta valaki ellenese.

NANNERL: Mért véled ezt?

LEOPOLD: Hiszen különben Wolfgang már tudósítást

küldött volna az előadás sikeréről, értesítvén, hogy milyen aplaudiszmanttal fogadta a publikum a muzsikát. A bécsi Burgtheater jelentősége felet-
több nagy.

NANNERL (*fojtott keserőséggel*): Miért nem várta meg Wolfgang az előadást otthon, itten Salzburgban? Olcsóbbba kerülne. Meddig bírod még, hogy kótá-
másólással virrasszad az éjszakákat érette?

LEOPOLD (*fanatikusan*): Wolfgang nem maradhat itt ebben a sötét zugban örökké koncertmeiszternek Colloredo érsek-fejedelem ökegyelmessége szükö-
sen fizetett szolgálatában. Elég már, ha az apja tengődik el a fejedelem udvarában. Wolfgangnak ki kell szállnia a nagyvilágba, hogy megismerjék őt, valamint ismerék mindenek a Mozart-gyerme-
ket, mikoron koncert-turnékon utazánk Itáliában, Párizsban, Londonban. Használja ki Wolfgang a jó alkalmat, hogy a fejedelem bécsi udvar-
tartásához rendelte őt éppen. Körül kell ott most tekintenie, hogy más, jobb szolgálatot lelne Bécs városában. Ám annak okáért prezentálnia kell ma-
gát és személyét kedveltetnie, jó manérokkal udva-
rolván a főbb rangbéli uraságoknál. Maga a császár kívánja meghallani őt. De üzentetheti-e öfel-
ségének Wolfgang, hogy siessen az elhivatásával, mivelhogy néki Salzburgba kell visszautaznia rö-
videsen? Azt Wolfgang nem teheti. Az ilyen sze-
rencsét kívárni kell türelmetességgel.

NANNERL (*szerényen*): Wolfgang szándéka volt zongoraleckéket adni. Maga irá nemrégiben, hahogy csupán három jó tanulóhoz jutna, abból már meg-
élhetne.

LEOPOLD: Három jó tanulóhoz ha jutna, bizonynal. Ám hogy jut az ember jól fizető skolárokhoz? Csakugy bizony, ha igen kéreti magát az ember. Ha pénz van az ember tarsolyában. Ha az ember nem szorult rá éhbér után kapni éhesen. Bizony mon-
dom, Nannerl, az a keserves pénz, melyet Wolf-
gangnak küldünk, meghozandja kamatait. (*Az uc-*

*cáról póstakürt hallik be és egy nehéz kocsi zör-
gése.)*

NANNERL: A bécsi pósta.

LEOPOLD: Evvel megérkezik Hagenauer ur is bizony-
nyal.

NANNERL: És holnap reggel nyolc órakor minutára
fel fog jönni, hogy beszedje a házbért és a kamat-
járandóságot az adta kölcsönpénzért.

LEOPOLD: Annak így vagyon rendje. Immár tizen-
nyolc esztendeje, mióta Hagenauer házában lakom,
de a házbért megkapta mindig garas hijja nélkül,
idejére, pontosan.

NANNERL: Azért is görnyedsz te itt minden éjszakán
hajnalig... évről évre szüntelen.

LEOPOLD: Annak Hagenauer nem oka. Az ő becsü-
letesen és nehezen megszerzett pénze ez. Bér és
kamat jogos járandósága. Van neki magának is
gondja. Sulyos beteg gyereke.

NANNERL: Ma reggel tíz órakor doktort kellett hívni
hozzá. Jártak az ajtók, nagy szaladgálás volt.
Ide felhallatszott a fiu nyögése.

LEOPOLD: Látod-e? ... Hiszen hacsak az érsek-fe-
jedelem szive nem volna olyan sziklakő kemény-
ségű és kissé bővebb pénzzel támogatna bennünket,
Mozartokat, akik annyi becslést és jóhírt szerzénk
neki.

NANNERL: A fejedelem ökegyelmessége nem tudja
kellőképpen megbecsülni Wolfgang talentumát.
Bezzeg, ha Wolfgangnak a széptevéshez és kompli-
mentekhez és hajbókolásokhoz volna nagyobb ta-
lentuma...

LEOPOLD: Rosszul esméred az érsek-fejedelem öke-
gyelmességét. Jobban tud ő a mives muzsikához
sok tudós kapellmeiszternél. Nagyon is jól tudja,
milyen főbb ajándékot ejtett az ő ölébe az ég ke-
gyelme, mikor a mi Wolfgangunkat az ő udvará-
nak adta. Azért köti ő Wolfgangot Salzburgban
maradnia. Azért nem kívánatos neki, hogy Wolf-
gang hire fényessége messzire terjedjék. Nehogy
néhány ökegyelmességénél is gazdagabb hatalma-

sabbnak az ő kincsére vássék foga és el ne szerezze tőle. A félelem, a félelem vezérli az érsek-fejedelem ökegyelmességét!

NANNERL (*kitörő keserőséggel*): De hát ki fog akkor Wolfgangon segíteni? Ki fogja talentumát gyámolítani? Ki? Ki? ...

LEOPOLD (*feláll*): Isten, akiben hiszek. Wolfgang géniusza, melyet tudok. És mi ketten, Nannerl: apja és nővére. A mi hűségünk, mely el nem hajlítható. És ha életünkbe kerül is, mintahogy már édesanyja életébe került, mi tartjuk és támasszuk őt. És Wolfgang ezerszeresen visszafizeti majdan nekünk.

NANNERL (*keze lankadtan csuszott le a himzörámáról és fejfel az asztalra borul*).

LEOPOLD (*meghökkenve elhallgat; szünet mulva*): Nannerl! ... Oh, én tudom! ... Tudok én mindent! Más dolog az, ha én, öreg ember, időm eljáván, áldozom életemet és más dolog, hogyha te ifju életedet áldozod, meg szerelmed boldogságát és önnön nagy muzsikális talentumodat szakrifiálad.

NANNERL (*felzokog*).

LEOPOLD (*lánya haját simogatja*): Nannerl! Nem! Nem tarthat már sokáig. Hiszen Wolfgang neve már újra olyan hirre terjedt, mint mikoron Wunderkindként járta a világot. Lehető, hogy mihamar udvari kapellmeister lesz. Gluck lovag urnak kétezer florin fizetés adatik a bécsi udvarnál! Haydn ur a londoni udvarnál sőt háromezret is nyer. Gondoljad meg, Nannerl! Ha Wolfgang ily szommának csak felét bár hazaküldendi — úgy nemsokára kifizethetjük adósságainkat és megint takaríthatjuk a pénzt kelengyéd számára.

NANNERL (*feláll és szenvedélyesen megöleli atyját. Még könnyes hangon*): Bocsáss meg apám! Én is csak untalan gondot és bánatot szerzek neked. Ne vélekedj rosszul felőlem. Te jól tudod, hogy jobb szeretem Wolfgangot és az ő muzsikáját mindeknél... Ha én odaadhatnám érte a véretem, egyszeribe, egészen, mindjárt... (*Heves, szinte vad gesztussal, mely visszafojtott temperamentu-*

mát elárulja) Igy!... Megtenném!... Isten engem úgy segítjen!... És ez volna a legjobb vég az én számomra is. (Homlokát apja vállára hajtja.)

LEOPOLD: Nem tarthat már sokáig, lányom! Nem! Talán már holnap előadatik Wolfgang operája. A néki járandó száz dukátumból fele részt mindjárt haza küldi bizonynal. A siker bizonyos. Új megrendeléseket nyer. És akkor majd Wolfgang gondoskodik rólunk, miképen mi dolgozánk, szükölködvén, érette.

NANNERL: Térj aludni apám, kedves. Térj aludni vég-tére! *(Kivülről ajtó nyikorgása hallik. Mindketten felfigyelnek. Nannerl a baloldali ajtóhoz megy és kissé kinyitja. Aztán meglepetve fordul apja felé):* Hagenauer ur jön fel hozzánk!

LEOPOLD: Ilyen késő éjjel? Holott épen csak most érkezett haza utjáról?

NANNERL: És még a fia is betegen fekszik odalenn.

LEOPOLD: Ugyan nagyon sietős lehet a dolga.

NANNERL: Talán tudósítást hoz Bécsből?

LEOPOLD: Olyan sürgőset vajjon, hogy holnap reggelig nincsen érkezése?

NANNERL: Nem egyedül jó! Egy idegen ur jó vele!

LEOPOLD: Felette különös! *(Gondosan begombolja és kézzel leporolja sötét ruháját, aztán parókáját helyresimitja.)* Nannerl, menj át a másik szobába... egyelőre... zongorázzál... vidámat játszál... Ne gondolja Hagenauer ur vagy akárki, hogy...

NANNERL: Értem, apám.

Nannerl a jobb ajtó felé megy, ahonnan még egy aggodalmas pillantást vet vissza. Leopold biztatóan bólint feléje. Nannerl behuzza maga mögött az ajtót.

Leopold gyors vizsgáló pillantással tekint körül a szobában. Kihuzza az asztalfiát és berakja a tallérokat. Kótát, pennát, kalamárist visszatesz a polcra. A himzörámát is gyorsan félrerakja. A másik szobából virtuóz zongorajáték hangzik fel. A bal ajtón kopognak.

LEOPOLD *(feszés méltósággal kihuzza magát):* Tessék belépni!

HAGENAUER és LIETZENMEIER lépnek be. *Hagenauer kicsiny, szikár, öreg emberke. Tekintete nyugtalan és tétova. Félgesztusai határozatlanok. Beteges és aggodalmas köhécselése érzéseinek és gondolatainak minden árnyalatát kifejezi. Lietzenmeier fiatalabb, egészséges, jólérvéstől duzzadó, jóindulatu, jólnevelt bécsi polgár. Utiköpenyegben, kalappal és nagy esernyővel kezében.*

LIETZENMEIER (*meghajol*): Legtiszteletteljesebb reverenciámat kegyednek. (*Meglepetve áll meg az ajtóban a zongorajáték hallatán és csodálkozó gyönyörűséggel figyeli.*)

HAGENAUER: Jóestét, kedves szomszéd ur. Bocsánatát könyörgöm, hogy ily késő éjnek évadján...

LEOPOLD (*ceremóniásan meghajolt Lietzenmeier felé*): Legtiszteletteljesebb reverenciámat. (*Kezet nyújtva Hagenauernek, tartozkodón.*) A háziurnak mindenkoron joga énhozzám betérnie. De milyen szerencsés véletlennek köszönhetem ezt az örömet? (*Rosszat sejtve figyeli Hagenauert és az idegent.*)

HAGENAUER (*nyugtalanul, minduntalan Lietzenmeierre sanditva, mint valaki, aki kinos közlendőjével nem mer előhozakodni. Köhécselve*): Kh... kh... Lietzenmeier ur tudniillik, akit bemutatnom szerencsém van, éppen Bécsből érkeze szinte és még az éjszakán tovább utazik München felé és amíg új forspontot állítanak neki, használni akarom az alkalmat...

LEOPOLD: Szerencsémnek tekintem.

LIETZENMEIER (*őszinte elragadtatásában szinte akaratlanul közeledett a jobboldali ajtóhoz, ahonnan zongorajáték hallatszik és néma gesztussal jelzi, hogy most jobb volna nem beszélgetni, hanem inkább zenét hallgatni kellene. Kisvártatva halkán kérdezi*): Miképpen lehetséges, hogy Mozart ur már itt van Salzburgban? Hiszen három napja még Bécsben volt szerencsém láthatni őt.

LEOPOLD (*keserű mosollyal*): Nem Mozart ur klavirozik odabent.

LIETZENMEIER: Csak egyedül Mozart ur klavirozhat így!

LEOPOLD: Nem Mozart ur, hanem Mozart kisasszony.

LIETZENMEIER (*elcsodálkozva kérdő pillantást vet Hagenauerre*).

HAGENAUER (*bólint*): Kh... kh... Mamzell Mozart moszjő Wolfgang Mozart nővére... kh... kh...

LIETZENMEIER (*mély csodálattal*): És ő is?

LEOPOLD: A klavirjátékban való talentuma és készsége alig csekélyebb az öccsénél.

LIETZENMEIER: De miért, hogy akkor...

LEOPOLD: Tudom, hogy mit kíván megkérdezni, moszjő. Nem kegyed az első, akit interesszál ez. Felelet könnyen adható. Mert két Wunderkind számára részben a piac nem elégségesen nagy, részben az én tarsolyom túl szűk. Nem kívánnak az urak helyet foglalni? Kérem uraságtokat...

Mindhárman leülnek.

LIETZENMEIER: Valóban elbűvölően játszik madmazzell Mozart.

LEOPOLD: Holott kevés érkezése van a művészet gyakorlására. Az ő talentumát fel kell áldoznunk. (*A zongora elhallgat.*) Tehát minek köszönhetem ezt a rendkívüli megtiszteltetést? (*Gyanakodva figyelő vendégeit.*)

LIETZENMEIER: Ezerszer megkövetem, igen tisztelt Mozart uram... Ámbár boldognak vallom magamat, hogy kegyeddal megismerkedhetém és feletébb hálás vagyok, hogy madmazell Mozart klavirjátékát meghallhatám... mégis soha eszembe nem ötlöhet, hogy ily kései éji órában... hogyha az igen tisztelt Hagenauer ur nem nógatott volna, jóformán erővel kényszerítvén...

HAGENAUER: Kh... Ó tudniillik Wolfgang Mozartról tud hirt adni és elbeszélni, mert ő találkozott vele Bécsben... és én úgy vélekedék, hogy...

LEOPOLD: Olyannyira sürgős nem lehet, hogy uraságtokat ily késő éji órán fárasztani szabadjon.

- HAGENAUER (*Lietzenmeierre sanditva*): Kh... kh...
De talántán interesszáló és nagyfontosságú ujdonságokat tudhatna hirül adni... kh... kh...
- LEOPOLD (*feláll*): Minémü ujdonságokat?... melyek oly nagy fontossággal birnának?
- LIETZENMEIER (*elterelve*): Semmi jelentőségeset... Kedves Mozart ur... Valóban semmi jelentőségeset.
- LEOPOLD: Micsoda ujdonságokat... az én fiamról?
- HAGENAUER: Kh... kh...
- LIETZENMEIER: Csak felettébb kellemes hiradást tehetek, melyről Mozart ur bizonnyal már tudomást szerze... Fia operájának hasonlithatatlan nagy sikeréről...
- LEOPOLD (*megütödvé*): Operájának sikeréről?
- LIETZENMEIER: Hiszen uraságod természetesen tudja, hogy a mulott pénteken a bécsi Burgtheaterben előadatott a „Szöktetés a szerályból“. Óh... ravisant!
- LEOPOLD (*Összeszedte magát*): Persze... Hogyne... Fiam még csak futtában jelenté...
- HAGENAUER: Kh... kh...
- LIETZENMEIER: Én teljes szivemből gratulálhatok kegyednek, valamint madmazell Mozartnak is aképpen. Da capo—elejétől mindvégig! Az előadás kétszer olyan sokáig tartott, mint közönségesen. Egész Bécs városában minden nép énekli már Wolfgang Mozart ur áriáit. Még most a dilizsánszban is, amig csak Salzburg kapuján be nem hajtottunk, egyre csak dalolták az utasok: Lalalala. (*Halkan, de hozzáértően énekli a „Szöktetés“ egyik áriáját.*) Hasonlithatatlan! Hasonlithatatlan!
- HAGENAUER (*jelentős pillantással Leopoldra*): Szádukátumot az operáért mindjárt kézhez ki is fizettek. Kh... kh... Erről is természetesen tudósítást vett kedves szomszéd ur?
- LEOPOLD (*ridegen*): Természetesen.
- HAGENAUER (*pislogva*): Kh... kh... (*Rövid, kinos szünet. A szomszéd szobában újra megszólal a zongora.*)

LIETZENMEIER (*akinek a helyzet szemelláthatón kezd kényelmetlenné válni*): Kegyeskednék, igen tisztelt Mozart ur, nékem megengedni, hogy madmazell Mozartnak magamat bemutassam és leg-tiszteletteljesebb reverenciámat lábaihoz rakván, felette nagy csodálatomat kifejezhessem?

LEOPOLD: Tessék... Ismerkedjék meg véle... (*A jobb ajtó felé mutat*). De klavirjátékáról jobb, ha nem tesz szót.

LIETZENMEIER (*halkan és óvatosan átmegy a szomszéd szobába*).

LEOPOLD (*bizalmatlanul nézi Hagenauert, aki nem állja Leopold tekintetét*): Valóban felettébb nagy barátságának tanubizonysága, hogy eme jó hiradással nem kívánna várni holnap reggelig, kedves szomszéd ur... holott a nagy utazásba igen törődött lehet, szomszéd ur... Sőt nagy eső esvén... csuron meg is ázhata... És familiája is nagy gondokba várja Hagenauer szomszéd urat... még se átalla még az éjszakán...

HAGENAUER (*hirtelen nekiugorva*): Azokból a száz dukátumokból, semmit haza nem küldé Wolfgang!

LEOPOLD: Ezt honnan tudja? Már megkérdezé a póstahivatalban? (*Kihuzza az asztalfiát.*) Félti talán házbérét meg a járandó kölcsönkamatpénzeket? (*Kiszámolja a pénzt az asztalra.*) Ezért kár volt megzavartatnia éjszakai nyugodalmát. Nem Wolfgang adósa Hagenauer urnak, hanem Leopold Mozart és Leopold Mozart még mindenkoron, mindennemű köteles tartozásait beteljesítette.

HAGENAUER (*elhárító mozdulattal, őszintén*): Kh... kh... mily hamisan érte engemet, öreg barátom! Hát nem tudom-e én egész bizonyossággal immár tizennyolc esztendeje, hogy kegyed a legakurátusabb lelkiismeretű ember? Tudom én, hogy kegyed inkább a kenyeret vonja meg szájától, semhogy nem fizetné tartozását. De már tiz év óta fizeti nekem Mozart ur a kamatokat. Már többre megy a szummánál, melyet a turnéra kölcsönadék. És ke-

gyed minden éjjelen úgy virraszt madmazell Nannerlrel...

LEOPOLD: Wolfgang géniusza a mi sorsunkká lőn. Nagy sors... nehéz sors, Hagenauer ur.

HAGENAUER: Kh... kh... De én úgy vélem. Azért jövék fel voltaképpen. Higye el nékem...

LEOPOLD: Miért jött most fel kegyed?

HAGENAUER (*hevesen*): Rendelje vissza Bécsből Wolfgang fiát haladék nélkül, rögtön.

LEOPOLD: (*gyanuja támad*): Miért tegyem azt?

HAGENAUER: Kh... kh... Csak úgy vélem. Ha Wolfgang az ő operája előadásának utána hazatért volna, akkor ama száz dukátumokat is magával haza hozta volna.

LEOPOLD: Wolfgangnak most Bécsben kell időznie. Ez kelletik az ő jövődjé mián. A főrendbeli nemesség között kell forgolódnia, ott magát prezentálván. Annak okáért is nem küldje haza azokból a száz dukátumokból. Mert ott illő módon kell öltözködni Wolfgangnak, hogy még az udvarnál se álljon hátrébb mindeneknél. Mert szegény embernek csak alamizsnát vetnek.

HAGENAUER: Kh... kh... Ám kedves szomszéd ur, miközben kegyed itten éjt napallá teszen nehéz munkában...

LEOPOLD: És ha még ennél is nehezebb sor érne... Ez ime az én életem feladott célja! Ez az én szent szolgálatom mindenek felett.

HAGENAUER: Kh... kh... De meddig, vajjon mely határig tartson ez így...

LEOPOLD: Már nemsokáig, ha Isten is úgy akarja. Nem lehet az, hogy elébb vagy utóbb Wolfgang talentuma ne nyerje jutalmát. Akkor ő mindnyájunknak meghálálja bő hozadékkal. Akkor, kedves jó szomszéd, nemcsak kamatjárandóságát fogja megkapni, hanem az egész kölcsönbe adott szomóját is. Ebben ugyan bizonyossága lehet, ha Wolfgang szívét esméri. Ő el nem felejtí familiáját soha.

HAGENAUER: Kh... kh... Éppen hogy az ő fami-

liája... És ha neki magának leszzen familiája Bécsben? (*Maga is megijedvén a mondottaktól, köhögési rohamot kap.*)

LEOPOLD (*szótlán mered Hagenauerre. Egyszer fel és alá megy a szobában, aztán hirtelen Hagenauerhez fordul. Tompán*): Mit beszél? Az nem igaz!

HAGENAUER: Hiszen én nem tudhatom valójában... Kh... kh... Azért hozám fel kegyedhez moszjő Lietzenmeiert... ő járatos ama familiához. Ő hirellé nekem. Ugy vélekedém, hogy kegyed hasznára vagyon, ha mihamarabb hirádat teszek róla...

LEOPOLD (*hirtelen fordulással a jobboldali ajtó felé siet és felrántja. Szárazon*): Moszjő Lietzenmeier, kérem egy szóra. (*A zongorajáték elhallgat.*)

LIETZENMEIER (*belép. Érzi, hogy sűrű a levegő és legjobb szeretne elszelelni*): Ezer köszönet és hála a felejthetetlen gyönyörűségért. Kegyednek is, Hagenauer ur, hálámat nyilvánítom ezért a váratlanul szerencsés véletlen alkalomért. Most sajnálatomra...

LEOPOLD (*nagyon nyomatékosan*): Kérem, hogy még egy néhány minutára helyet foglalni sziveskedjék...

LIETZENMEIER: Ám nekem igen sietnem kell. Elindul a dilizsánsz. Bármennyire is sajnálom...

LEOPOLD (*elállja utját*): Én nagyon kérem. A müncheni dilizsánsz csak egy félóra multán indul és itt áll meg a sarkon. Egy gonddal terhes apa kéri néhány szóra csupán.

LIETZENMEIER (*leül, szemellátható feszengéssel*): Kérem, alázattal kérem... Ám én semmit valóképpen nem tudok igazán...

LEOPOLD (*szinte nyersen*): Igaz-e, hogy Wolfgang Mozart házasodni készül?

LIETZENMEIER (*kényszeredett nevetéssel*): Dehogy is kérem! Hiszen kegyed is tudja, hogyan kap lábra ilyenén könnyű szóbeszéd a színházak körül...

LEOPOLD: Milyen szóbeszéd?

Nannerl megjelent az ajtóban.

LIETZENMEIER: Istenem! Hogyhát az ifju Wolfgang szerelmes volna. Akad-e olyan ifju férfi, aki ne gyulladna szerelemre?

LEOPOLD: Ki eránt gyullada szerelemre?

LIETZENMEIER: Aloyzia Weber a neve a hajadonak.

LEOPOLD: Weber? Miféle Weber? (*Hagenauerhez fordul.*) Milyen familia az?

HAGENAUER: Kh... kh... Apjuk színházi sugó vala a mannheimi színháznál. Négy hajadon lány. Kh... Vagyon semmi... Rossz hírük vagyon...

LIETZENMEIER: Engedelmet... de ezt nem kellene mondania, Hagenauer ur. Azért, mert néhanapján dévajabb vidámság esik Weberék házában?

LEOPOLD: Dévaj vidámság?

LIETZENMEIER: Istenem, hát művésznép. Madmazell Aloyzia énekleckéket is vesz Mozart urtól.

HAGENAUER (*árulkodón, hevesen*): Ingyen!!

LEOPOLD (*mély megbotránkozással*): Ingyen ád leckéket?

LIETZENMEIER: Madmazell Aloyziának gyönyörű hangja van és olyan nevezetes szépség, hogy párját ritkítja. Ezt nékem elhiheti, Mozart ur. Ámde most engedelmet és bocsánatot kérendek. Egy minutával sem időzhetek kedves körükben tovább. Ezerszer köszönöm. (*Nannerlhez*) És kiváltképpen kegyednek, igen tisztelt madmazell. (*Kezet csókol neki.*) Soha mig élek, el nem feledem.

*Valamennyien mintha meg volnának dermedve. Nem is viszo-
nozzák köszöntő bókját Lietzenmeiernek, aki sietve kioldalog a
szobából.*

Hosszu szünet.

LEOPOLD (*száraz torokkal*): Ne legyen gondja rá, kedves Hagenauer ur. Részét hiány nélkül megkapja, mindazonáltal.

HAGENAUER: Csupán a kegyed hasznát tekintem. Kh... kh...

LEOPOLD: Tudom. Mikor indul a következő dili-
zsánsz Bécsbe?

HAGENAUER: Holnap délelőtt tizenegy órakor.

LEOPOLD: Hamarébb nem indul?

NANNERL (*az ajtóban, mozdulatlanul*): Egy óra mulva indul az éjszakai kurirpósta.

LEOPOLD (*a ruhaszekrényhez megy és utazótáskát és utiköpenyegét vesz elő*).

HAGENAUER (*ijedten feláll*): Csak nem szándéka most rögtön utaznia? Az ég szerelmére, szomszéd url Éjnek évadján, kialudatlan... Odakünn zivataros eső. Megbetegíti magát.

LEOPOLD (*mintha nem is hallotta volna*): Köszönöm hálásan Hagenauer szomszéd urnak, hogy még idején figyelmessé teve engem a veszedelemre. (*Nannerlnek átnyújtja az utazótáskát.*) Kétnapi utra!

HAGENAUER: De hiszen olyannyira sürgős talántán mégsem léssen, hogy azért személyét megrontsa, Mozart ur.

LEOPOLD: Inkább az enyém romoljék, mint Wolfgangé. Gyermekek maradt ő, mindenekben bizakodó, minden szónak hívő. Könnyü őt rávenni, hogy idegen emberek hasznának feláldozza saját hasznát és hírnevét. Valójában várható volt ez, hogy törbe csalogatják a gyanutlant.

HAGENAUER: De baj volna-e, ha félnappal később érkeznek Bécsbe kegyed?

LEOPOLD (*Hagenauer elé áll, rendithetetlenül*): Arra kérem szépen Hagenauer szomszéd urat, hogy nekem az utiköltséget kölcsönadná.

HAGENAUER (*nagyon meijed*): Én? ... Én nem tehetem. Hiszen nekem éppen hogy magamnak is nagy költségeim valának...

LEOPOLD: Nyilván nem bizik meg már bennem, hogy adósságomat megtérítem.

HAGENAUER (*könyörögve*): Ah, kedves jó Mozart ur, bárcsak hihetném a kegyed lelkiismeretét könnyelműnek. Ám én tudom bizonyosan, hogy kegyed fizetend. Hogy kegyved inkább maga személyének és Nannerl lányának életét nyomoritja meg. Hát nem hallom-e már tiz esztendeje éjszakánként a

kegyed lépésit a fejem felett? Mind fel-alá járván nagy szorultságában.

LEOPOLD: Talán megzavartam éji nyugodalmát?

HAGENAUER: Ah, nem lépteinek dobogása, hanem szívének aggodalmas dobogása!... Kérem, ne vállaljon új kötelezettségeket magára! Könyörgöm, Mozart ur! Hiszen kegyed nem tud többet fizetni. Én esmérem a kegyed tehetőségét. Nem szabad kegyednek már ilyen köteles-levelet aláírnia.

NANNERL *(a másik szobából)*: Én irom alá a köteles-levelet. *(Mindkét férfi szégyenkezve süti le a fejét és néma mozdulatlanul állnak, míg Nannerl bejön a megrakott utitáskával.)*

NANNERL: Két napra valót rakék bele édesapám. Én irom alá a köteles-levelet. Én mátká-kelengyémmel kezeskedhetem. *(Apjára segíti az utköpenyget, kezébe adja az ernyőt meg a kalapot, aztán tisztelettel kezet csókol neki.)*

LEOPOLD *(hallgat, hogy el ne sirja magát)*: A jó Isten áldjon meg érte, lányom. Bizony, hogy nem hiába cselekedted, ... Nem hiába! *(Megcsókolja Nannerlt és kimegy. Utána Nannerl viszi a táskát. Mögöttük Hagenauer megy lehorgasztott fejjel.)*

FÜGGÖNY

MÁSODIK FELVONÁS

1. KÉP

Szoba Weberéknél. Tágas, kopott, szegényes és ötletesen rendetlen. Kétoldalt ajtók. Az egyik sarokban fülke szögellik ki a balkonnra. Abban kis asztalka két székkal. A szoba maga mintha felkevert és összehányt divatszalon volna. Ruhák, parókák, szalagok, csipkék, művirágok és a kései rokokó egész arzenálja legolcsóbb formájában hever szerteszórva asztalokon, székeken, zongorán és a padlón.

Most ALOYZIA éppen ruhát próbál. WEBER MAMA és Aloyzia huga, KONSTANZIA, valamint A VARRÓNÓ foglaltoskodnak a huszéves büszke és komoly szépségü lány körül. Közben énekelnek.

A VARRÓNÓ (*a „Szöktetés“ egyik dallamára*): Kérem a kék... kék szalagot... la... la... a kék, a kék, szahalagot.

KONSTANZIA (*szerény és fel nem tűnőn csinos leány. Tizennyolc éves. Ugyanarra a dallamra énekel*): Jól lesz-e ez az, ez a szahalag? Jó lesz ez. La-la.

A VARRÓNÓ (*mint fent*): Nem, nem, nem. La-la... Nem semmikép. Ott van a széke, a szé-éheken... Az kell... La... la... az kehell. (Szóval.) Hát nincs és nem is lehet szépségesebb opera ennél a „Szöktetésnél“.

WEBERNÉ (*negyven éves, termetes és temperamentumos. Hangja jóindulatúan ordenaré. Ruhája, frizurája gondatlan. Némi züllöttség és fantasztikum látszik meg rajta.*) Ez a Mozart-fiu igazi zseni. Az egész legényke még alig huszonöt esztendő. Gondolja meg!

A VARRÓNÓ: Emlékszik erre az áriára? (Énekel)
La-la-la.

KONSTANZIA: Nem jól éneкли Gassnerné asszonyság.
(Énekel) La-la-la . . .

WEBERNÉ (ő is énekelve mondja a következő szöveget): Oh kedves Gassnerné dráhága. Miért . . . oh miért lala . . . nem tett ide finomabb csipkét? Miért, la . . . la . . .

A VARRÓNÓ (éppenugy): Mert kehegyed még ezt sehem tudja megfizetni énnekem, la-la-la . . .

WEBERNÉ (beszélve): Hát hallja-e Gassnerné kedvesem, ezt direktament moráltalannak kell neveznem. Ilyen művészné, mint kegyed! A legválasztékosabb izlésü minden bécsi varrónók között és spórolni akar a csipkén! Hát én nem bírnám megcselekedni, hogy így csuffá tegyem ennen mesteri műve-met!

A VARRÓNÓ: Azt hiszi talán, magam is nem szánom? Ám melyet madmazell Aloyziának varrtam, a lila ruha árával is tartozik még nekem. És máris varrjam neki az ujjat? És akkor talántán még brüsszeli csipkét is kívánna hozzája? Kérek egy tüt!

WEBERNÉ: Mindent vagy semmit, Gassnerné, drágám. Sohasem szabad megállni a fele uton. Nincsen igazam? Itt a tü. Tekintse meg csak az én Aloyziámat! Ime! Aloyzia, csinálj ábrándos szemeket. Ime, tessék! Hát lehet-e, szabad-e ilyen szépséget rongyokban járatni?

A VARRÓNÓ: Én megállnám. Tartsa ezt a szalagot.

WEBERNÉ: Nem Gassnerné. Soha! Nem állná meg maga sem. És miképpen akar egyáltalán pénzhez jutni, ha most cserben hagyja Aloyziát? Hogyan járjon akkor szerencsével azoknál a mocskos szinidirektoroknál? Talán csak nem ama toalettekben, melyeket neki Schirmacherné varrna nagyon szívesen.

A VARRÓNÓ: Hát mit gondol, vajjon miért varrtam neki megint hozomra ezt az uj toalettet? Fogja . . . Igy . . . la-la-la-la-la . . .

WEBERNÉ: A kegyed ártatlan és gyanutlan varrónói szive nem is sejtí, mily közel már az óra, mely

megjutalmazandja kegyedet, fejedelmien, királyian, császárian . . . La-la-la-la.

A VARRÓNÓ: Közel már az óra? Ki ád a szóra? Ki ád a szóra? La-la-la.

KONSTANZIA: Mára várjuk ám ide hozzánk Schikaneder direktor urat. Azért jön, hogy Aloyzia előénekeljen neki.

WEBERNÉ: Ime kipattant a nagy titkunk, hogy miért vala olyan sürgős az új toalett.

A VARRÓNÓ: Előéneklés az még nem angázsmán.

WEBERNÉ: Ilyen szemekkel? Ilyen termettel? Ilyen toalettben?

A VARRÓNÓ: Óh, énekelni . . . az nehéz művészet.

KONSTANZIA: Ám Aloyzia Wolfgang Mozart urtól tanulta.

A VARRÓNÓ (*felugrik*): Mit?! . . . Mozart urtól?

KONSTANZIA: Minden nap ád neki leckét Mozart ur. Már régóta.

A VARRÓNÓ: Ugyanegy-azonos, tulajdon maga személyesen az a Mozart, aki a „Szöktetés a szerályból“ operát komponálta, azt, amelyik a színházban előadatik? A valódi, igazi Mozart?

WEBERNÉ (*félvállról*): Itt van kvártély a minálunk. Akár a tulajdon fiunk. Legjobb szeretne el sem mozdulni Aloyzia mellől.

ALOYZIA (*szoborszerű, hüvös, gőgös szépség, valami álmos elmerültséggel szolgáltatja ki magát, oda se hederítve*): Kérem mama, ne beszéljen így.

A VARRÓNÓ (*gyorsan munkához lát megint*): Adja ide azt a csipkét . . . Van még nekem otthon egy finomabb módos darabom, amelyik éppen ideillik . . . Azt beszélik, hogy Mozart ur felette grációzus és kellemes ifjú. Hiszen minden népeket szinte megbolondított az ő operája. Egész Bécs városában szerte egyebet nem hallatsz énekelni. Hiszen ő favoritja egész Bécsnek! La-la-la . . .

WOLFGANG (*kinyitja a jobboldali ajtót*): Jó reggelt! Jó napot! Jó holdat! Jó csillagokat!

KONSTANZIA (*az ajtóhoz rohan*): Nem szabad bejönni! Tilos! Nem szabad, Wolfgang! Aloyzia öltözik!

MOZART: De hiszen csak én vagyok! Én pedig semmit se látok. Hiszen én vak vagyok. Szemetlen. Szemtelen.

KONSTANZIA (*erővel nyomja vissza az ajtót. Zsörtölve*): Az nem illendő. Wolfgang!

WOLFGANG (*az ajtón bedug egy borospalackot*): Weber mama! Ezt a butélia Gumpoldskirchnert kegyednek hoztam. És lám, mégsem bocsátanak kegyedhez!

WEBERNÉ (*elveszi a palackot*): Köszönöm, kedves Wolfgang. Neked még van szived. (*A varrónőhöz*) Lö voálá! moszjő Mozart! Teljes egészében.

A VARRÓNŐ (*knikszel*): Legtiszteletteljesebb reverenciámat Mozart mesternek. Ha a kegyed tanulónéja is... úgy vélem, hogy... hogyha madmazell Aloyzia...

WOLFGANG: Az én tanulóném siessen, mert a direktor mindjárt itt leszen.

ALOYZIA (*először elevenedik meg*): Mongyő! Gyorsan! Gyorsan!

WEBERNÉ (*már kinyitotta a boros palackot és tölt magának*): Felette nagy pillanat ez, gyermekeim! (*Iszik.*)

WOLFGANG: Elsőbb nem is akart eljönni a direktor. De aztán addig tömtem fejébe a szót, Aloyzia dicséretével, míg felordított: „Akkor hát rögtön!” — Hát tud nekem valaki ellentállni? Hiszen nincsen, aki nekem ellentállni tudna. Igaz-e Konstanzia? (*Áttolakszik az ajtó nyílásán és belép a szobába.*) Látod-e Konstanzia? És: mö voálá! Itt vagyok hölgyeim!

ALOYZIA: Wolfgang! Nekünk még egyszer repetálnunk kell. Óh, hogy dobog a szívem!

WOLFGANG (*gyöngéden kezet csókol neki*): Ha szived dobog, akkor énekelsz legszebben, kedves! Mégegyszer elénekeljük áriánkat. (*A zongorához ül.*)

ALOYZIA (*a zongorához megy, magával vonva a varrónőt és Webernét, akik vele foglalatoskodnak*): Kezdjük!

WEBERNÉ (*visszahuzza Aloyziát*): Első soron a toalett! Szinigazgatók ugysem értenek semmit a muzsikához. De annál jobban értenek dámákhoz és toalettekhez.

ALOYZIA (*kacéran Wolfgangra mosolyog*): Nem akarom szégyenben marasztalni mesteremet, Mozartot. (*Visszamegy a zongorához és magával huzza Webernét, a varrónőt és Konstanziát, akik térden csuszkalva tüzdelik a csipkét Aloyzia krinolinjára.*)

WOLFGANG (*megragadja Aloyzia kezét*): Te marasztalnál engem szégyenben? Nincsen a világon és nem is lehet ezen a széles világon valami, amire olyan büszke leszek, mint arra, hogy... (*Nyel egyet, aztán tréfásan dudorászik és kalimpál hozzá*). Ha ugy leszen... ha meglesz... ha ugy lesz... ha meglesz... (*Hirtelen figyelmesen néz fel a levegőbe és mintha valami láthatatlan legyen után kapkodna.*) Hopp! Hoppla! Most fogtam egyet!

ALOYZIA: Mit csinálsz?

WOLFGANG: Hát nem látod? Hihetetlen, hogy mennyi csókocská röpköd itt összevissza a levegőben! Nem veszed észre? Nem érzel egyet sem ajkaidon? Hopp! Itt fogtam, két egész forró. Nesze... fogd marcokskádban erősen. Ki ne eresszed!

ALOYZIA (*szórakozottan és kissé türelmetlenül nevet*): Maradhass Wolfgang. Ne bolondozz mostan! Hiszen mindjárt elő kell énekelnem. Tudod, hogy minden ezen mulik. (*Wolfgang vállára teszi kezét.*) Oh, Wolfgang, mily kimondhatatlanul hálás vagyok neked. Mindent, amit tudok, neked köszönhetek... és ha most a te ajánlásodra a színházba is bevétem... Akkor tőled kaptam mindent.

WOLFGANG (*könnyes szemekkel*): És mindent, mindent teérted! (*Indulatait nem bírja tovább szóval, zongorázni kezd.*)

ALOYZIA (*énekel*).

WEBERNÉ (*közben otthagya Aloyziát és sebtében, reménytelen kísérletet tesz, hogy némi rendet csináljon a szobában. Hirtelen Konstanzia felé for-*

dul): Konstanzia! Kávé meg kuglóf! Fogadtassék egy színidirektor kávé meg kuglóf nélkül? Miképpen képzeled ezt, Konstanzia?

KONSTANZIA (*röstelkedve sugja*): Hiszen tudja mama, hogy nincsen semmi pénzünk!

WEBERNÉ: Azt sohase lehet teljes bizonyossággal tudni. (*Nyitogatja a fiókokat.*) Gyakorta feled az ember itt meg ott egy garast. No, de mondhatom, ha Aloyzia máma angázsmantot nyerend, akkor Weberéknél is más világ leszen ezentul. (*Mozart vállára ütögetve*): Wolfgang, adjon ide egy kis pénzt. Elvégre meg kell kínálnunk a direktort kuglóffal.

ALOYZIA: De kérem, mama! Nincs még két napja, hogy pénzt kért Wolfgangtól.

WOLFGANG: Sebaj! Hiszen a családban marad talán. Bár volna több adni valóm. De ez aztán egész vagyonom. Hahaha. Utolsó fillérig. Ahol pedig nincsen, nem osztozol a kincsen.

WEBERNÉ: Nemsokára visszakapsz mindent! És még annál is többet! (*Őszinte sóhajtéssal.*) Ah, Mozart, be nagy kár, hogy kegyednek pénze nincsen. Hiszen akkor minden, de minden másképp fordulhatna. Ha kegyednek pénze volna, igazi nagy zseni volna, kegyed, bizony Isten! (*Eközben már odaadta volt Konstanziának a pénzt, most visszahívja őt az ajtóból.*) Konstanzia! Inkább ne is menj kuglófért. Jobbféle kuglófra ugyse telik.

KONSTANZIA: Akkor visszaadom Wolfgangnak a pénzt.

WEBERNÉ (*elveszi Konstanziától a pénzt*): Ő már ideadta!

KONSTANZIA (*aki már kinyitotta volt az ajtót, most kifigyel*): Valaki jön. A színigazgató. A színigazgató jön!

WEBERNÉ (*miközben lelkendezve kirohan*): Csináljatok rendet a szobában! Konstanzia ki a szobából! Gassnerné ki a szobából!

A szobában maradtak sebtiben szedelődzködnek és rendezkednek. Weberné már jön is rohanva vissza.

WEBERNÉ: Ki! Ki! Mindenki ki a szobából! Aloyzia takarodj innen gyorsan! Tűnj el!

ALOYZIA: Én is? Hát a direktor...

WEBERNÉ: Fészkés fenét a direktor! Mozart Leopold ur, a hős apa, jön fel a lépcsőn. Saját szememmel láttam!

MOZART (*felugrik a zongora mellől*): Apám?!

ALOYZIA (*meghökkenve*): De miért?

WEBERNÉ: Jobb, ha nem vagy rá kíváncsi, azt mondom.

KONSTANZIA: Hiszen az Salzburgban...

WEBERNÉ (*lódít egyet rajta*): Ki veled!

A VARRÓNÓ: Miért ez a zendülés? Még ha az apja is?

WEBERNÉ: Mit tud maga, ártatlanság! (*Valamennyi nőt kituszkol a szobából, aztán maga visszarohan és hebehurgyán, találomra felkap egyetmást a körülheverő holmiból a hóna alá.*)

WOLFGANG (*zavartan, mozdulatlanul áll a zongora mellett*): Miért? Miért jön fel édesapám ily váratlanul hirtelen — Salzburgból?

WEBERNÉ: Sejttem én azt! Miattunk, Weberék miatt és semmi másért. Csak arra kérlek, hogy ne pörölj össze az öreggel. Akárhogy megszól is bennünket. Hiszen igaza van, magam is mondom. Csak kérlek szépen, ne vesszél össze az apáddal. Azt nem éri meg sem Aloyzia, sem semmiféle leányzó a föld kerekén. Én mondom neked, Wolfgang! Mégis csak a szülék állnak leghivebben az emberhez... Itt van már... (*Suttogva*) Én nem vagyok idehaza. Én meghaltam és valahol vidéken vagyok eltemetve. De hallod-e Wolfgang! Ilyen szörnyen aztán mégsem kell félned attól a vén filisztertől. Elvégre te vagy a nagy mester.

Kopognak a jobb ajtón. Weberné kiszalad a bal ajtón.

LEOPOLD MOZART lép be. Álmatlanság, törődöttség és aggódó gondok az arcán, de tartása még merevebb és feszes méltóságu.

LEOPOLD: Jó napot, Wolfgang!

WOLFGANG (*elébe fut és nyakába borul. Tuláradón*): Apám! Kedves, jó édesapám! Be jó, be szép, hogy

itt van! *(Hevesen csókolja.)* Mely meglepetés! Mi hozta ily váratlanul Salzburgból ide?

LEOPOLD: A gond.

WOLFGANG *(hinterlen megszontyolodva)*: Kérem, kedves apám, foglaljon helyet. Talán itt ülne le. *(Szalagokat, csipkéket takarít el az egyik székről és szem melláthatóan röstelli a rendetlenséget.)*

LEOPOLD *(leül a szék szélére és könyökeit is behuzza, mintha félne, hogy hozzáér valami piszkos tárgyhöz a szobában. Gyanakodva és fürkészve jártatja körül tekintetét szüntelen, leplezetlen utálattal. Közben fiát is figyeli. Olykor-olykor fel is áll, mintegy szimatolva jár körül a szobában.)* Tehát . . . itt vevél kvártélyt.

WOLFGANG: Ne vélje édesapám, hogy itt mindig ilyen állapot van. De éppen a varrónő volt itt és . . . Hiszen tudja, kedves apám, ha dámák ruhát próbálnak . . . Hahaha . . .

LEOPOLD: Midőn a te édesanyád avagy hugod próbáltanak toalettet, soha ilyen tekintete a szobának nem vala. Te gyermekkorod óta rendez szokál . . .

WOLFGANG *(szorongva)*: Valami mondanivalója van, kedves apám? . . .

LEOPOLD: Igen, Wolfgang. De miért ajtóstól a házba törni? Majd még rátérünk. *(Feláll, Wolfganghoz megy és megcsókolja, hogy megnyugtassa.)* Egészséges vagy, fiam? Vigyázol-e, hogy meg ne hülj? Tudod, hogy mily káros az néked.

WOLFGANG *(ujra szabadon)*: Pompásan érzem magam. Hiszen itt mindenki az én gondomat viseli.

LEOPOLD: És nem feledkezel meg a szent religióról, Wolfgang? Gyónást teszel rendszeren, idejére?

WOLFGANG *(kótát vesz le a zongoráról és mosolyogva apjának nyujtja)*: Ime az én legujabb gyónásom.

LEOPOLD: Minémü gyónás ez?

WOLFGANG: Szivem mélyéről jött vallomás.

LEOPOLD *(kelletlenül)*: Ezt a dalt nevezed gyónásnak?

WOLFGANG: Édesapám is volt egykoron fiatal.

LEOPOLD: Ám én mindenkoron Istent és becsülete-
met és a káros következményeket tartám szemem
előtt.

WOLFGANG (*megöleli apját, hizelkedve*): Az én lelki-
üdvösségem dolgában feloldom édesapámat. Abban
nem vétkes. Édesapámnak csak jót köszönhetek
s ugy földi, mint mennyei jóvoltomat hálálalom édes-
apámnak.

LEOPOLD (*kibontakozik az ölelésből*): Ha érzed, hogy
mindenkor javadra szolgálja, amiket tőled megki-
válnék... (*Eltávolodik néhány lépésnyire Wolf-
gangtól, aztán hirtelen feléfordul.*) Kivánságom,
hogy e helyről elköltözzél és magadnak más lozs-
mant szerezzél.

WOLFGANG: Nyilván ott Salzburgban taplót tettek a
fülébe édesapámnak, pletykatorrététekkal rólam,
meg Weberékről.

LEOPOLD: Csak nyugodtan, Wolfgang. Hiszen még
eleddig rosszat nem mondék. De mikoron én valék
ifju, én csupán felsőbbbrangu személyekkel köték
ismeretséget és azok köréből is csupán meglett
személyekkel, nem pediglen ifju suhancokkal és
leányzókkal.

WOLFGANG: És mi hasznát látta, kedves, szegény
édesapám a hasoncsuszásnak? Mi hasznát látta,
hogy sohase indult szive után, hanem mindig csak
józan elméje szerint cselekedett? Mi hasznát látta?

LEOPOLD: Hasznát látám abban, hogy sohasem estem
kezére avantüriéknek és csalóknak.

WOLFGANG: (*sértődötten*): Apám! Kegyed nyilván
ugy vélekedik, hogy én itt egyebet se teszek, mint
mulatságot?

LEOPOLD: Nékem mulatságra nem juta egy krajcár
sem. Nékem születéstek óta és már annak előtte is,
mióta csak házasságban élek, igen keserves vala
eltartanom egy feleséget, meg idők multán hét
gyereket és még az anyóst is husz florin hónapos
biztos jövedelemből. Gyermekegyak és halálozások
és betegségek ahhoz veendő. Én mulatságra nem
gondolhaték.

WOLFGANG: De mondja, édesapám, honnan vegye a művész azt az örömet, melyet másoknak adnia kell? Nem az emberektől kell-e kapnia? Akikkel együtt él? Válthatik-e benne másképpen melódiává, hogy visszaadhassa benne az embereknek a nyert boldogságot?

LEOPOLD: Én minden órát feláldozám érted, hogy egykoron el legyél látva és majdan nekem is nyugodalmat öregséget biztosíthassál.

WOLFGANG: Tudom és érzem Istenemre, mennyire rászolgált édesapám a nyugodalmat órákra. Csak jussak itt végre tisztességes keresethez, hát azt akarom . . .

LEOPOLD: De nem akarsz.

WOLFGANG: Édesapám!

LEOPOLD: Inkább akarsz te idegen embereken segíteni, akik meg gondolatlan gyermeki érzületet kihasználják. Inkább akarsz te szívegyéből ingyen leckéket adni demozell Webernek. Ezt akarsz te! Ingyen adsz leckéket! És azért szorult rá a te hatvanöt éves öreg apád, hogy lejárja lábát nyomorultul fizetett leckék után!

WOLFGANG: Hát valóban azt hiszi édesapám, hogy azon az egy ingyen leckén mulik? Hogy az gátol nagyobb jövedelmeket nyernem? Bár csak találnék olyan leckéket! De hallaná csak édesapám Aloyziát énekelni! Óh, ha hallaná, bizonyosan nem venné zokon ezt a csekély segítséget. Aloyzia énekléséért életemmel felelek, apám!

LEOPOLD: Mindig csak adni és sohasem kapni!

WOLFGANG: Hol a különbség? Én nem tudom! (*Kot-tákat vesz le a zongoráról.*) Ezt az áriát: „Non se d'onde viene“ neki irtam gyakorlatul. Mindenki azt mondja, hogy soha még ária így meg nem hatotta. Már most én adtam-e ezt Aloyziának, vagy én kaptam tőle?

LEOPOLD: Ha már asszonyszemély van a dologban, akkor a legnagyobb türtöztetés és józanság kellek. Mert a természet maga válik ellenes felünnké.

WOLFGANG: A természet? Nem, édesapám! A természet leghivebb barátunk. Ellenségünk-e a tűz, mert akad, aki megégeti magát?

LEOPOLD: Ne véld, fiam, hogy kifogásom volna eme ismeretség ellen. Minden ifjunak bolondját kell járnia egyszer. Ám te tudod, hogy Bécsben időzésed főbb célja, hogy bizonyos szolgálatot találj, hogy híres nevet nyerjél és pénzt keressél. Ez fontos elsősoron. Addig is a fehérnépnek utjából ki kell állnod. Kivánod-e, hogy szükölködő gyerekekkel teli, kopár szobában, rongyos szalmazsákon érjen utolsó órád? Avagy inkább kívánsz-e becsületben, bővön ellátott familiával, nagy tisztességben mind a világ előtt halálodra várni?

WOLFGANG: Óh apám! Nyilván azt hirelik már Salzburgban, hogy házasodni akarok! Ha én minden lányt, akivel én már tréfálkoztam, feleségül akarom venni, akár szinte kétszáz feleségem volna.

LEOPOLD (*megragadja Wolfgang kezét*): Tekints a szemembe, Wolfgang.

WOLFGANG (*zavartan*): Tessék.

LEOPOLD: Te tudod, mily nagy költségekbe kerültek utazásaid. Nagy adósságokba vertem magamat. Ezer florinra rugnak tartozásaim. És testvérnénédnek egy köteleselevele hozzá.

WOLFGANG (*gyötörtén*): Ne legyen nyugodalmam, míg mindent meg nem térítettem! Apám! Kedves jó apám! Higyjen nekem. Boldogságomat, egészségemet, életemet mind odaáldoznám! (*Megragadja Leopold karját és zokogva hajtja fejét vállára*) Apám! Édesapám!

LEOPOLD (*megöleli*): Édes fiam! Kedves, jó fiam! . . . A te szeretetedben vagyon minden bizodalmam és minden reménységem. Én tudom, hogy te engem nemcsak atyádként szeretsz, hanem legbiztosabb, leghivebb barátodként is.

WOLFGANG (*hangosan felzokog*): Apám!

LEOPOLD: Mi az, gyerekem?

WOLFGANG: Én . . . (*apja mellébe rejti arcát*): Én apámat megcsaltam.

LEOPOLD (*maga felé akarja fordítani Wolfgang arcát*): Beszélj.

WOLFGANG (*elfordított arccal*): Én... szeretem Aloyziát.

LEOPOLD (*leül, lehorgasztja fejét és eltakarja szemét*).

WOLFGANG: Bocsásson meg, édesapám. Én már rég kívántam kitárni szívemet... Nem birtam!... Vélttem, hamarosan biztos jövedelem leszen... Nem akartam édesapámat megijeszteni. Hiszen még enmagammal sem beszéltem róla. (*Fokozódó izgalmal.*) Könyörgöm, édesapám, hallgasson meg. Figyelmezzen az okokra. A természet oly hevesen szólal bennem, mint akárki másban; hevesebben talán mint egynémely nagyranőtt melákban. Én nem tudok úgy élni, mint az ifjak sokan: pénzen kapható cédákkal. És sokkal tisztességesebb bennem az érzés, semhogy egy ártatlan leányzót rossz utra vezethetnék. Kegyed nevelt így engem, édesapám. Hát mitévő legyek magammal?

LEOPOLD (*nem mozdul, nem felel*).

WOLFGANG: És ne vélje, hogy több költségbe kerül majd, mint a legényélet. Hiszen én gyerekkorom óta soha sem voltam rászoktatva, hogy magam viseljem gondját a holmimnak, hogy fehérneműre, ruhára, táplálékra ügyet vessek. Feleséggel rendezebb életet élnék, ugyanannyi pénzzel még jobban elgazdálkodhatnék. Aloyzia nem hajol pazarlásra. Egyszerű ruházkodáshoz szokott. Többfélét, mint fehérszemély szükségel, maga tudja készíteni magának. Mindennap maga frizirozza enmagát. A legjobb szive van neki. Nincsen egyébnek — csupán pénznek hijjával. Apám... hallja, mit beszélek?

LEOPOLD (*nem mozdul, nem felel*).

WOLFGANG: Persze, ha vagyonért akarnék házasodni, érdekből csupán a hasznot nézve, akkor bezzeg senkinek se volna kifogása ellene. Ám ezt engedjük át a magos főnemes uraknak, akikhez illendő sem volna, hogy még szeressék is hites feleségü-

ket. De mink közönséges, alsórendbeli népek, akik nem vagyunk előkelők és fennszülöttek, hanem alacsonyok és szegények és becsnélküliek... mi olyan hitestársat kívánunk, aki bennünket szeret és akit mi is szívből szeretünk — mert a mi gazdagságunk a szívünkben és elménkben nagyon.

LEOPOLD (*nem felel, nem mozdul*).

WOLFGANG: Bocsásson meg, édesapám. Gondjai vannak talán a mi megélhetésünk mián? Hiszen az én sorom már rosszabbra nem fordulhat, csak jobbra. Most, mikor az én operám Bécsben olyan nagy port vert fel, hogy egyebet hallani nem is akarnak. Éppen egy szubszkripciót is bocsájtottam ki hat szonátára, abból is nyerek pénzt. Advent idején koncertet adok. És így jobb és egyre jobb lesz sorom. Mert télen lehet ám keresni Bécsben. Hónaponként három tanulóné, az tizennyolc dukátot ad. Hacsak még egyet szerzek hozzá... ilyen jövedelemmel feleségestől csenben-rendben elédegelhetnénk. És mindennek, amit én keresek és nyerek, felerészét édesapám kapja. Óh, nemsokára megmutathatom, hogy mindnyájunknak hasznára tudok lenni. A szerencse most akar itt megáldani engem. Apám... édesapám... Nem hisz nekem?

LEOPOLD (*hirtelen feláll, felvetett fejjel, mereven. Szinte nőni látszik*): Wolfgang! Én életem minden pillanatát arra az egyre tevém és végóráimig mindent megteszek érte, hogy belőled nagy muzsikuss váljék. Nénéd nem sokkal tökéletlenebbül klaviroz náladnál — most éjszakákon át virraszt, hogy pénzt szerezzen a te utazási költségeidre. Mert te nem rekedhetsz mindörökké a salzburgi szolgálatban. Amivel én és nővéred tartozánk rendkívüli talentumodnak, melyet Istentől ajándokul nyertél, azt mi megtettük, amivel te tartozol Isten nagy kegyelmének, ezt te be nem teljesítéd. Egyedül terajta mulik most Wolfgang, hogy közönséges aljamuzsikuss kívánsz-e maradni, akit a világ elfeled, avagy nagyhirű hangművész akarsz-e lenni, akiről jövőendő korok is könyvekben olvasandának.

WOLFGANG: Apám! Szánja meg gyermekét!

LEOPOLD (*kitörve, szinte kiáltva*): Ki innen ebből az asszonyok házából! Nagy férfiak mellé állítsd magadat! Aut Caesar aut nihil! Minden, de minden kellemeset, minden vigasságot, minden boldogságot oda kell áldozni. Mindent a te muzsikáért! Mindent! Mindent!

WOLFGANG (*szünet mulva, zavartan, halkán*): Ha a boldogság is áldozatul esik, mi fog akkor muzsikálni bennem?

LEOPOLD (*ráméred Wolfgangra, aztán rezignáltan lehajtja fejét*): Kegyetlen vagy fiam.

WOLFGANG: Miért? Miért mondja ezt nekem, édesapám! Nekem derült kedélyemre van szükségem, hogy dolgozhassam. Az pedig odavész, ha szomorú vagyok.

LEOPOLD (*keresi kalapját, melyet letett az egyik székre*): Látom én már, hogy elmúltak az idők, mikoron nekem mondad, hogy üveges skatulyában óhajtasz engemet mindig magaddal hordani, hogy minden viszontagságtól engem megőrizhessél.

WOLFGANG (*megragadja apja kezét, könnyezve*): Hát megkevesbedett az én szeretetem és az én hálám, édesapám?

LEOPOLD: Én úgy számítottam, hogy ha téged majd elláttalak, avval magamnak is biztosítom nyugodalmat és Istennek számot adván gyermekeim felneveléséről, nyugodt lélekkel nézek majd a halál elé... Hát... másképp fordult. (*Felteszi kalapját.*)

WOLFGANG (*ijedten*): Apám! Minden cselekedetem kívánsága szerint legyen!

LEOPOLD: Szerencsénk avagy szerencsétlenségünk... tartósabb életem, avagy rövid halálom... a te kezébe vagyon letéve, fiam. (*Az ajtó felé indul.*)

WOLFGANG: Apám!

LEOPOLD (*visszanéz*): Agyó, Wolfgang! Jó keresztényként éljél, hogy ha többé nem látnálak, mégis halálom órája rettegéssel ne teljék. (*El.*)

WOLFGANG (*felzokogva*): Apám! (A zongoraszékre rogy és eltakarja arcát.)

WEBERNÉ *óvatosan kinyitja a baloldali ajtót és beles. Mögötte ALOYZIA és KONSTANZIA. Wolfgang nem veszi őket észre.*

WEBERNÉ (*őszintén meghatva, csóválja fejét*): Szegény gyerek! Hát ha az ilyen embernek is sirnia kell ebben a világban, akkor ezt az egész világot ott egye meg a fene! (*Sugva*) Aloyzia ... énekelj valamit neki gyorsan.

Aloyzia énekelni kezd. Weberné Mozart háta mögött, lábujjhegyen átmegy a másik ajtóhoz és azon ki.

Wolfgang felemeli fejét, figyel az énekre, könnyes arcán mosoly jelenik meg. Előbb félkézzel, halkán, később annak rendje-módja szerint kísérrni kezdi.

Aloyzia énekelve lép közelebb és Mozart mellé áll. Az új toilette van rajta és különben is ki van diszitve. Ugylátszik, csak őt nem illette meg Mozart fájdalma.

Annál inkább érez vele Konstanzia, aki halkán, szerényen közeledve nézi Mozartot és meg-megtörli könnyes szemét.

MOZART (*lejátsza szivéről a szorongást. Mélyen sóhajt és játszás közben beszél mintegy magában*): Ami ilyen szép ... az szükséges ... Az szándéka a természetnek ... Célja az Istennek ... Annak lennie kell ... Az a mi rendeltetésünk.

WEBERNÉ (*sietve jó vissza és Aloyziának izgatottan jeleket ad. Aztán hozzája lép, fülébe suttogja*): Jön a direktor! Énekelj csak tovább! Állj oda a másik oldalra, háttal az ajtónak. Mintha nem vennéd észre jöttét ...

Aloyzia anélkül, hogy abbahagyná az éneklést, átmegy a másik oldalra és megteszi, amit mondtak neki.

WEBERNÉ (*még gyorsan rángat, igazgat egyet-mást Aloyzián*): Hajtsd kissé oldalt a fejedet. Így ... Csinálj ábrándos szemeket ... Jó.

Wolfgang annyira el van merülve a muzsikába, hogy mindebből semmit se hall, se lát.

WEBERNÉ (*Konstanziához*): Te menj ki a szobából, Konstanzia!

KONSTANZIA: Miért? Hiszen egész csendben maradok.
WEBERNÉ: Megtetszhetnél a direktornak. Mára Aloyzia a soros.

KONSTANZIA: De hisz Aloyzia annyival szebb nálam!

WEBERNÉ: A szinigazgatók izlésében nem lehet megbizni. Lódulj!

Konstanzia lehorgasztott fejjel átmegy a másik szobába. Weberné a jobboldali ajtóhoz fut, melyet lassan, óvatosan kinyit SCHIKANEDER és bedugja fejét. Nagy kövér, mindig izzadó, heves, temperamentumos férfi, félig őszinte, félig hamis eksztázissal.

Weberné néma jelekkel inti hallgatásra és némán, halkán bevezeti a szobába. Schikaneder leül és műértő arccal lornyettezi Aloyziát, aki maga úgy tesz, mintha nem venné észre. Weberné éhes szemmel figyeli Schikanedert és némi megnyugvással látja, hogy Aloyzia benyomást tett rá. Az áriát befejezik.

SCHIKANEDER (tapsol): Bravo! Bravissimo!

ALOYZIA (kényeskedve): Ah! Direktor ur! Nem is sejtém! Mily meglepetés!

WOLFGANG (felugrik): Schikaneder ur? Köszönöm, hogy eljött! Hallotta? Hallotta? Hát mit szól hozzá?

SCHIKANEDER (közben Aloyziához lépett és kissé nyomatékos gyöngédséggel kezét csókol neki): Csak gratulálhatok Mozart urnak az ilyen tanulónéhoz.

MOZART: Még nem ismeri! Még nem is sejtheti, hogy mi lakozik benne! Hallgassa csak! ... Még egy áriát énekelünk el ...

SCHIKANEDER: Köszönöm, ifju barátom. (*Leereszkedően megpaskolja Wolfgang arcát.*) Köszönöm, kis nagyember ... Én már látom ...

WOLFGANG: Azt hittem hallani akarja?

SCHIKANEDER: Szinigazgatónak soha sincs ráérő ideje. Mindent el kell döntenie abban a minutában. A szinigazgató olyan legyen, mint a hadvezér. Jön, lát és ... le van győzve ... Vagy nincsen. Hehehe. (*Még egyszer megcsókolja Aloyzia kezét, gyöngéden.*) Ám ezuttal le van győzve.

ALOYZIA: Ah, kedves direktor ur! Hogy ... hogy nyilváníthatnám ki kegyednek ...

WOLFGANG: Talán még egy kis rövid dalt ... Gyere Aloyzia!

Wolfgang megragadja Aloyzia másik kezét és a zongorához akarja vonni. De Aloyzia, aki Schikanederral kokettál, kihuzza kezét Mozartéból. Weberné is gyorsan odalép és köhécselve jeleket ad Wolfgangnak, hogy ne zavarjon. De Wolfgang mindebből semmit sem ért meg, csak öntudatlan szorongás vesz erőt rajta.

SCHIKANEDER (Webernéhez): Ugy vélem, madám, most még csak néhány részét az angázmantnak beszéljük meg, hamarjában.

WEBERNÉ (az ablakfülkéhez vezeti Schikanedert): Talán itt, direktor ur, zavartalanul, tessék . . .

SCHIKANEDER (követi Webernét és magával huzza Aloyziát, akinek kezét el nem engedte): Mert ami helyes, azt egyszeribe el kell határozni . . . Amikor én egyszer szintársulatommal Grácban voltam, odajött hozzám egy . . .

Schikaneder további szavai nem érthetők, mert Aloyziával a fülkébe lépett, ahol egymással szemben helyet foglalva, meghittent összehajolnak.

Weberné Wolfganghoz lép, aki kissé leforrázva, mintegy kábultan néz utánuk.

WEBERNÉ: Jöjjön innen, Wolfgang. Hagyjuk most ezeket kissé csevegni egymással.

WOLFGANG: Miért? Hiszen nem titkokat beszélnek?

WEBERNÉ (karon fogja és erőszakkal huzza a szinpad eleje felé. Mély részvétellel): Mondja, Mozart, mért nem vitte kegyed még mindig semmire? Koncertmeiszter Salzburgban! Hát az csak nem szolgálát az olyasvalakinek, aki ilyen operákat tud komponálni?

WOLFGANG (fájdalmas sejtéssel néz a fülke felé és oda akar menni): Mért nem lehetek én ott, ha Aloyzia a színigazgatóval tárgyal?

WEBERNÉ (elállja az útját és visszahuzza. Türelmetlenül): Hiszen éppen arról beszélek én is. Hát nem akar megérteni engem? Hát azt hiszi, hogy Aloyzia nem százszor inkább tenné magának így a szépet, mint az ilyen művészetkalmárnak? De hát mit kezdene magával, mondja, Mozart? A maga édesapjának igaza van. Utazzon Aloyzia magával az Isten háta mögé Salzburgba, ahelyett, hogy Bécs-

ben operákat énekeljen? Hát mondja meg maga, Mozart!

WOLFGANG (*el nem fordítja szemét a fülkéről. Elszorult torokkal*): Hiszen én keresek szolgálatot Bécsben. Hiszen tudja azt kegyed. Hiszen ankarnék én itt maradni. (*Megint kísérletet tesz, hogy a fülkéhez közeledjék.*)

WEBERNÉ (*gyors pillantással a fülke felé, visszatartja*): Wolfgang te, hallgass ide! Neked gyorsan, de gyorsan szolgálatot kell találnod Bécsben. Hiszen ez vétek volna! De annak gyorsan kell megtörténnie, Wolfgang! Akkor még minden jóra fordulhat.

WOLFGANG: Eresszen engem Aloyziához.

WEBERNÉ: Miért is nem vagy te udvari komponista?

WOLFGANG: Salieri tölti be azt a szolgálatot.

WEBERNÉ: Hát a székesegyház karmestere? Dom Kapellmeister?

WOLFGANG: Azt mondják túl fiatal vagyok. Eresszen Aloyziához!

WEBERNÉ: Wolfgang! Meg akarod rontani a szerencsédet? Hiszen te nem vagy rossz ember!

WOLFGANG (*egy székbe roskad és eltakarja arcát*).

WEBERNÉ (*haját simogatja, fájdalmasan*): Ah, Wolfgang!... Gonosz világ ez! Látod-e, miért is nincs neked pénzed? Szegény zsenik csak a megholtak között vannak!

Az ablakfülkében egyre nyájásabb lesz a csevegés.

WEBERNÉ (*egy pillantással a fülke felé*): Cselekedned kell, Wolfgang. Üss nyélbe valamit. Adjál egy koncertet. Ezer forintot is nyerhetsz vele. (*Vállánál fogva megrázza.*) Gyorsan! Siess! Az érsekfejedelem most éppen Bécsben időzik. Szaladj, kérj engedelmet egy koncert adására. És az Operában adjanak neked egy karmesteri állást. Hiszen ott ugy kellessz, mint egy falat kenyér. Evvel a direktorral is akarok beszélni. Szedd össze magad, Wolfgang. Ne hagyd magad! Mindent megnyerhetsz még, ha csak pénzed lesz és jó szolgálatod. (*Erővel lábra állítja, fejébe nyomja a kalapot.*)

Mozart kábultan tür mindent.) Azt hiszed nem én volnék-e a legboldogabb, ha sikerülne! Kedves fiam, te! Aranyos! Menj, fuss... Tégy valamit! Küzdeni kell, hiába!... Még az asszonyért is. (Közben kitolta az ajtón a teljesen bódult Mozartot. Aloyzia ezt észrevette, feláll és szinte akaratlan, néhány lépést tesz utána. De Weberné gyorsan szembe jön vele és visszatolja.)

WEBERNÉ (*suttogva*): Mész mindjárt vissza?! Talán meghabarodtál? Még az utolsó pillanatban akarsz elveszteni mindent?

SCHIKANEDER (*felállt ő is és kilépett a fülkéből*): Ugy vélem, megegyeztünk volna és nekem már rohannom kell. Szinigazgatónak soha sincs ráérő ideje. Remélem, madmazell Weber, hogy mindketőnknek megelégedésünkre fog szolgálni kötésünk... minden tekintetben...

ALOYZIA: Én meg sem mondhatom kegyednek, mit érezek... Az én kebelem oly telve van. Egész életemet rá akarom tenni! Köszönöm! Köszönöm kegyednek! (*Kezet nyujt neki.*)

SCHIKANEDER: Tehát ma estére elvárom a színházban próbaéneklésre. Agyó... hölgyeim... Agyó!

WEBERNÉ (*visszatartja az ajtónál*) Hadd köszönje meg egy büszke és boldog anya is! Kegyed valódi felfedezője a talentumoknak! Ez lesz kegyed örök dicsősége. Apropos... Felette tisztelt direktor ur: nem tudna valamit kezdeni evvel a Mozarttal is? Talán mint karmesterrel? Hiszen ő valóban nagy muzsikus.

SCHIKANEDER: Muzsikusnak szinte tulnagy... az én szükségleteim számára. De... De férfinak tul kicsike. Hiszen jóformán elmegy fiucskának. Ám egy karmesternek imponálnia kell. Hiszen az orkeszterben egy falka gézenguzt és pernahajdert kell uralnia. És a publikum előtt is, reprezentálnia kell! Agyó!... Egy szinigazgató sohasem ér rá...

Schikaneder el. Weberné még utánanéz és megvakarja a fület. Aloyzia lassan, elgondolkozva a zongorához megy, leül,

Mozart kottáit veszi kézbe és homlokát a zongorára hajtja. Hirtelen hangos zokogás hangzik. KONSTANZIA jelent meg észrevétlenül. Ő zokog fel keserves hangosan.

WEBERNÉ (ijedten): Konstanzia! Mi lel? Konstanzia!
Mi ez?

FÜGGÖNY

2. KÉP

Szoba Colloredo érsek-fejedelem bécsi palotájában. Jobbra, balra ajtók. A baloldali nyitott ajtóban SCHLAUCHER első komornyik áll és felügyel az ételek felszolgálására, melyeket két lakáj visz éppen át a szomszéd terembe.

WOLFGANG (jobbról jő, sietve, kifulladásra): Jónapot, Schlaucher ur!

SCHLAUCHER (dereshaju, fegyelmezett, jóarcu ember. Halkan, melankólikus hanglejtéssel beszél): Jónapot, kedves Mozart ur. Felettből felindultnak látatnak. Miért?

WOLFGANG (az ajtófüggönyök között bepillantott a szomszéd terembe): Itt az érsek-fejedelem ökegyelmessége. Okvetlenül beszélnem kell vele. Rögtön.

SCHLAUCHER (csittitva teszi Mozart vállára kezét): Előbb csillapodjék meg kicsit. Hallja-e? Éppen új kvartettjét játszásk asztali muzsikának. Igazán fel-séges. Nem akarom a programot eme opusz nélkül összeállítani.

MOZART: Kérem, bocsásson be az érsek ökegyelmessége elé.

SCHLAUCHER: Hiszen láthatá kegyed, hogy a fejedelem ökegyelmessége éppen étkezik. (Szomorú nézésével figyeli Mozartot.) Ugy vélem, okosabban tenné, ha kegyed is előbb a konyhába menne megbédelni.

EGY LAKÁJ (egy nagy tállal jön ki a baloldali teremből): Jöjjék gyorsan velem, Mozart ur. A nyulpecsenye felét a tálon hagyák. Abból magának is jut. (El jobbra.)

SCHLAUCHER (kedvesen): No, menjen, Mozart ur.

WOLFGANG: Nem várhatok! Nem halaszthatom kérésemet. Talán Arco gróf által adathatnám át.

SCHLAUCHER (*egy pillantással a szomszéd szobába*): A gróf ur, úgy látszik, már szemre vette kegyedet. Ide jön. (*Schlaucher már előre meghajol.*)

ARCO GRÓF (*balról belép. Barátságos leereszkedéssel*): Mozart! Mi hozta ide? (*Arco hatalmas nagy természetű és negédesen affektáló piperkőc. Rutinos udvari modora fölényes.*)

MOZART (*tiszteletteljes meghajlással*): Legalázatosabb reverenciámat gróf urnak. Arra kérem gróf urat, méltóztassék átnyújtani a fejedelem ökegyelmességének legalázatosabb könyörgésemet, miszerint engedje meg nekem a fejedelem ökegyelmessége, hogy Bécs városában saját koncertet adhassak.

ARCO GRÓF: Az aligha leszen lehető, mert maga Mozart parancsot vesz a fejedelem ökegyelmességétől, hogy három nap múltán a dilizsánsszal Salzburgba visszautazzék.

WOLFGANG: Három nap múltán? Most éppen elutaztam? Lehetetlen!

ARCO GRÓF (*hidegen*): Hát ez mit jelentsen, Mozart? Ez a maga szolgálata.

WOLFGANG: Megbocsásson, gróf ur, — de éppen... éppen most... Nekem nem lehet elmennem... Csak néhány napig még gróf ur!

ARCO GRÓF: Parancs! (*sarkon fordul és visszaindul.*)

WOLFGANG (*kétségbeesve*): Gróf ur!

SCHLAUCHER (*suttogva*): Óvatosan, Mozart!

ARCO GRÓF (*megáll az ajtóban*).

WOLFGANG (*könyörögve*): Gróf ur, én nem utazhatok el három nap múltán. Nekem még künnlevő járandóságaimat kell megkapnom. Meg egy szubszkripciót bocsáték ki éppen szonátáimra.

ARCO GRÓF: Elfeledém megmondani, hogy majd egy pakétot kell magával vinnie a fejedelem megbízásából.

WOLFGANG: Gróf ur! könyörgöm... Sok pénzt veszítenék el.

ARCO GRÓF: Nem változtathatok rajta. A pakét sürgős.

WOLFANG (*hirtelen felveti fejét és dacosan néz farkasszemet a gróffal*): Sürgős-e, ugyan? Akkor felette sajnálom, hogy nem részesedhetem abban a megtiszteltetésben, hogy a fejedelem ökegyelmességének szolgálatjára legyek.

ARCO GRÓF (*végigméri*): Én ezt nem hallottam, Mozart. (*Bemegy a másik szobába.*)

WOLFGANG (*öntudatlanul utána akarja vetni magát*).

SCHLAUCHER (*elállja útját*): Mozart! Ne veszítse el józanságát!

WOLFGANG (*dühöngve*): Hát nekem egy egyházi fejedelem mián, aki engem négyszáz tetves florin fejében mindennap kujoniroz, ezer florint kellessen elvetnem magamtól? Mert ennyit bizonytal nyernék, ha saját koncertet adok.

SCHLAUCHER (*behuzza a függönyöket*): Ne olyan hangosan, Mozart.

WOLFGANG: De a fejedelem ökegyelmessége házi-koncertjeiben engem léptet elő parádés paripaként. A vendégek ajándokait pedig maga vágja zsebre. Inkább mindjárt ki is lépek a szolgálathól!

SCHLAUCHER: Kedves, jó Mozart! Engedje meg nekem, sokat tapasztalt öreg embernek, hogy apai tanácsot adjak . . . Tartozom evvel az édesapjának is, akivel sok éveken voltam együtt Thun gróf, kanonok ur szolgálatjában. Koncertek nem bizonyos jövedelmű szolgálatok, azt tudja kegyed is. Miből akar megélni, ha kilép a salzburgi szolgálathól?

WOLFGANG: Hát nem komponálhatok-e, nem adhatok-e koncerteket? Hiszen engem mindenütt kedvelnek!

SCHLAUCHER: Csak szeretetből és megbecsülésből meg nem élhet. Tudja kegyed, mily megbízhatatlanok az ilyen alkalmi jövedelmek. Minden szolid muzsikusz bizonyos szolgálatot keres.

WOLFGANG: Én sok munkát bírok és kevés a szükségletem. Nem sokat eszem és nem iszom egyáltalán.

SCHLAUCHER: De nem kíván-e egykoron megházasodni és családot alapítani?

WOLFGANG (*elhallgat és lekonyítja fejét*).

SCHLAUCHER: Én öreg édesatyját szánom. Ő mindig hűséges és ragaszkodó volt. Hogyan térítse meg ő majd adósságait?

WOLFGANG: Én küldök majd neki pénzt! Csak szabad legyen végtére! Szabad! Szabad!

SCHLAUCHER (*aggodalmasan csóválja fejét*): Szabadság? Az egyedüllétet és elhagyatottságot jelent. Ah, Wolfgang Mozart! Ha kegyed egyedül leend a nagy világban, édesatyja nélkül és bizonyos kenyér nélkül. Ah, hiszen kegyed világtalan vak, mikor muzsikájának hangzatiban elmerül és kenyér után járni, tülekedni nem tud. Azért hát, ha semmiképp Bécsből elutazni nem kíván, mondjon kifogást. Mondja, hogy „a póstakocsiban már minden hely elfoglaltaték“... Pszt!... (*Felugrik és mélyen meghajol.*)

Az ajtóban megjelenik ARCO, félrehzza a függönyöket és bókkal előrebocsájtja az ÉRSEKET. Wolfgang is feláll, meghajol, de nem túl szerényen.

Schlaucher bókolások közben távozik.

AZ ÉRSEK (*kicsi és csaknem pupos, de tartásán is meqlátszik a parancsoláshoz szokott, ellentmondást nem tűrő főúr. Szenvedélyes és hirtelen mozdulatu, de egészben arisztokratikusan elegáns. Tekintete szuró, kemény. Beszédje csengő és kultivált, néha tudatosan retorikus. Élesen szemügyre veszi Mozartot. Kisvártatva megszólal*): Mikor indul útnak a fiu?

WOLFGANG (*meghajolva, alázatosan*): Holnapután kívántam volna utra kelni, de a póstakocsiban minden hely már elfoglaltaték.

AZ ÉRSEK: Azt tanácsolom neki, hogy még az éjen keljen utra, mert különben parancsot írok Salzburgba, hogy havi zsoldja megvonassék.

WOLFGANG (*könyörögve*): Kérem fejedelmi kegyelmességét, hogy nékem még csak néhány napi haladékot... (*hangja gyermeken esedező*) Hiszen most énreám Salzburgban nincsen szükség.

AZ ÉRSEK: Azt magam itélem meg, hogy koncertmeiszteremre hol van szükségem.

WOLFGANG (*reménye vesztetten horgasztja le fejét*).

Szünet.

AZ ÉRSEK (*komoly figyelemmel nézi Mozartot és lassan közeledik feléje. Halkan kezd beszélni, de a hideg dőltyf álarca alatt fokonyként nagy és forró szenvedély izzik fel*): Hallja a fiu? Elsősoron neki magának van enmagára szüksége ott Salzburgban. Itt ebben a frivol és plebejus fővárosban bemocskolja és csuffá teszi nagy talentumát, melyet Istentől ajándokul nyert. Salzburg csendes magányosságában lelke, el nem szóródva, tisztul, mint a csendesedett tó tükre és felemelkedhetik ama magasságokhoz, melyekből zsenije hozzá leszálla.

WOLFGANG (*meglepetve emeli fel tekintetét*): Ha fejedelmi kegyelmességed muzsikámat ily becsben részesíti, akkor valóban meghallgathatná az én könyörgésemet . . .

AZ ÉRSEK (*hirtelen kitörve*): Sohasem bocsájtandom legnemesebb instrumentumomat mások kezére! Kinek szelleme szólaljon meg eme hárfa hangzatiban?! Talántán polgári kalmárok vagy gáláns udvari táncos gavallérok szelleme? Az én keblemre ereszté a mindenható Isten perzselő tüzét! Az én kezeimbe tevé a gondviselés ama hárfát. Én felelek érte!

WOLFGANG (*nagyon egyszerűen*): De én nem vagyok instrumentum, melyen muzsikálhatnak. Hiszen az én szívem az, ami megszólal.

AZ ÉRSEK (*Mozart felé közeledve, szinte fájdalommal megnyerni akarással*): Mozart! . . . Mivé lett volna ama nagy szobrász Michel Angelo Buonarotti az ő nagypapája, második Gyula nélkül, aki az ő gazdája vala? A próféták is a tüzes nyelveket felülről nyerik. Mozart! Választanod kell mostan a föld és a mennyország között!

WOLFGANG (*az érsek fanatikus hangja és tekintete*

elől hátrálva): Én... én... a mennybéli Istenhez imádkozom... de én szeretem a földet.

AZ ÉRSEK (*hirtelen fagyosan és zárkózottan*): A fiu még fiatal és ostoba és enmagát nem esméri. Mivelhogy nem ért, hát engedelmeskedni fog. Az első dilizsánsszal utra kelend. (*A jobboldali ajtó felé megy. Arco követi.*)

WOLFGANG (*felveti fejét, csak nehezen türtőztetve magát*): Kegyelmes uram!... Én nem utazom!

AZ ÉRSEK (*hirtelen megfordul*): Mit?! Engedetlen kölyök! Gézenguz fickó! Senki ilyen rosszul nem szolgál nekem, mint ő!

WOLFGANG (*kiegyenesedik és egyenesen szembenéz az érsekkel*): Nem úgy tudom, hogy udvari lakáj volnék.

AZ ÉRSEK (*kijön a sodrából*): Hát ez mi? Micsoda párizsi ideák ezek? Takarodjék! Nyomorult fickó!

WOLFGANG (*forró daccal*): Ókegyelmessége tehát nincsen megelégedve velem?

AZ ÉRSEK: Még fenyegetni mer? (*Felemeli botját.*) Semmirekelő himpellér! Semmi dolgom ne legyen többé az ilyen gézenguzzal!

WOLFGANG: És nekem se kegyelmességeddel.

AZ ÉRSEK (*egy pillanatig rámered*): De hisz... hisz ez szabadkőművesség! Ez egy volteriánus! Ateista!... (*Hevesen elfordul és kisiet.*)

Arco gyorsan utána.

AZ ÉRSEK (*az ajtóban, ahol Arco utólérte, nyugodtan.*) Próbáljon mégegyszer beszélni evvel a kölyökkel.

ARCO (*mosolyogva*): Én majd észretéritem. (*Tartja a függönyt, míg az érsek kimegy... aztán követi.*)

Wolfgang egy székbe rogyott és eltakarja arcát. Hirtelen felugrik és izgatottan fut egyszer fel s alá a szobában, aztán a zongora elé ül és játszani kezd szenvedélyes presto tempóban. Kiszáratva ARCO lép be, észrevétlenül Mozart hátamögé áll és elismerő fejbólintásokkal hallgatja. Mozart félbehagyja a játékot és homlokkal a zongorára borul.

ARCO (*nyájas mosollyal*): Nos, fiatal ur, Mozart ur, meglohadt már kissé művésztemperamentuma?

Jöjjön, csevegjünk kissé egymással. (*Mozart felállt.*)
Jöjjön, Mozart ur, foglaljon helyet!

WOLFGANG (*Arco elé áll és állva marad. Hidegen.*)
Kérem a méltóságos gróf urat, hogy adja át a fejedelem ökegyelmességének elbocsáttatásomért való kérelmemet.

ARCO: Üljön hát le, kedves Mozartom. Miért ilyen hebegurgyán? Hát akarja-e, mint hivatal nélküli muzsikus, koncertekkel végigkoldulni a világot? Hiszen maga vak az élet számára, Mozart!

WOLFGANG: Ha koldulás ennek a neve, gróf ur, akkor inkább koldulni megyek, semhogy ilyen urnak szolgáljak!

ARCO: Maga igen büszke.

WOLFGANG: Valóban, gróf ur. Mert ember vagyok!

ARCO: Azt hiszi nekem nem kellene gyakorta rossz szavakat nyelnem?

WOLFGANG: Bizonyosan meg volt az oka rá, ha megtette.

ARCO: Hm... hm... pedig én nemes ember vagyok.

WOLFGANG: A sziv nemesíti meg az embert. Nekem, ha nem is vagyok gróf, talán több tisztesség és becsület lakozik kebelemben, mint jóegynéhány gróféban.

ARCO (*mind nehezebben türtőzteti magát*): Hm... hm... de a különbség...

WOLFGANG: A különbség csak annyi, hogy minden kapellmeiszterből válhatnék gróf, de nem minden grófból kapellmeiszter.

ARCO: De hát csak kegyeskedik elismerni, hogy van különbség gróf Arco és Mozart között?

MOZART: Igen. Van. Az, hogy Arco gróf rászorult az érsekre, de Mozart nem!

ARCO (*ordítva kitör*): Ki innen! Ki innen! Himpellér fickó tel!

Megragadja Mozartot és a tehetetlenül védekezőt a kijárat felé vonszolja, aztán egy brutális rugással kifelé lödítja, úgy hogy Mozart a küszöbig tántorog és ott összerogy. Arco dühöngve távozik egy másik ajtón.

Wolfgang kábultan fekszik. SCHLAUCHER jön.

SCHLAUCHER (*talpra állítja Mozartot*): Mozart! Az Isten szent szerelmére!

WOLFGANG (*eszmél. Ki akarja tépni magát Schlaucher karjaiból*): A pimasz gazember! Eresszen! Eresszen engem! Vissza akarom adni ezt a rugást!

SCHLAUCHER (*birkózik vele*): Hiszen az lehetetlenség, kedves, kedves, drága Mozart! Hiszen ő a gróf ur!

WOLFGANG: Gróf vagy béresszolga, csak pimasz, ha engem megsért. Levágom! Levágom!

SCHLAUCHER (*erőszakkal kivonszolja*): Szegény... szegény... vak gyermek...

FÜGGÖNY

3. KÉP

Ucca Bécsben. Jobbra a háttérben a színház háta a színészbejáratával, melyek előtt néha meg-megáll egy-két ember.

MOZART jön balról. Kalap nélkül, megtépázva, feldultan. Megpillantva a színház ajtaját, megáll. Aztán megigazítja kissé ruházatát és az ajtó felé indul. Ekkor szétválik az ajtó előtt éppen meggyülemlt kis csoport és SCHIKANEDER rohan ki izgatottan.

WOLFGANG (*meghajol*): Jóestét, direktor ur!

SCHIKANEDER (*tuláradón*): Csakhogy itt van kicsi nagyemberke! Hol a fenébe bujkált? Itt is elkésett megint egyszer! Éppen most énekelt próbát Aloyzia kisasszony! A mi Aloyziánk! Mondhatom, elmulasztott valamit. Hát azt elképzelni sem tudja magának! (*A színházból kihallik a taps.*) Hallja! Oda-füljelen! Ez mind a mi Aloyziánknak szól!

WOLFGANG: A mi Aloyziánknak?

SCHIKANEDER (*megpaskolja Mozart arcát*): A mi Aloyziánknak. Ő a világé! Ő a színpad felkelő csilloga, azt mondom én kegyednek. És pénzt fog keresni! Pénzt, mondom magának, hogy engem már most elfog a félelem. Ezt a fehérszemélyt, barátocskám, feleségül kellett volna venni idejekorán. Annakidején! De most? La-la! Amikor egyszer vándortársulatommal Klagenfurtban játszottam, volt ott egy...

WOLFGANG: Hivatalos dologban kívánnék direktor urral beszélni.

SCHIKANEDER: Tudom, tudom. A kapellmeiszteri állás miatt. Lehetetlenség, Mozartkám. Teljességgel lehetetlen. Kegyed tul kismövésű alak... Hallja ezt a tapsot? A mi Aloyziánk mindjárt kijön. Nekem még az angazsmánja miatt a kancelláriába kell rohannom. Hiszen szinigazgató sose ér rá. Viziontlátásra kicsike nagyember.

WOLFGANG: Bocsásson meg, direktor ur, ha még egy pillanatra... nekem... úgy vélem... még járna az operám után némi pénz.

SCHIKANEDER (*hirtelen megfagy*): Hogy-hogy, Mozart ur? Hiszen kegyed kerek száz dukátumot kaptt azért a kicsike operácskáért?

MOZART: Kegyed két hét alatt négyannyit nyert rajta.

SCHIKANEDER: De már megbocsásson, Mozart ur, az az én pénzem. Nekem a költségeim is nagyobbak.

MOZART (*iparkodik kedvében járni*): Nem is arról szölok én kedves, jó direktor uрам. Ám az én operám Münchenben és Prágában is színre kerül. Abból nekem nem lehetne valami...

SCHIKANEDER: Nagyon sajnálom, Mozart ur, mi már eladtuk a partitúrát a müncheni és prágai színházaknak.

WOLFGANG: De elvégre az én muzsikám az.

SCHIKANEDER: De én másoltattam le az én pénzemért.

Schikaneder hidegen meghajol és elmegy. Mozart utána sem tekint, fejét, karját lógatva mered maga elé. Akkor balról egy VAK KOLDUS botorkál be hegedűjével. Feláll az egyik sarokra, kalapját maga elé rakja a földre és játszani kezd. Nehányan a járólók közül kissé megállnak.

ELSŐ JÁRÓKELŐ: Szép ez! Mit játszik?

MÁSODIK JÁRÓKELŐ: Hát nem ismeri meg? Mozart muzsikája, természetesen.

HARMADIK JÁRÓKELŐ: Ilyen édes melódiákat senki más komponálni nem tud. Mennyi szenvedelem és mennyi izlés!

ELSŐ JÁRÓKELŐ: Mennyi örömet tud széjjeladni az olyan ember, mint Mozart... Jó dolga lehet neki...

Pénzt dobnak a koldus kalapjába és tovább mennek. A koldus egyedül marad.

Mozart mozdulatlanul állt, mintha nem látna és nem hallana. Most lesz a muzsikára figyelmes és lassan közeledik a koldushoz.

MOZART: Mondja, öregem, gyakran játszik ilyen melódiákat attól a Mozarttól?

A KOLDUS: Majdnem mindig, jó uram. Hiszen máma ő a kedvence mindeneknek.

WOLFGANG: És meg tud élni a Mozart muzsikájából?

A VAK: Igen, uram.

WOLFGANG: Furcsa... Nekem nem sikerül sehogysen.

A színház felől erősödő, közeledő taps. A színházajtón tódulnak ki a tapsolók. Közepükben ALOYZIA, nagy virágcsokorral, mosolyogva köszön jobbra-balra, az ünnepeelt primadonna rutinosan bübájos leereszkedésével. Wolfgang néhány lépést tesz feléje.

ALOYZIA (észreveszi Mozartot és szembe jön. Zavart és kényszeredetten ceremóniás): Ah... Mozart ur!...

Kisérői, kissé hátrább vonulva kíváncsian figyelik a beszélgetést.

WOLFGANG (tulzott mélyen meghajol): Gratulálok madmoazell Weber.

ALOYZIA: Valóban kár, hogy nem volt ott, mikor énekeltem. Nagyon jól sikerült. (Szünet mulva.) Igen... A kegyed áriája nagy tetszést nyert... Köszönöm... Igen...

WOLFGANG (nézi és hallgat).

ALOYZIA (zavartan félrenéz, kísérői újra körülveszik és Mozartot visszaszoritják).

A KISÉRŐK: Vivát, vivát a mi Aloyziánk!

WOLFGANG: Az ő Aloyziájuk!

A KISÉRŐK: Elragadó volt!... Superbe! Ilyen talentum már régóta nem ragyogott a szinpadon!... Kegyed legyőzendi Madame Mareaut! Ez a hang!... Ez a művészet!

SCHIKANEDER (egy nagy csokorral a kezében jő, rohanva): Aloyzia! Aloyzia! Gyorsan! Siess! Vár a hintó. (Karját nyújtja Aloyziának.)

ALOYZIA (*elmenőben Mozart felé fordítja fejét*): Mozart... Remélem nemsokára... meglátogat kegyed?

WOLFGANG (*hosszasan utána néz. Mikor már mind elmentek, mélyen meghajol*): Aggó, Aloyzia!

Akkor a csendben újra játszani kezd a vak koldus. Mozart hallgatja, nézi, hozzája lép és kiveszi kezéből a hegedűt.

WOLFGANG: Add csak ide egy kicsikét, öreg. (*Játszani kezd.*) Óh, muzsika!... Muzsika! Hát mi egyebet kívánok én még!... Mi egyebet kívánhatok... Muzsika!

Játszik. A koldus elragadtatva mereszi feléje vak szemét. Járókelők gyülekeznek. Sok pénzt dobznak a kalapba.

Az elragadtatás suttogó hangjai hallatszanak: „Gyönyörű, bűbajos... elragadó!” A járókelők továbbmennek. Mikor megint egyedül maradnak ketten a sötétedő uccában, Wolfgang abba-hagyja a játékot.

WOLFGANG: Itt van öreg, játssz tovább... Se baj! Az én fájdalom majd csak elmúlik. De ez a zengő-zokogás megmarad mindörökre.

A VAK (*megrendülten*): Uram... kicsoda... kicsoda kegyed?

WOLFGANG: Mindenek kedveltje... Egy kollégád... Vak is, meg koldus is, akár te. Jóéjszakát öreg!

Mozart lassan távozik és belémúlik a sötétségbe. A vak szinte öntudatlanul feléje nyújtott kezekkel követi néhány lépésnyire.

FÜGGÖNY

HARMADIK FELVONÁS

1. KÉP

Kis vendéglői kert. Vén gesztenyefák és platánok hullajtják szeliden leveleiket tarka asztalterítőkre. Színes papiroslámpiónok és papírgirlándok lógnak ágak között éppen úgy, mint százötven évvel később az ilyen grinzingi „Heuriger-kocsmákban“.

Az egyik asztal körül három idősebb, felette tekintélyes polgár ül. A nem magas kőkerítés mögött egy nagy épület teteje látható. Onnan halk muzsika és ének szűrődik át.

SZENÁTOR (mindig tréfás kedvű, agyafurt ember, balra a színpalak mögé kiált): Joseph! Még három decit abból a gumpoldskircheniből! Hallja, még három decit Puchberg szenátor uramnak! He-he-hel! (Megveregeti Puchberg vállát.) Mert hogy olyan nagyon a lelke rajta.

PUCHBERG (sötét, szigorú öltözékben, savanyu, morózus ember): Nem, egyáltalán nem helyeselhetem, szenátor ur! Nem helyeselhetem! Hovatovább egész Bécs városának szégyenére válik, hogy ennek a Mozartnak még egy kapellmeisteri állást sem juttatunk.

JOSEPH (öreg vendéglői szolga, fehér köténnyel, kemény diótörő arcában jó szemek. Mérges dörmögéssel): Három deci Gumpoldskirchner. Kilenc garas.

SZENÁTOR: Ide vele, Joseph! Az én számlámra, Puchberg urnak megvigasztalására. He-he...

PUCHBERG (mérgesen): Egy embert, aki a Figarot komponálta meg s a Don Giovannit! És szolgálat nélkül kell lézengenie. Valóban skandalum!

SZENÁTOR: De kedves jó Puchberg uram, mondja, de igazán, lelkire, kegyed polgármesterünk helyében

(*a szemben ülő polgárra mutat*) elbocsájtaná a mi öreg Domkapellmeisterünket, aki immár negyven éve ül a hivatalában?

POLGÁRMESTER (*hivatalból, békitően*) Azt Mozart nem is kérelmezi, uraim. Az nincs irva kérelmező levelében. Ő csak azért könyörög, hogy az öreg Hoffmann mellé tegyük meg kisegítőnek. Ingyen. Csak azért, hogy módjában legyen annak bizonyosságát adni, hogy az öreg kapellmeisternek méltó követője leend.

SZENÁTOR: Ime, látja-e, Puchberg ur! Mozart nem kevésbé nagyravágyó kegyednél. He-he-he.

PUCHBERG: Nem szégyenkezésre késztet-e ilyesmi, polgármester ur? Mozart, az ő minden részről dicsőített zsenijével, kénytelenitessék tanubizonyosságot tenni arról, hogy megérdemli a domkapellmeisteri hivatalt? Prágában már olyan sikere volt, hogy a csehek nem is akarák visszaereszteni!

POLGÁRMESTER: Hát ott nem nyere semmi pénzt?

PUCHBERG: Az a száz dukátum? Hiszen adóssága több volt neki.

SZENÁTOR (*Puchberg füléhez hajolva*): Kegyednek tartozott, igaz-e?

PUCHBERG: Hát csak kellett, hogy valaki segítsen azon az emberen?

POLGÁRMESTER: Mért nem kér Mozart főnemesi mecénásaitól segítséget?

PUCHBERG: Olyat Mozart nem cselekszik. Mozart büszke lélek.

SZENÁTOR (*mindenáron Puchberget akarja ugratni*): Persze! Ha kalmárnál vesz kölcsön pénzt, úgy az nem alamizsna, hanem megkötött üzlet. Igaz-e, Puchberg ur? He-he-he...

POLGÁRMESTER: Hiszen én úgy vélekedem, hogy Mozart kérelmezése teljesíthető.

SZENÁTOR: Persze, hogy teljesíthető. Csak segítsen derekasan annak a vén félkegyelmű Hoffmannnak.

PUCHBERG (*rémülten*): Fizetés nélkül?

SZENÁTOR: Hiszen nem kér fizetést kérelmező levelében! He-he-he.

PUCHBERG: Mozart nem járatos abban, hogyan cselekedjék saját jóvoltára.

SZENÁTOR: Mozart jóvoltát, vagy a kegyed saját jóvoltát gondolja-e?

PUCHBERG (*ingerült, elhárító gesztussal*): Polgármester urat arra kérem, hogy megfontolja Mozart súlyos betegségét is. Ha nem nyerend támogató segítséget, akkor nem kap új erőre.

SZENÁTOR (*alig bir jókedvével*): És akkor majd nem tudja adósságait ledolgozni!

POLGÁRMESTER: De hogyan fizethetnék én ki a városi kasszából pénzeket, melyeket nem kérelmezett senki.

PUCHBERG (*elkeseredetten*): Nagy nemzetek kelnének vitára ilyen kincsért, mondotta róla Joseph Haydn, — ha a főbb nagyok megértenék miveit.

SZENÁTOR (*csufolódva*): Nem forult-e Mozart kérésrel a főbb nagyokhoz? Hiszen a császárnak is irt kérelmező levelet a második udvari kapellmeisterségért, meg hogy klavirleckéket adhasson a princnek.

PUCHBERG (*dühösen*): Elutasított.

SZENÁTOR: Tessék! A főbb nagyok, imel! He-He-hel! És aztán megint a polgárság vállaljon terheket, melyek az udvar köteles dolga volnának. Ilyest ne is javasoljon Puchberg ur, lévén a városi magisztrátus tagja. A polgárság jussát védeni a polgárság becsülete és büszkesége.

PUCHBERG: De abba most Mozart belepusztult!

POLGÁRMESTER (*feláll*): Indulnunk kell, urak. Kezdődik a tanácsülés. De lássa-e, Puchberg ur... Az már aztán igaz: hát mindenhez a polgárság nyissa a tarsolyát? Az udvarnak nem ér meg Mozart néhány garast sem, de mi polgárok költsünk rá pénzt. Az már igaz... A mi becsületünk és büszkeségünk ilyet meg nem enged.

A szenátor és Puchberg felkeltek.

SZENÁTOR (*karonfogja Puchberget*): Kegyed kétségen kívül jól teszi, ha vigyázz arra, hogy Mozart a ke-

gyedtől kölcsönzött pénzzel ne szálljon sirba idő előtt. He-he-he... (*Balra, a kulisszák közé néz.*) Éppen itt jön a kis Mozart ur! Siessen, Puchberg ur, mert megint pénzt talál kölcsön kérni. Joseph! Fizetni!... Mint vélekedik, Puchberg ur, ha Mozart ide bort inni jön, nem lesz-e ártalmára? (*Mind a hárman balra el.*)

Kis vártatva MOZART jön jobbról. Megöregedett, beteges, járati járásu, kottapapírt hoz a hóna alatt. Leül az egyik asztalhoz, leveszi kalapját és kezére támasztja fejét. Hullnak a falevelek.

A karének, mely a színház felől verődik át, megerősödött. Mozart nem veszi észre, mikor JOSEPH egy negyedliter Gumpoldskirchnerrel jön balfelől. Azonkívül poharat, letakart tányért, kalamárist és pennát is hoz.

JOSEPH (*szives, meleg mosollyal, egészen másképp, mint az imént*): Csendes jóestét kívánok, kedves muzikmeiszter ur!

MOZART (*még mindig nem hallja*).

JOSEPH (*egészen az asztalhoz lép és a hozta holmit odarendezi Mozart elé.*) Most biztosan megint kifundál valamit. Igaz-e? Csak rajta, csinálja csak tovább, muzikmeiszter ur. Már mindent elhoztam, ami kell hozzá. (*Gyöngéd gonddal tisztítja le az asztalt.*)

MOZART (*felriad*): Joseph!... Jónapot, kedves Joseph! Éppen azt a kórust hallgattam.

JOSEPH: Már délóta óbégatnak furt und furt odaát a színházban.

MOZART (*mosolyog*): Ezt óbégatásnak nevezi, Joseph!

JOSEPH (*tölt*): Ennekem, kérem, óbégatás vagy dalolás mind egy kutya, muzikmeiszter ur. Tetszik tudni, tőlem — ugyan már el is temethetnék az egész muzsikát. De hát ugy-e, mindenkinek megvan a maga holtja.

MOZART: De akkor a legnagyobb emberi gyönyörűségtől fosztja meg magát, Joseph!

JOSEPH: Tetszik tudni, mikor Belgrád alatt állottunk a török ellen, akkor az én hadvezérem, a Laudon generális azt mondotta: „az a legjobb, ha a kano-

nér mindjárt süketen kezdi". Azt mondotta, mikor az egyiknek a nagy haubitzoknál megrépedt a dobhárttyája.

MOZART (*nevet*): Vén kanonér Joseph ... (*Sóhajt.*) Mennyivel kedvesebb nekem mégis a maga hallása, mint az, amelyik csak a fülben lakozik. Maga, Joseph, tud befelé hallani. Sok muzsikusnak volna szüksége rá.

JOSEPH: Kóstolja meg ezt a Gumpoldskirchnert. Már megint egészen nyavalyás arculatja van muzikmeister urnak.

MOZART (*lehorgasztja fejét*): Beteg is vagyok én, Joseph.

JOSEPH: Talán tulsok sört tetszett inni odafenn a cseheknél és elrontotta vele a gyomrát? (*Mozart csóválja fejét.*) Minden nyavalya a gyomortól jön — mondotta az én hadvezérem, Laudon generális, mikor Franz főherceg olyan kutya rosszul lett Belgrádnál. (*Leveszi a tányérról a fedőt.*) Kóstolja csak meg ezeket a sonkászsemlyéket, muzikmeister ur.

MOZART: Sonkás zsemlyék? Nincsen máma pénzem, Joseph.

JOSEPH: Hát fizet majd holnap. A Grumpoldskirchner ugyis csak öt garasba kerül.

MOZART: Holnap sem lesz nekem pénzem, Joseph. Nagy betegen fekszik otthon a feleségem.

JOSEPH: Majd csak megint jóra fordul minden, kedves muzikmeister ur. A maga kedve is mindjárt kiderül, ha elkezdi a kótákat írni. Tudom én már azt. Itt a tintája és pennákat is faragtam magának. Ide nézzen! Legjobb, ha mindjárt el is kezdi. Ma békessége lesz itten, ha csak a színésznépség nem jön még át a theatrumból. Én is megyek már. (*El.*)

MOZART (*kiteritette maga elé a papirost és gépiesen kézbe vette a pennát, de szórakozottan, komoran mered maga elé*): Ezek már a „Varázsfuvola“ második felvonását próbálják és én még a harmadikkal nem tudok elkészülni ... Hát lehet-e így dolgozni? ... Hiszen agyonnyomja az embert! (*A*

kóták fölé hajol, de mihamar behunyja szemét elgyötört kifejezéssel és az asztalra borul. A penna kihull kezéből. Esteledik.)

A háttérben jobbfelől megjelenik SCHIKANEDER és mosolyogva figyeli Mozartot. Majd int a kulisszák felé és lábujjhegyen, fától-fához osonva közeledik. Mögötte ugyanígy jönnek be a színészek. Három férfi és három nő. Óvatosan, halkan, vidám arcokkal. Félig kosztümben vannak és egyik-másik még kifestve, mintha egyenest a színházi garderobból szabadultak volna. Egymást kézenfogva hosszú láncban közelednek és körülfogják Mozartot, aki nem veszi észre őket.

SCHIKANEDER (*jelt ad és énekelni kezd*): Aluszik ő... aluszik ő... ő álmodik!...

A SZINÉSZEK (*improvizált kanonban variálják a kezdett melódiát*): Aluszik ő... aluszik ő... álmodik... álmodik... álmodik ő...

MOZART (*felemeli fejét és fáradt mosollyal tekint körül*): Ti vagytok?... Vége a próbának?

SCHIKANEDER: Mi ugyanis dolgozunk, kedves barátom! Mi! Ám te? Te alszol! Te szundikálsz! Nekünk azonban jól végzett munka után feltett szándékunk az örömök habzó kelyhét üríteni. Bort és világosságot ide! Örömet és tündöklést! Joseph! Tündöklést és virstliket! (*Énekelve*) Jo-o-o-seph!

A SZINÉSZEK (*kórusban*): Jo-o-o-seph! (*Egyrészüik leült az asztalokhoz, másrészüik a tarka lampionok meggyújtásához látott. A most következő dialógus alatt folytatják, halkan, zümmögve, szöveg nélkül éneküket.*)

SCHIKANEDER (*Mozart mellé ül és átkarolja vállát*): Hadd látom, mit dolgozol, kicsike nagyember tet Mutasd isteni partitúrádat! Hát ez mit jelentsen? Talán csak az én szemeim nem látnak, vagy valóban nincsen itten semmi? Mindössze ennyit sugárzott ki zsenid? (*Ököllet az asztalra vág.*) Nem tudja-e kegyed, hogy három hét múlva kell bemutatnunk a premiert?

JOSEPH (*roppant tálon cipeli a borokat és virstliket és dörögve terít*): Gumpoldskirchner. Egy negyedliter nyolc garas.

SCHIKANEDER: Barátom és testvérem, bizony mondom néked, ha nem segítesz rajtunk, akkor én elveszek. Akkor mi mindnyájan elveszünk. Akkor Gretl is elvész. Igaz-e Gretl?

GRETL (*nagyon csinos, fiatal színésznő, Mozart másik oldalára ült és gyöngéd mosollyal hozzátámaszkodva duruzsol*): Egészen, végkép elveszek én, Mozart, kegyed nélkül! Egészen elveszek!

MOZART: Nehéz így dolgozni, Schikaneder. Konstanzia beteg és nincs pénz a házban.

SCHIKANEDER: Hát hiszen éppen azért kell dolgoznod! Gondolj a fejedelmi honorárra!

GRETL: És egy egész kicsi-kicsikét a Gretlre is.

SCHIKANEDER: Schikaneder talán könnyü elméjü, de sohasem hálátlan! Amikor vándortársulatommal egyszer éppen Linzben valék, akkor avval jön hozzám az én hőstenorom, hogy...

MOZART: De szabad érzület nélkül süket a lélek komponálásra!

SCHIKANEDER (*tölt*): Éppen hogy hozott a Joseph érzületszabadítót a javából. Prima érzületszabadító! Testvérkém, Mozartkám! És Gretl megsegél szabadítani az érzületedet.

GRETL (*kacéran koccint Mozarttal*): Kedves egészségére, Mozart!

MOZART (*mosollyal és pillantással válaszol és iszik*).

Puchberg visszajött balról és a szinpad szélén megáll.

SCHIKANEDER (*ujra megtölti Mozart poharát*): Igyál barátocskám és mindjárt más arculatja leszen az egész világnak. (*Észreveszi Puchberget.*) Nézd csak! Nézd csak! Kit látnak szemeim? Ki közeleg amott? Avviva Puchberg ur! Tus Puchberg urnak! (*Énekel.*) Evviva, evviva!

SZINÉSZEK (*énekelve*): Evviva! Evviva!

SCHIKANEDER (*Puchberg elé sietett, karonfogta és viharos nógatással az asztalhoz huzta*): Büszkék és boldogok vagyunk, hogy magas jelenlétével megtisztelé ezt a mi színházi csöcselékünket.

PUCHBERG (*méltóságát mindig megőrizve*): Jóestét mindenkinek!

SZINÉSZEK: Jóestét kívánunk!

MOZART (*feláll*): Puchberg ur!

SCHIKANEDER: Helyet, ti népség! Helyet Puchberg szenátor urnak! Ide üljön kérem az én helyemre, ide, Mozart mellé, protezséje mellé. Bort idel

MOZART (*mindkét kezét Puchberg felé nyújtja*): Puchberg ur! Mely szerencsés véletlen!

PUCHBERG: Már megint borozik, kedves Mozart? Ej, ej!

MOZART: Ez csak véletlenül esett meg. De tudja-e Puchberg ur, hogy én ma már egész nap kerestem kegyedet? (*Már hevült kissé a bortól, Puchberg karját megragadva, füléhez hajol és suttogja*): Kedves jó Puchberg ur! Bocsásson meg nekem... én... hogy felhasználom az alkalmat és így rátámadok kegyedre... Már régen akartam megmondani kegyednek... de most is... olyan nehezen tudom rászálni magam. Hiszen már olyan sok pénzzel vagyok adósa kegyednek...

PUCHBERG (*kinosan feszengve*): Talán beszéljünk ezekről máskor, kedves Mozart.

MOZART: De — édes Istenem, annyira meg vagyok szorulva, hogy leggonoszabb ellenségemnek sem kívánom hasonlóképpen... Ha nem kapok segítséget, akkor elvész nyugalmam és talán életem is pusztul.

GRETl (*akaratlanul meghallotta a szavakat és megrendülve és szégyenkezve hajtja le fejét*).

SCHIKANEDER (*kissé hátrább állt, de kíváncsian figyelte a suttogást és most a beszélgetők mögé lép*): Puchberg uram! Jöjjék csak egy szóra! Felette fontos. Rettentően, roppant nagyon fontos szavam van. Egy minutára! (*Szinte erőszakkal kiemeli helyéből Puchberget és előre vonszolja magával. Közben Gretl felé*): Gretl! Ne hagyd szárazon eltikkadni Mozartot. Nézz utána, hogy érzülete szárnyalni szabaduljon!

PUCHBERG (*bosszusan*): Kérem, Schikaneder ur, ne

Itassa Mozartot olyan nagyon! Egyáltalán nem helyeselhetem. Hiszen tudja, hogy komolyan beteg. Az ivás még jobban rontja állapotát.

SCHIKANEDER: Nálunk halhatatlanoknál nem az számít, hány esztendeig élünk. Költsön! Komponáljon! Alkosson! Három hét múlva elő kell adnom az operát. Nincsen repertoárom! Nincsen repertoárom!

PUCHBERG: Ámde...

SCHIKANEDER: Ámde hallja, felette tisztelt Puchberg ur. Csak ne kölcsönözzön a viláért sem újra pénzt Mozartnak. Hát nem látja, hogy korhely? Ha pénzhez jut, akkor egyáltalán nem fog többé dolgozni. Akkor az operájával sem fog elkészülni, akkor honorárt sem kap. Tehát akkor a kegyed adta kölcsönpénzt sem fogja megtéríteni soha.

PUCHBERG: Ámde...

SCHIKANEDER: Ámde ha nekem ad most kölcsön kétezert forintot, akkor ama pompás operát, melyet Mozart most nekem ír, pompás disszel mutathatom be, akkor pompásan sok pénzt is nyerhetek vele, akkor kegyednek prompt megfizethetem pompás kétezert forintját kamatostul és azonkívül oly pompásan homorálhatom Mozartot, hogy ő is tehetősebb leend fizetni és kegyednek megtérítheti régi tartozását. Eképpen mindnyájunkat kihuz a csávából az a kétezert forint! Nos, mint vélekedik e pompás plánumról?

PUCHBERG: Ámde...

SCHIKANEDER (*viharosan átöleli*): Tehát igent mondott! És minden pompás. Adjatok inni annak a Mozart-gyerekek!

PUCHBERG (*kifakad*): De kérem, ne itassa azt a beteg Mozartot!

SCHIKANEDER: Hát mi nem mindannyian feláldozzuk-e életünket a művészetért?! Hiszen én is iszom! Pedig nekem is árt. De hát művészek vagyunk! Elégünk, kérem. Elégünk! Jöjjön szenátor ur, Mozartot most nem szabad gondjaira emlékeztetni. (*Jobbra magával vonja Puchberget.*) Amikor vándortársulatommal egyszer Klagenfurtban voltam

és az Arany Szarvasban játszottunk, hát odajött hozzám egy asszony. Fiatal, jóképű menyecske...
(El).

Ezenközben egészen besötétedett. A sötét galyak alatt égnek a lámpiónok. Mozart Gretl-lel halk és ugylátszik, komoly beszélgetésben volt elmerülve. A többi fiatal színész páronként különböző asztalokhoz telepedve, kissé borosan és andalogva enyelegnek. Szelíd esti melankólia árnyalja a jelenetet. Kivülről halk zene szól.

1. SZINÉSZ (*Schikaneder utolsó szavába vágva*): Hé, Joseph! Hivja be azokat a muzsikusokat. Hadd halljunk mi is valamit!

A zene hangosabb lesz.

SZINÉSZNŐ (*zűmmögi a dallamot, felugrik*): Guszti! Gyere, táncoljunk!

Táncolni kezdenek és mihamar egy második pár is táncba kezd.

GRETL: Hiszen ez is a maga muzsikája. Igaz?

MOZART (*elnézi a táncolókat*): És nem is játszanak rosszul a fickók! (*Dudol.*)

GRETL: Lássá-e, Mozart! Mégis és mégis!... Mennyi örömet tud adni az embereknek.

MOZART: Ah Gretl... Örömet az embereknek adni nem kell. Csak el ne vegyék tőlük. Pedig abban sokan és szorgalmasan mesterkednek. Az örömet születvén hozza magával az ember, mint a természet ajándékát. A kreatúra ősi örömét. Hiszen mi más az öröm, mint meg nem gátolt természet. De gátolják az állapotok, melyekben az ember él. A nyomoruságos állapotok fojtogatják a természet ősi örömét. Ám a muzsikában mégis megszólal! Mint nehéz, sötét szikla alól a forrás, mégis felcsordul a mélyből az öröm üzenete, hogy az ember ne feledje.

GRETL: De hiszen van szomoru muzsika is.

MOZART: Az is örömet jelent. Vesztett örömet sirat, vagy remélt öröme vágyódva, sóhajt. Csak a boldogság fonákja a bús muzsika. Közönséges, durva fájdalomnak nincs melódiája. Dalolhat a boldog-

talán is, de soha az, aki nem tud az örömről, aki nem ismeri s nem sejtí. Amikor sir a muzsika, boldogságot sirat. És nem engedi, hogy a vágy kebelünkben elaludjék. Mert az öröm a természet minden teremtményének ősjoga. Ezt a jogot követeli dalolva minden szép hangzat, amíg fel nem kél az ember végre, hogy kivivja magának. (*Tűzbe jött és felállt.*) Gretl, táncoljunk!

GRETl: Ah... Be nagyon szivesen táncolnék... magával... De hiszen magának nem szabad. Maga beteg.

MOZART (*növekvő extázissal*): Én volnék beteg! Talán beteg a gyomrom, talán a májam! Lehet, hogy halálosan betegek! De én? Én, Gretl. Én magam — én csak nem vagyok beteg?! Csak öt percig lehessek fájdalommentesen és úgy érzem magam, mintha szállnom kellene a levegő-égbe és magammal ragadni benneteket, mindnyájatokat!... Gyere Gretl! (*Magával táncba vonja Gretl. Szenvedélyes odaadással táncol, könnyen, graciózusan, mintha a muzsika sodra emelné, ringatná. Eltévedt mosolylyal dudolja a dallamot.*)

GRETl (*tánc közben*): Hogy bírja, hogy győzi ezt, Mozart?! Hiszen csak az imént mondta maga, hogy milyen nehéz és szomorú az élete. És mégis, ha elkezd muzsikálni, hát... akár a csalogány meg a pacsirta tavasszal...

MOZART: Hát nem érted-e ezt, te Grete-gyerek! Nem az élet nehéz meg szomorú. Nem az élet maga. Az élet!... Az a te kedves szemed kék pillantása és az a te édes szájad. Az élet, az az esti felhők ezüst derengése ott a holdfényben. Meg ezek a fák, melyek mámorosan, szeliden hálnak meg őszi szinpompájukban. Az élet! Az Raphael képei és Palaestrine kórusai. Szép... szép... szép az élet! Csak hogy erre a gyönyörű életre fojtogató, fájdalmas béklyók szorulnak! Ennek az életnek piszkos piócák szíjják a vérét, meg undok tetvek serege és gyötrik és szennyezik az életet!... De az én muzsikám az élet mély gyökeréről fakad. Ahova kin-

zói nem férnek! Én az igazi életet érzem, mely mégis dalol! És egykoron ledalolja magáról minden béklyóját és ártó férgét és szabad lesz, szabad örömében, mint a muzsika! (*Hirtelen szívéhez kap és megtántorodik.*) Csak én... én akkor már nem fogok élni.

GRETL: Mozart! Az Istenért! (*Az asztalhoz vezeti.*) Hát nem megmondtam? Nem szabadna táncolnia! (*A zene elhallgatott. A színészek aggódva, némán közelkednek Mozarthoz.*)

MOZART (*leült. Bágyadt mosollyal*): Hát mit szabad nekem? Csak imádkozni, meg böjtölni? (*Iszik.*) Már el is mulott... De való igaz: az időm lejár... Sietnem kell. (*Kiteríti a kótákat maga előtt.*) Mert a muzsika, a muzsikám tovább akar élni.

Tollat fog és abban a percben munkába merülve, elfelejti környezetét. A színészek tisztelettel, némán nézik és visszavonulnak. Gretl még odaigazitja néki kézhez a kalamárist, felveszi a földről Mozart leesett kalapját, leporolja és az asztalra teszi. Aztán ő is lábujjhegyen, lassan elhúzódik. Joseph jön egy kertigertyával, Mozart mellé állítja és mindjárt el is megy. Holdfény hull az ágak között a kertbe. A „Varázsfuvola“ muzsikája hangzik fel halhalkan. Messziről Aloyzia hangja csendül fel és az „Éj királynője“ áriáját énekli.

FÜGGÖNY

2. KÉP

Szoba Mozart lakásán. Éjjel. Kevés, szegényesen egyszerű butor. Hátról, a sötét szomszéd-szoba ajtaja nyitva van. Mozart egy nagy karosszékekben ül, párnák között és takaróba csavarva, a nyitott zongora mellett. A zongorán két gyertya ég. Más világítása nincsen a szobának. Furcsa árnyékokat játszik a gyertyaláng a félhomályos szobában. Mozart térdein kótafüzet. De keze a ludtollal bágyadtan csüng le. Feje oldalt kókadt és szeme be van hunyva.

MOZART (*mikor még senki sincsen a szobában, anélkül, hogy felnyitná szemét, szenvedő hangon*): Te vagy, Konstanzia?

KONSTANZIA (*kisvártatva megjelenik a szomszéd szoba sötét ajtajában. Hálóköntösben, nagy kendőbe*

burkolódzva, egy másik kendőt a karján hoz be. Dideregve): Még dolgozol, Wolfgang? Menj kedves, feküdj le... Hiszen olyan rettentő hideg van. *(Mozarthoz lép, aggódva szemléli, aztán megsimogatja haját.)* Hoztam neked még egy kendőt, Wolfgang. *(Becsavarja Mozart lábait, miközben leguggol előtte.)*

MOZART *(a guggoló Konstanzia haját simogatja, anélkül, hogy felnyitná a szemét):* Nem fádom, kicsikém. De te, aranyos, ezüstös, gyémántos, bujj be hamar ágyikádba. Ott majd te is jól megmelegedsz.

KONSTANZIA *(halkan, sirva):* De hiszen a te kis, szegény kezeid egészen kékek már. *(Megcsókolja Mozart kezét.)* Hogy is tudsz így irni?

MOZART *(mosolyog. Anélkül, hogy szemét felnyitná):* Hát kék kezekkel valami kéket irok... Zenécskéket.

KONSTANZIA: Miért nem fekszel már le? Már nagyon későre jár.

MOZART *(hirtelen felriadva, felnyitja szemét és egy óra után nyul, mely a zongorán fekszik.)* Nemsokára éjfél. Most már egy félórája, hogy befejeződött a Varázsfuvola előadása. Talán mégis feljön még valaki, hirt adni nékem róla, hogy sikerült új premierem?

KONSTANZIA *(feláll. Keserűn):* Tul hideg van nálunk a barátok számára.

MOZART *(behunyja szemét és bágyadtan csóválja fejét):* Nem!... Hiszen ugy vártak erre az operára!

KONSTANZIA: Az operát most hallhatják... Mit bánják ők a szerzőt.

MOZART: Jönni fognak még. Nem zárattam be a kaput.

KONSTANZIA: Nyugodtan bezárathatod.

MOZART *(hirtelen feláll és a sötét ajtónyílásra mered):* Ki jön ott?

JOSEPH *(megjelenik az ajtóban. Télikabátban bebuggolálva, sapka a kezében):* Csak én volnék, muzikmeiszter ur. Csak én a Joseph és senki más.

MOZART: Maga... kedves Joseph... Jöjjön hát beljebb.

JOSEPH: Jóestét kívánok, muzikmeiszterné asszony-ság.

KONSTANZIA (*leverten*): Jóestét, Joseph.

JOSEPH: Csak nem ijedtek meg tőlem? Mert mondhatom, hogy tőlem még sohasem ijedt meg senki. Még a törökök Belgrád alatt sem, mikor megpillantottak, nem félték éntőlem egy cseppet sem. Bocsásanak meg, hogy ilyen kései órában zavarok. Csak-hogy én a színházban voltam ám és megnéztem ám azt a Varázsfuvolás darabot. És hát, merthogy még világosságot láttam az ablakában, hát mégis csak el akartam mesélni, hogy az egész népség abban a színházban milyen nagy örömmel volt.

MOZART: Köszönöm. Nagyon köszönöm, kedves Joseph. (*Mosolyogva.*) De hiszen magának nem kell a muzsika.

JOSEPH: Nem is. De majdnem semmit se zavart, muzikmeiszter ur. Majdnem semmit, mert olyan nagyon interesszant volt nézni. Tudja, az a Papageno tetőtől talpig egy tollruhában, akár az igazi papagályok, hát istenuccse! Meg egy valódi kigyóféreg! No meg az Éjszaka királynője! Jaj, azt kellett volna látnia, muzikmeiszter ur! Valódi ezüst félholdon ült kérem és a ruhája csupa-egy szikrázó csillagokkal volt megrakva. Az ám! De jól kifundálta ezt a muzikmeiszter ur. És a nép, hallja-e, de nagyon örültek. Ugy tapsoltak, hogy el nem lehet mondani. Vége-hossza nem volt. És fene forróság volt a színházban kérem... De itt maguknál, engedelmet kérek... kissé hideg van, kérem. Fütteni kéne egy kicsit. Fütteni kéne!

Mig Joseph beszélt, Mozart és Konstanzia hajtott fővel, mintegy szégyenkezve, hallgattak. Az utolsó szóra Konstanzia elfordul és Mozart keserű mosollyal emeli fel fejét.

MOZART: Igen. Fütteni kéne.. Az bizonyos.

JOSEPH: Lássa-e muzikmeiszter ur, azért is akartam feljönni magukhoz. Mert ugyanis fát kellene hozni.

MOZART: Az bizonyos. Ugyanis pénz kellene, hogy fát vásárolhassak.

JOSEPH: Az elmúlt télen is én szereztem a télire való fát.

MOZART: Az elmúlt télen se tudtam megfizetni.

JOSEPH: Megfizette a nyáron, muzikmeiszter ur. Nem is jó, ha az ember télen pénzt kapna kézhez. Azért engedelmet kérek, el is igazítottam már a dolgot, hogy holnap reggel két öl fát ide is szállíthatok.

KONSTANZIA *(fojtott sirással)*: Köszönöm, Joseph.

*Mozart is akart volna mondani valamit, de erőt vesz rajta a meg-
hatottság. Csak némán néz Josephre és kezet nyújt neki, de keze
erőtlenül ölébe hanyatlik, még mielőtt Joseph kezét érné.*

JOSEPH: Mi van ezen köszönnivaló? Hát csak természetes, hogy télen fűteni muszáj? ... No, adjon isten jóéjszakát! ... feküdjön nyugalomra, muzikmeiszter ur. Nagyon szép volt, bizonyisten! ... Nem akarok már tovább alkalmatlankodni ... *(Elmenőben.)* Hát mégsem lehet megfagyatni egy embert, csak azért, mert muzsikus. *(El.)*

KONSTANZIA *(rövid szünet multán, végigsimit Mozart haján)*: Ne bánkódj, kedves.

MOZART: Jönnek még, Konstanzia. Meglásd, jönnek még ... Ime! *(Izgatottan fel akar állni és a sötét ajtónyílás felé tekint.)* Valaki jön!

KONSTANZIA: Senki se jön, Wolfgang. *(Fülel)* Senki ... Törődj bele, szegény.

A KÖVET *(vékony, selypítő hang a szomszéd szoba sötétjéből)*: Hódolatomat és tiszteletemet a muzsika nagy mesterének.

MOZART *(elszorult torokkal)*: Ki az?!

*Az ajtónyílásban egy különös, groteszk alak jelenik meg: hosszú, szikár, merev pergamentarccal, nagy karimás pápaszemmel. Egészen feketében. Mozdulatai szögletesek és körülményesek. Lakáj-
módjára hajol meg.*

A KÖVET: Engedje meg, hogy tiszteletemet tegyem és átadjam lelkes gratulációmát új operájának nagy szükségéhez.

KONSTANZIA (*riadtan huzódik a nagy karosszék mögé, Mozart megbabonázva mered az idegenre.*)

MOZART (*elfogódottan*): Kicsoda kegyed?

A KÖVET (*még egyszer alázatosan meghajol*): Egy igen nagyrangú személy követjeként bátorkodtam megjelenni önnél.

MOZART: Ki ő?

A KÖVET: Ő nem óhajtja, hogy neve megneveztessek.

MOZART (*egyre nyugtalanabbul*): És mit kíván tőlem? . . . ő?

A KÖVET: Ő jelen volt ma este kegyed operájának első előadásán és az nagy gyönyörűséget szerze neki. Azért azt határozta el, hogy rendelést ad kegyednek. Mivel ama magasrangú személynek meghalálakija, akit örök emlétkben kíván tartani, ezért annak halála napját minden esztendőben egy rekviemmel kívánja megünnepeltetni.

MOZART (*tompán*): Egy rekviemet komponáljak?

A KÖVET: Egy rekviemet. Négy héten belül.

MOZART (*leverten, fájdalmasan, mint aki elítéltetését vette tudomásul*): Olyan hamar?

A KÖVET: Hatvan dukátumot kifizetek kegyednek előre. (*Pénzt tesz az asztalra. Mozart és Konstanzia megdermedve merednek rá.*) Négy hét múlva eljövök a partitúráért. (*Mélyen és körülményesen hajbókol.*) Tiszteletem és hódolatomat a muzsika nagy mesterének. (*Eltűnik a szomszéd szoba sötétjében.*)

MOZART (*kisvártatva, suttogva*): Konstanzia, te is látad őt?

KONSTANZIA: Ezt a hosszú, fura, komikus figurát? Hát persze, hogy láttam.

MOZART: Én azt hittem . . . (*Dörzsöli szemét, mintha káprázna.*) De nem volt komikus! (*Szünet múlva, egyszerűen.*) Halotti énekemet rendelte meg.

KONSTANZIA: Ugyan. Wolfgang! Verd ki fejedből az ilyen bolondságokat.

MOZART (*maga elé mered*): Konstanzia! Emlékszel-e még, mikor Aloyziát öltöztettük, mert Schikane-

dernek készült előénekelni és anyád kiküldött a szobából?

KONSTANZIA: De én nem mentem ám, hanem elbujtam a tükör mögé. Mert én mindig csak nézni akartalak téged.

MOZART: És emlékszel, mikor aztán este a zongoránál sirtam és te odajöttél hozzám.

KONSTANZIA (*kissé keserűen*): És most itt kuksolok veled a hideg szobában és Aloyzia, a te éjkirálynőt éneкли a színházban... Mi fázunk... Nekik tapsolnak... Hogy fordult a sors.

MOZART: Mégis csak szép volt mindez... Szép volt!

KONSTANZIA: Ah, Wolfgang, mért beszélsz így?

MOZART (*szórakozottan*): Hogyan beszélek, kicsikém? (*Megcsókolja Konstanzia kezét.*)

KONSTANZIA (*megtapogatja Mozart homlokát*): Hiszen forró a fejed. Rögtön ágyba kell feküdnöd.

MOZART: Menj csak előre, kedves. Nemsokára mindent bezárok és utánad megyek.

KONSTANZIA (*elmenőben*): De nemsokára! (*El.*)

MOZART (*maga elé mered, aztán a zongorához fordul és halkán játszani kezd. Az Éj királynője áriájához praeludál*): Az ő hangjával zengett fel bennem minden melódia... Az ő hangjával zengett minden hangszer... Ő volt Tamina és ő volt az Éj királynője is!

Aloyzia hangja csendül meg a sötét szobában. Halkan, mintha messziről énekelné az „Éj királynője“ nagy áriáját.

MOZART (*anélkül, hogy abba hagyná a játékot az ajtónyílásra mered*): Óh, emelkedik a lázam... Hallom őt... Hallom, mint igazában... Aloyzia!

ALOYZIA megjelenik az ajtónyílásban. Az „Éj királynőjének“ csillogó kosztümje rajta. Fenkölten szép. Komoly mosollyal bólint Mozart felé, miközben félhalkan tovább éneкли az áriát.

MOZART (*tovább játszik*): Ez a láz!... Már látom is... mint a valóságban!... Ifjuságom álma jön-e hozzám, most elbucsuzni tőlem? Kezdet és vég akarnak-e találkozni most? Talán ez a halál? Óh, nem érzek félelmet!

ALOYZIA (*a küszöbön állva marad. Befejezte az áriát és komolyan, szépen, mintegy elrévedve beszél még, a színházi este mámorában*): Azt hiszed, egyre álmodol? Nem, Wolfgang. Én vagyok valóban. Átjöttem a színházból, hogy megköszönjem neked a szépség nagy boldogságát.

MOZART (*mint fennt*): És mégis álom.

ALOYZIA: Várnak rám a vendéglőben. De én azt akartam, hogy te is lássad a te Éj királynődet.

MOZART: Mégis álom!

ALOYZIA: Mára este, Wolfgang, meghajoltak az emberek a te szépséged előtt, mint az örökkévalóságnak sulya alatt.

MOZART: A te szépséged előtt, Aloyzia.

ALOYZIA: Az én szépségem ma a színpadon a te sugárban tündökölt... mint egykor álmaidban.

MOZART: Aloyzia... Sokat szenvedtem. De nem vesztettem semmit. Minden muzsikává lett... Köszönöm neked.

ALOYZIA: Ezen az estén ezt jöttem megmondani neked, Wolfgang. Ha mi akkor, két koldus, összeházasodtunk volna, te aligha irtad volna meg ezt az operát és én bizonyosan nem énekeltem volna diadalra a bécsi operaházban. Ez volt az ára.

MOZART (*feláll*): Eljő egyszer az idő, mikor nem kell majd az ifjuság boldogságával fizetni az élet művéért. Akkor Aloyzia, akkor fog otthonára lelni az én muzsikám... Most még a piszkos áradat felett kell keringenie, mint a galambnak az ararati olajággal. És fáradtak már a szárnyai... Fáradtak!... Aloyzia... Nemsokára meghalok.

ALOYZIA: Te, soha többé, az időknek végéig, Mozart!

MOZART: De ki fogja tovább álmodni ezt az égő, sóvárgó álmot az ember boldogságáról?

ALOYZIA: Ezek, akiket muzsikád megérint.

MOZART: Mert hiszen az nem az én álmom volt csupán! Hangok szálltak felém ezernyi torokból. Pillantások ezernyi szempárból. Az ő örömvárásuk ütött szíven, hogy megkondult, mint a harang. Az ő neveik feledésbe merültek. De élnek, életet akarva,

az én dalaimban és nem engedik meghalni muzsikámat. Ők, az ismeretlen halhatatlanok serege!

ALOYZIA: Köszönjük neked, Mozart! . . . Jóéjszakát!

MOZART: Aloyzia! Agyő!

Aloyzia eltűnik a sötétben. Mozart még egy ideig támolyogva áll, aztán összerogy.

Függöny ereszkedik alá, mely Mozart házának homlokzatát ábrázolja. A kapu kinyílik és azon a követ lép ki. Jobbról egy férfit eléje.

A FÉRFI: Nos, Johann?

A KÖVET: Minden el van rendezve. A rekviem kész lesz egy hónap múlva.

Együtt elindulnak balra.

A FÉRFI: De nem úgy lesz megint, hogy a muzsikát már sokan ismerni fogják, mire a gróf kézhez kapja? Mikor a minapi házikoncerten a gróf ur eljátszotta ama két szonátát, melyet Haydn urtól vásárolt, ketten is voltak a vendégek között, akik már hallották volt és nem hitték el, hogy a gróf maga szerezte őket. Felette kellemetlen blamázs volt. Pedig huszonöt dukátot fizetett értük Thurn gróf ur!

A KÖVET: Abban én nem vagyok hibás. Én mindig tanácsoltam a gróf urnak, hogy ne vásároljon olyan zeneműveket, melyek már hosszabb ideje készen vannak. De ezt a rekviemet én szememmel tartom. Azon a napon, mikor a partitura elkészül, elhozom, még mielőtt másolat készülhetett róla. Senki sem fog benne kételkedni, hogy Thurn gróf ur maga komponálta.

A FÉRFI: Mert hát sok pénzébe is kerül! (El.)

ALOYZIA lép ki a kapun. Jobbról vidám zajongás és nevetés hallik.

KIÁLTÁS (jobbról): Aloyzia!

ALOYZIA (int és gyorsan jobbra el).

3. KÉP

A zongoraszoba Mozart lakásán. De most Mozart ágya van felállítva a zongora mellé. Mozart fekszik benne, lázasan és legyengülten. Kótapapír hever széjjel a takaróján és az ágy lábánál, a földön is. Mozart háta párnákkal van megtámasztva, félig ül és lobogó sietséggel olykor hallható lihegéssel ír. Feje minduntalan visszahanyatlak a párnára. Az elerőtlenedett kéz alig tudja fogni a tollat. De ő csak ír, ír és a teleirt lapokat félredobja, anélkül, hogy nézné, hova hullanak.

SÜSSMEYER (*halvány, finom szerény fiatalember, jön be kalap nélkül, mintha csak a szomszéd szobából*): Mozart ur, az Istenért! Hiszen kegyednek nem szabad dolgoznia. Az orvos megtiltotta. (Összeszedi a szerteheverő kótákat és figyelmesen rendezi.)

MOZART (*lázás sietséggel tovább ír, anélkül, hogy feltekintene*): Süssmeyer! Hogy érzi magát feleségem?

SÜSSMEYER: Az orvos megtiltotta, hogy felkeljen. De most nincsenek fájdalmai.

MOZART (*mint fent. Anélkül hogy feltekintene a munkájából*): Hála a jó égnek! (Kótákat tol oda Süssmeyernek.) Fogja, Süssmeyer! Itt majd még kegyednek kell hozzáírni a generálbasszust. Én már nem tudom. Az én időmből már nem futja. (Tovább ír.)

SÜSSMEYER (*gyöngéd erőszakkal el akarja venni a kótapapírost*): Adja ide, Mozart ur . . . Könyörgöm, hagyja már abba. Joseph azt mondja, hogy már megint egész éjszaka dolgozott. Hiszen kegyednek tilos! Az Isten szerelmére, tilos!

MOZART (*magához szoritja a kótákat, hogy el ne vehessék. Bánat nélkül*): Jön a követ, aki megrendelte rekviememet. Az én időm lejárt. Hiszen azt kegyed is tudja, kedves jó barátom. Hát azt akarja, hogy az én halottas énekem befejezetlen maradjon? (Már újra ír.) Segítenie kell, Süssmeyer! Az instrumentációval már nem készülök el magam.

SÜSSMEYER (*elfordul, hogy könnyeit elrejtse*).

MOZART (*anélkül, hogy abbahagyná a munkát*): Ne sirjon, Süssmeyer. A halál nem ellenségünk né-

künk. De ellensége volna a muzsikának, ha meg tudná gátolni ennek az utolsó résznek befejezését. De nem adjuk oda neki. Ugy-e, Süssmeyer, nem adjuk oda! Én birkózom vele. De harag nélkül birkózom... Csak úgy, ahogy fiuk a mezőn játszva birokra kelnek. Véghez is viszem... Véghez én!... (Megint odadob egy lapot Süssmeyernek.) Itt majd még írja be tovább a kürtöket. (Lihegve hanyatlik vissza a párnára.)

SÜSSMEYER (odaugrik): Mozart ur, kérem, hagyja abba!

MOZART: Utra kész a dilizsánszom. Hallom már a postillon kürtjét. Nem hallja? (Énekel.) Tra-ra! Tra-ra! (Megint összeszedi magát és dolgozni kezd.) De utitáskáim rendesen legyenek csomagolva, ha indulunk. (Anélkül, hogy feltekintene). Küldjön el valakit Zsófi sógornómért, hogy legyen valaki a feleségem körül, ha még máma meghalok.

SÜSSMEYER: De édes Mozart ur! Hiszen javulófélben van már!

MOZART (mint fennt): Izentesse meg még máma Albrechtsbergernek, hogy járjon utána a domkapellmeiszteri állásnak az én helyembe. De még ma, mert különben elkésik, ahogy én mindig elkéstem.

SÜSSMEYER: De hiszen...

MOZART: Iderendelte az urakat énekelni? Meg kell próbálnunk még ma a „Lacrimosát“.

SÜSSMEYER: Az urak már várnak a másik szobában. Én csak azt gondoltam, hogy talán...

MOZART (visszaroskad és a toll kihull kezéből): Jöjjenek be gyorsan, gyorsan... kevés idő van már.

SÜSSMEYER (az ajtóhoz lép és int).

Három férfi jön be, lábujjhegyen, óvatosan. Néma jeleket váltanak Süssmeyerrel és az ágyhoz közelednek.

ELSŐ ÉNEKES (kiméletesen, halkán): Hogyan érzi magát, Mozart ur?

MOZART (bágyadt mosollyal): Tulajdonképpen nagyon jól. Köszönöm. Dehát, ahogy mondani szokás: ütött az óra...

ELSŐ ÉNEKES: Dehogy is, Mozart ur. Most lesz majd csak minden szép és jó. Hiszen tudja, hogy megkapta a domkapellmeiszteri állást.

MOZART (*mosolyog*): Egy egész kicsikét elkésve... Igen... talán most kezdhettem volna el nyugodtan dolgozni... Hiszen még harmincötéves sem vagyok... És a végére értem, anélkül, hogy igazában örvendhettem volna talentumomnak. De talán az életet nem szabad hosszúságával mérni. Vannak órák és művek, melyekben egész életünk teljességét egyben, egyszerre éljük... Nekem voltak ilyen óráim... Voltak! És ha életem még száz évig tartana is, sem gyönyöre, sem értelme mélyebb már nem lehetne. Teli volt! Csak örömet érzek most.

A férfiak lehorgasztják fejüket, hogy megindultságukat leplezzék.

MOZART (*felül*): És énekelni akarunk, barátaim!... Süßmeyer! A Lacrimosát... Még hallani akarom!

Süßmeyer szétosztja a kótákat és maga a zongorához ül. Mozart felemeli kezét, jelt ad és maga is énekel. Hangja gyöngye, de tiszta és bensőséges. Végző, legmélyebb életerői ömlenek el ebben a hangban. Nemsokára a takaróra hanyatlík keze és a kótalap kihull belőle. Mozart még tovább énekel, távuló szemekkel, a távolba révedve. Az énekesek a zenétől megrendülve könnyeikkel küzdenek. Egyiknek a másik után felmondja hangja a szolgálatot. Csend. Mozart is elhallgat és nézi őket.

MOZART: Óh... szegény barátaim... Tulsok a teher rajtatok ahhoz, hogy szépen énekeljetek... Ezek a melódiák egyszer majd szabad énekeseket fognak életre kelteni. (*Visszahanyatlík.*) Miért sirtok? Hiszen ez muzsika! Hiszen muzsika volt minden! Mégis szép volt... az élet!... (*Szemei becsukódnak. Feje oldalt hajlík. Süßmeyer és a többi énekesek az ágyhoz sietnek és eltakarják Mozartot.*)

Akkor halkán kinyílik az ajtó és a KÖVET, a nagykarikás pápazemmel bedugja fejét. Mindenki háttal áll hozzá. Nem veszik észre, hogy a zongorához oszon, gyorsan lapoz a partitúrában, összeszed minden kótát, kabátja alá rejti és kioson.

ELŐSZÓ
KEMELT

HAZATÉRÉS

Dráma 4 felvonásban, 7 képen

OSZK

1919. évi kiadás.

1919. évi kiadás.

1919. évi kiadás.

1919. évi kiadás.

1919. évi kiadás.

1919. évi kiadás.

1919. évi kiadás.

1919. évi kiadás.

SZEMÉLYEK

TIMÁR — magyar internacionalista ezredparancsnok

LISZENKÓ — Ukrán Különítmény parancsnoka

JÁNOS — lovas küldönc

JÜTTGEN — német internacionalista

LIGETI

BURA

KOVÁCS

SZILASI

VEREBÉLY

} magyar internacionalisták

PJÓTR — ukrán parasztleány

AZ ÖREG IVÁN — ukrán paraszt

ÖREG PARASZT

NIKITA — fiatal kulák

PARASZTFIU

GANNA — ukrán parasztasszony

SZASA — Ganna huga

ANTIPOVNA — öreg ukrán parasztasszony

VÖRÖSÁRMISTÁK, SEBESÜLTEK, UKRÁN PARSZTASSZONYOK

Idő: 1919 tavaszán.

Hely: ukrán falu a lengyel határ közelében

ELSŐ FELVONÁS

Ukrán falu. Csillagos nyári éj. Fehérre meszelt falak, sötét eper-fák, bubos, szalmafedelű háztetők fölött magasan áll a hold. Jobbra, a többenél valamivel nagyobb és jobban épült ház. Az egyetlen, melynek ablakai világosak. Ajtajához pár lépcsőfok vezet, az ajtó fölött tábla, rajta olvashatatlan felírás, mellette meg-tépázott vörös zászló. Itt van az ezredstáb háza.

Két vörösármista áll poszton a lépcső előtt, szabadon, kényel-mesen. Az egyik JÜTTGEN. Diótörőképű, zömök, kemény, dör-mögő német proli, a távoli erdős domb felé tekint, ahonnan időn-ként gépfegyver kattogása hallatszik, mint valami madár békés kelepelése. A másik vörösármista az alig huszonnégy éves LIGE-TI. Otthon, magyar falujában tanító volt. Vézna és ábrándos ter-mészeti. Nagyon fiatal. Fegyverére támaszkodva, merengve bámul a holdra.

Békés nyugalom árad a tájképből. Valahonnan messze asszonyok énekelnek karban, vágyteli ukrán népdalt. Valahol messze lövé-sek ropognak. A távoli dombon a gépfegyver is újra kerepel. De mindez mintha csak a természetnek volna hangja, beleolvad a nyáréjszaka végtelen harmóniájába.

Szünet.

LIGETI (*halk és kellemes hangon énekelni kezd*):

Nagyabonyban csak két torony látszik,
De Májlandban harminckettő látszik.
Inkább nézném az abonyi kettőt,
Mint Májlandban ezt a harminckettőt.

(*Hirtelen abbahagyja és a kulisszák közé tekint.*)
Hát ti honnan jöttök?

Balról KÉT VÖRÖSÁRMISTA jön. Egyik a másikat, aki nyilván sebesült, támogatja. A lépcső felé tartva, elhaladnak Ligeti mel-lett, de nem vetnek ügyet rá.

LIGETI (*meglepetve*): Sándor! Mi lelt? (*Nem kap fele-letet. Jüttgen megfordul.*)

LIGETI (*utánuk megy, megérinti az egészséges vörös-ármista karját*): Mi történt Sándorral?

Nem felel senki. A vörösármisták a lépcsőhöz érnek.

LIGETI (*nézi Jüttgent*): Mért nem felelnek?

AZ EGÉSZSÉGES VÖRÖSÁRMISTA (*felsegitette a sebesültet a lépcsőn, most kelletlenül visszafordul: Semmi se történt! Lábficamodás! (Bemegy a sebesülttel az ezred-stádba. Az ajtót beteszi maga után.)*)

LIGETI (*utánuk néz*): Furcsa! Lovasküldönc a lábát ficamitja ki és éjszaka közepén viszik az Öreghez!

JÜTTGEN (*közben a lépcsőhöz jött, lehajolt, ujjával valamit feltörölt és ujját Ligeti orra alá tartja.*)

LIGETI: Mi az?

JÜTTGEN: Szagold.

LIGETI: Vér?

JÜTTGEN (*dörmög*): A ficamodástól!

LIGETI (*pillantást vet az ajtóra*): Furcsa!

JÜTTGEN: Mért volna furcsa? Valahol a sötétből rálöttek és most jelentést tesz az Öregnek. Olyan ritkán esik ez meg errefelé?

LIGETI: Az a furcsa, hogv így titkolódnak. Miért nem szabad ezt nekünk tudnunk.

JÜTTGEN: Ugyan! Csak fontoskodik a számár.

LIGETI (*nem nyugodott meg*): Különös éjszaka ez! Csak most ne jöjjön valami közbe! Csak most ne!

JÜTTGEN (*nyersen*): Ne jöjjön közbe! Hiszen azt se tudod még, hogy elkommandéroznak-e benneteket innen? Még kis türelem, öcsém! Az Öreg már beküldte Jánost a divízióstádba.

LIGETI (*szeliden*): Az is megjöhetett volna már.

A VÖRÖSÁRMISTA *sietve jön ki a stádból, futva el balra.*

LIGETI: Hé! Hová futsz, te?

VÖRÖSÁRMISTA (*anélkül, hogy visszanézne*): Parancs a konyhának.

LIGETI: Ez se igaz.

JÜTTGEN: Mért ne volna?

LIGETI: Ilyen késő éjjel? Konyhaparancs?

JÜTTGEN: Hisz ha kora reggel masiroztok, akkor a konyha már éjjel megkapja a parancsot.

LIGETI (*hirtelen változó hangulatban, reménykedve*): Azt hiszed? Holnap indulunk?

JÜTTGEN (*mérges gunnyal*): Hát mi egyéb lehetne?

LIGETI (*érzelgősen*): Oh! De gyönyörű lennel! (*Énekelni kezd.*)

Nagyabonyban csak két torony látszik,
De Májlandban harminckettő látszik.
Inkább nézném az abonyi kettőt,
Mint Májlandban ezt a harminckettőt.

JÜTTGEN (*harapósan*): Mi az, amit ilyen szívtépőn dalolsz?

LIGETI (*szerényen*): Magyar népdal.

JÜTTGEN: No, azt mindjárt sejtettem. Ha két évig szolgál az ember hétszáz magyarral egy ezredben, csak megismeri a magyar népdalt. De miért vágsz hozzá olyan érzelgős borjuszemeket?

LIGETI (*kissé zavarban*): Mert olyan szép és olyan egyszerű. Honvágyról... Szülőföldről szól...

JÜTTGEN: Azt is gondoltam... Fura figurák vagytok ti, magyarok!

LIGETI: Miért?

JÜTTGEN: Hát nem hazamehettetek volna két évvel ezelőtt már? Mikor kitört az októberi forradalom és feloszlatták a fogolytáborokat? Hát visszatartottak erőszakkal a bolsevikok közülünk valakit is?

LIGETI (*büszkén*): Soksokezer magyar hadifogoly lépett be önként a vörös hadseregbe.

JÜTTGEN: Jól van, jól. Köztudomásu! Rebesgetik, hogy nekünk németeknek is akadt egy-két emberünk a nemzetközi ezredekben.

LIGETI: Hiszen én nem mondtam a németekre semmit, Jüttgen elvtárs.

JÜTTGEN: De mondok én a magyarokra, Ligeti elvtárs. Idestova két esztendeje, hogy a mi ötödik interregimentünk a vörös hadseregben verekszik. Odesszától Asztrahánig. Eddig egyikötöknek se jutott eszébe, hogy hazája után ríjjon. Most pedig egyszerre ez a borjubögés járja szakadatlanul. Igazán utálat! (*Kedvetlenül elfordul.*) Meghülyültetek valamennyien!

LIGETI (*szeliden*): Pedig ezt megérthetnéd, Jüttgen elvtárs! Mind eddig Magyarország olyan távol volt, minden tekintetben távol... és... hogy is mond-

jam, olyan hiába . . . Most, hiszen tudod, hogy két hét előtt nálunk is kikiáltották a proletárdiktatúrát! Nálunk is vannak vörösgárdák.

JÜTTGEN: Hiszen éppen! Nélkületek is meglesznek az elvtársak nálatok otthon.

LIGETI: Ugy látszik, az nem olyan biztos. Éppen hogy arról van szó, hogy a nemzetközi ezredekől egy magyar expedíciós divíziót formálnak és küldik a magyar vörös hadsereg segítségére. Lehet, hogy már holnap elkommandíroznak bennünket innen.

JÜTTGEN: Szerencsés utat!

LIGETI: Mért haragszol, Jüttgen elvtárs? Hát nem érthető? Éppen, mert olyan közeli a dolog? Hiszen mindig, mikor már vonaton ülünk, akkor fogja el az embert . . . Gondold csak, ha most hirtelen ott szemben a hegyen a te Hamburgodat pillantanád meg . . .

JÜTTGEN *(váratlan izgalommal)*: Ostobaság. *(Elfordul.)*

LIGETI: Képzeld csak! Két hét múlva otthon lehetnénk!

JÜTTGEN: Hogy-hogy?

LIGETI: A határ innen alig három nap. A Kárpátokra tíz napot számítok.

JÜTTGEN *(halkan)*: Két hét múlva otthon.

LIGETI: Még ha verekednünk is kell utközben.

JÜTTGEN *(kivillanó bajtársi büszkeséggel)*: Magyar internacionalista divízióval. Nem lehetetlen.

A faluból magyar bakanóta hallatszik.

LIGETI: Hallod-e, Jüttgen? Ezek is már hazatérésről nótáznak.

JÜTTGEN *(dühösen)*: Hagyjatok nekem békét! Hülyék ti! Elég! *(Elfordul és néhány lépést tesz a kulisszák felé.)* Állj! Hova, te!

Balról PJÓTR, 18—20 év körüli parasztfiu lép be. Köteg szögessdrótot cipel vállán, övében kézigránátok.

JÜTTGEN *(megismeri és leereszti a fegyvert)*: Hé, Pjótr! Ha lusta vagy a szájadat tátni, bekaphatsz egyszer egy golyót a sötétben.

PJÓTR (*fáradtan liheg, jóindulatuan*): Engem nem jár golyó. Antipovna nagyanyó békaszírral kent be. (*A kivilágított ablakra mutat.*) Ébren van az Öreg? (*A sövénydrótot és kézigránátokat lerakja a lépcsőnél.*) Ébren van még az Öreg?

JÜTTGEN: Ébren van. Mi jót hoztál?

PJÓTR (*egyszerűen*): Ez itt? Egy kis gombolyag sövénydrótot, meg néhány kézigránátot.

LIGETI: Legény a talpán ez! Hol jártál már megint!

PJÓTR (*fejével int abba az irányba*): Csak egy ugrásra odabenn a városban. Véletlenül elmentem az árkaik mellett. Ott sok efféle holmi hever.

JÜTTGEN (*vállára vereget*): Haha. Hát hogy vannak a fehér generálisok a városban?

PJÓTR: Várják az 5-ös interregiment látogatását.

JÜTTGEN (*dörmög*): Akkor még várhatnak egy ideig. A magyarokat alighanem elkommandirozzák innen. Tán már holnap.

PJÓTR (*meglepetve és kétkedve*): Holnap? (*A dobok felé néz, honnan megint hallik a távoli gépfegyverkattogás.*) Régóta lövöldöznek azok oda-fennt?

JÜTTGEN: Mit bánod? Őrszemek mindig lövöldöznek, hogy el ne aludjanak.

PJÓTR (*hirtelen másra terelve a szót*): A városban most angol csizmákat lehet vásárolni. Már, akinek pénze van, vehet... Meg ilyen skatulyákat. (*Zsebéből három puderdobozt vesz elő.*) Ebben belül tükör van ám! No, az Öreghez kell mennem.

LIGETI (*elvette az egyik skatulyát*): Mire jó ez neked?

PJÓTR: A szeretőmnek.

JÜTTGEN: Aztán azért lopakodsz te át a fehérek vonalán? A városba? Egy éjszakán oda meg vissza? La-la-la!

PJÓTR: De megéri! Hidd el. Isten bizony megéri. Sietek az Öreghez. (*Felmegy a lépcsőn.*)

LIGETI (*visszaadja neki a puderesdobozt*): Aztán minek neked ebből mindjárt három darab?

PJÓTR (*elképed a buta kérdésen*): Hogy-hogy? Hát három lánynak három doboz! (*Bemegy a házba.*)

JÜTTGEN (*utánanéz*): Ez a fiu fontos hirt hozott. Nagyon fontos valamit.

LIGETI: Miért?

JÜTTGEN: Nem láttad, milyen izgatott? Nem ilyen ez különben. Ennek minden mindegy.

LIGETI (*ujra leverten*): Hát te is azt hiszed, hogy valami készül? Akkor talán az a konyhaparancs se igaz.

JÜTTGEN: De nagyon aggodalmas lettél! Az imént már a vonatban vélted magad, utban hazafelé.

LIGETI: Ez az éppen. 1915-ben a nagy háboruban nem egy pergőtűzet értem meg. Csak egyszer volt, hogy úgy valósággal reszkettem volna félelmemben. Pedig az messze a front mögött volt. Mikor szabadságra utaztam és már a vonaton ültem. Akkor fogott el hirtelen a félelem, hogy vasuti szerencsétlenség történhetnék és végül mégsem érek haza.

JÜTTGEN: Fura figura vagy te! (*A házból öreg paraszt jön ki és megáll a két őrszem előtt. Tétován néz rájuk.*) No, mi az, öregapám. Elintézted a dolgod az Öreggel?

AZ ÖREG PARASZT: Mondhatnám, hogy elintéztem, meg mondhatnám, hogy nem intéztem el.

JÜTTGEN: Hát mi volt?

A PARASZT: Megmondtam az Öregnek, hogy mi kellene. Két ló, meg négy ember krumplibehordásra. A béna Nina Nikolajevnát is kisegítette. Hiszen a faluban se ló, se ember. Aztán meg az ezred is kap a krumpliból.

JÜTTGEN: Na és?

A PARASZT: Hát azt mondta, hogy igen, mint ahogy mindenkinek mondja. „Szivesen“ — mondta. Hiszen aranylelkű ember az Öreg.

JÜTTGEN: Na, akkor minden rendben van. Eredj aludni, öregapám.

A PARASZT: De akkor jött ám az a Pjótr. Hiszen látátok. Derékig vizes volt a nadrágja. Fene tudja, hol kószált megint.

JÜTTGEN és LIGETI (*felfigyelnek*): Na és aztán?

A PARASZT: Akkor sugdostak valamit egymással és

akkor mondja nekem az Öreg, hogy nem adhat semmit — mondja. Se lovat, se embert.

JÜTTGEN (*pillantást vált Ligetivel*): Akkor hát nem adhat. Jó éjszakát öreg.

A PARASZT: De annakelőtte még azt mondta.

JÜTTGEN: Hát így változik néha a hadihelyzet, öreg-apám. Eredj, eredj. (*Kiösztokéli az öregot a szinpadról.*)

LIGETI (*lehangoltan*): Mondtam neked, hogy valami készül.

JÜTTGEN (*kineveti*): Hiszen talán éppen a ti masirozások miatt kell az Öregnek az ember?

LIGETI (*a gépfegyverkattogásra ügyel*): Igen. Lehet, hogy masirozunk. De hova?

JÜTTGEN (*megsajnálja a fiut*): Hát hol vagy te otthon?

LIGETI (*felriad*): Én? Én Magyarországon.

JÜTTGEN: Mármost, hogy hol születél?

LIGETI (*zavarban*): Születni, tudod, voltaképpen nem Magyarországon, de...

JÜTTGEN: De hát hol az otthonod?

LIGETI: Hát... tulajdonképpen... Az apám vasuti hivatalnok volt különböző helyen.

JÜTTGEN (*nevet*): Mondd csak, te tökfilkó; mikor te azokat a te szivtépő nótáidat gajdolod, gondolsz te akkor valami bizonyosra?

LIGETI: Hát hogyne, Jüttgen elvtárs!... Talán nem éppen egy bizonyos vidék után érzek honvágyat. De látod, nekünk magyaroknak olyan sok szép költeményünk szól az otthonról és a hazáról. Ezt érzi az ember.

JÜTTGEN: Sok mindenfélét érez az ember. Én például a háboruig, amióta csak dolgozom, mindig valcon voltam. Sok felé jártam, sokat láttam. Azt, hogy már Szászországban és Bajorországban idegen volt a nyelv és a káposztát másképp főzték. Te tanító vagy, hát persze a versek után igazodsz, nem a savanyukáposzta után. Micsoda badarság mindez, öcsém! Micsoda badarság!

LIGETI: Nem az! Gondold csak el, ha ott a dombon hirtelen megpillantanád a te Hamburgodat.

JÜTTGEN (*vadul félbeszakítja*): Mondtam már, hogy hallgass ezekkel a marhaságokkal.

TIMÁR (*megjelenik az ajtóban. Alig huszegynehány éves. Karcsu, hajlékony, leányosan szép arcu. Hajadonfőtt jön ki. Szájában cigaretta. Valami kedves huncutság csillog mindig a szemében. Jobb kezét csipőre téve, huszárosan táncos járással jön le a lépcsőn*): Jó estét, fiuk!

JÜTTGEN és LIGETI (*katonásan, de nem nagyon feleszesen álnak. Ám igazi tisztelettel szólnak*): Jó estét, parancsnok elvtárs.

TIMÁR (*megáll a lépcső alján, körülnéz, mintha neszelne*): Szép éjszaka ez, mi? Csak ki kell jönni kicsit a levegőre is.

LIGETI: Szép teliholdunk van ma, parancsnok elvtárs.

TIMÁR (*körüljár, lassan, mintegy céltalanul és körültekintget. Szórakozottan*): Igen... nagyon világos van... Nagyon világos... Nem fáztok, gyerekek?

JÜTTGEN: Nem, parancsnok elvtárs.

TIMÁR: De nagy csönd! Idehallatszík az asszonyok nó-tája. Szép, ugy-e? Más egyebet nem hallottatok? Azon a gépfegyveren kívül, ott fenn.

LIGETI: Semmit.

TIMÁR: Semmit. Valami szokatlan madárhangot? Vagy olyasvalamit?

JÜTTGEN: Semmit, parancsnok elvtárs.

TIMÁR (*elgondolkozva*): Nagyon nagy csönd van... nagy csönd... (*Magyar népdalt füttyölve, lassan visszamegy a házba.*)

JÜTTGEN (*gyöngéd mosollyal néz utána*): Azt hiszed, hogy az ilyen ezredparancsnokot csak úgy eleresztenék a Vörös Hadseregből, csak azért, hogy véletlenül magyar? Ilyen katonát, ilyen bolsevikot, mint a mi Öregünk? Frunze elvtárs meg se engedné.

LIGETI: Hiszen az internacionalisták csak kicsi pontocskát jelentenek a nagy vörös hadseregben.

JÜTTGEN: Ha ilyen heves idők járnak, akkor minden kicsi pontocskára szükség van.

LIGETI: Lovas!

JÜTTGEN: A János! Megismered azt a vágтарól. Na, hát most örülhetsz neki.

LIGETI: Hó! És aztán! Ahogy ez megtorpantja futtában a lovat! Mindig eszembe jut, mikor Szarátovnál az égő erdőn keresztül, a megvadult lován érkezett be a jelentéssel! Hé, János!

JÁNOS *(balról jön. Negyven év körüli, ruganyos járásu, büszke tartásu huszár. Csontos, száraz, magyar parasztarc. Kis pörge bajusszal, kemény tekintettel. Szavaiban, mozdulataiban tempós paraszt méltóság. Letörli az izzadtságot homlokáról)*: Jó estét. *(A lépcső felé tart.)*

JÜTTGEN *(szeretettel)*: Jó estét, János.

LIGETI *(szinte sóváran)*: Hoztál valamit a divizióstábtól?

JÁNOS *(megáll a lépcső alján, tempósan leveri a port nadrágjáról. Nem felel)*.

LIGETI *(odalép hozzá)*: Semmit se hoztál?

JÁNOS *(kebeléből mosolyogva huz ki egy pecsétetes levelet, de nem szól)*.

LIGETI: Beszélj hát, no! Hazaküldenek vagy nem küldenek haza?

JÁNOS *(gondosan visszadugja a levelet, tempósan helyrerángatja mundérját és övét)*.

LIGETI: No, nyisd ki már a szád! Igen vagy nem?

JÁNOS *(felmegy a lépcsőn, aztán kötekedő mosollyal)*: Én nem olvastam a parancsot.

LIGETI *(utánamegy, megfogja karját)*: De mit gondolsz te? Hiszen ott voltál a diviziónál. Semmit sem mondtak az orosz elvtársak?

JÜTTGEN *(nevet)*.

JÁNOS *(mosolyogva ugratja Ligetit)*: Hát hiszen mondtak egyetmást...

LIGETI *(gyerek módra kérleli)*: Na beszélj!

JÁNOS *(halkan, visszafojtott jókedvvel)*: Hogy mit mondtak? Hm. Hát a kurirok kezét fogtak velem és jó utazást kívántak.

LIGETI *(felragyog)*: Igazán? Jó utazást.

JÜTTGEN: Persze. vissza az ezredstábhöz. Ugy értendő.

JÁNOS (*kezével a kilincsen, mégegyszer visszafordul*):
 És a divíziókommandáns kiszólt és azt kérdezte:
 hol az 5-ös interregiment kurirja? — Jelen —
 mondtam én és akkor azt mondta a divíziókom-
 mandáns, hogy „add át Timár ezredparancsnok-
 nak szives üdvözetemet“.

LIGETI: Szives üdvözetet?

JÁNOS: Igen. Szives üdvözetemet. (*Bemegy a házba.*)

JÜTTGEN (*ingerkedve*): No, ha ennyi az egész, akkor
 én most még nem csomagolnék.

LIGETI (*már nem bir magával, szinte ittasan*): Haza!
 Haza! Haza! (*énekel*)

Felkötöm a rézsarkantyum,
 Már én innen elmegyek.
 Kökényszemü barna kislány
 A jó isten áldjon meg.

Adjon az ég oly szeretőt,
 Aki téged el is vesz,
 Mert mikor én házasodom,
 Isten tudja, mikor lesz.

*Közben jobbról egy csoport magyar internacionalista jött a szin-
 padra. Míg Ligeti tovább énekel, ők Ligetihez beszélnek, gyorsan
 váltva a szót.*

1. INTERNACIONALISTA: Te! Igaz-e, hogy János már
 visszajött a divízióstábbból?

BURA (*budapesti jassz-típus, a „lumpenproletár“ mocskos
 modorával*): Hozott levelet vagy nem hozott, az
 a kérdés!

2. INTERN.: Hazamegyünk-e vagy nem megyünk haza?

LIGETI (*mosolyogva kacsint egyikről a másikra és
 szünet nélkül folytatja a nótát*).

1. INTERN.: Honnan tudhatná azt János? A boriték
 le van ragasztva, meg pecsételve.

BURA: Aztán nem is lehet kinyitni az ilyen kis boriték-
 kocskát? Lala!

2. INTERN.: Ha le van pecsételve?! János ilyesmit nem
 csinál.

BURA: Elég marha. Engem kellett volna odaküldeni.

2. INTERN.: Tudják azok, hogy miért nem küldenek
 csirkefogókat parancsért.

BURA (*nevet*): De milyen szívesen fizetnél most nekem valamit érte, elmesélhetném, mi van abban a levélben.

1. INTERN.: (*megragadja Ligeti karját*): És nem is mondott semmit János? Régóta benn van már az Öregnél?

LIGETI (*csak tovább énekel, hunyorgatva*).

2. INTERN.: Mit beszélnek a divízióban? Beszélj hát, te Ligeti!

BURA: Nem hallod, mit énekel? Nem értessz a szóból? Te számár. Hazamegyünk. Haza, szép hazánkba, ahol majd jól lehet zabálni végre.

MIND (*ujjongva táncolnak s a második strófát vele-éneklik Ligetivel*).

Adjon az ég oly szeretőt,
Aki téged el is vesz,
Mert mikor én házasodom,
Isten tudja, mikor lesz.

1. INTERNACIONALISTA (*ötáleli a mogorván félreállt Jüttgent*): Oh, te öreg német, te! Nincs neked arról fogalmad, hogy mi az. Minálunk otthon tán már virágzik is érik a kajszinbarack. Olyan szépséges szépséget még te életedben nem pipáltál!

2. INTERN. (*Jüttgenhez*): Gondold csak! Két hét múlva végigsétálok a mi falunk uccáján és megtekintem a háztetőket, amiket én zszindelyeztem, amikor még otthon zszindelyes-ács voltam, hogy még épek-e?

3. INTERN. (*ábrándosan*): Két hét múlva. Én magam fogom kitekerni a mi jegyző urunk nyakát.

4. INTERN.: Amikor a Pálffy grófunk földjei szétosztásra kerülnek, akkor biz én is ott akarok lenni!

BURA (*megvetőn*): Földek! A Hitelbank betétjei!! Az aztán a valami! Ott én is segítek majd felosztani!

2. INTERN.: Éppen a te fajtádat hívják az ilyesmihez.

JÜTTGEN (*fenyegetően közeledik Burához*): Te! Nem mennél-e kicsit sétálni ebben a szép holdfényes időben? (*Csaknem lábára lép, úgy hogy Bura hátrálni kénytelen.*) A mezők is olyan szépen illatoznak. Nem lódulnál innen? De mindjárt!

BURA: Mi közöd hozzá? Odamegyek, ahová nekem tetszik. *(Hátrál.)*

JÜTTGEN: De hiszen neked tetszik! Te sétálni akarsz. . . *(Kituszkolja. Az internacionalisták dalolva elmennek.)*

ANTIPOVNA *(egész öreg, hajlott parasztasszony, de sűrű ráncai élesen metszett, kemény és értelmes arcot rajzolnak. Jobbról jön. A két strázsa nem veszi mindjárt észre. Antipovna sietve megy fel a lépcsőn).*

LIGETI *(észreveszi. Mikor Antipovna már csaknem az ajtóhoz ért, elkapja a szoknyáját):* Ho! Hohó! Hová? Öregnénem?

ANTIPOVNA *(rátartian, bosszusan):* Az Öreghez. Eressz el hát! Mi közöd hozzá, ha én az Öreghez megyek? Eleresztesz mindjárt? Mit kapkodsz az öregasszony szoknyája után? Nem sül ki a szemed? Te taknyos!

JÜTTGEN *(odalép, békéltetni):* No, mi történt, Antipovna öreganyó?

ANTIPOVNA: Az Öreggel akarok beszélni. Fontos dologban járok. Okvetlen meg kell mondanom.

JÜTTGEN: Aztán nem ér rá az holnap reggelig?

ANTIPOVNA *(gyorsan kerepel):* Nem, nem, nem! Holnapig máshová eligérkezik és aztán nem jön. Azt már ismerem. De ha felírja magának, akkor biztosan eljön.

LIGETI: Nem lehet, szülém! Az Öregnek most olyan sürgős dolga van, hogy nem szabad zavarni.

ANTIPOVNA: Ne járjon a szád! Ojjoj! Majd téged kérdezlek meg, mikor beszélhetek az Öreggel, mikor nem. Hát még mit! Az Öreg és én akkor beszélgetünk egymással, mikor kedvünk tartja. Az uccán is hányszor átkiált hozzám: Antipovna! Antipovna!

A stáb ajtaja kinyílik, PJÓTR és JÁNOS lépnek ki rajta.

TIMÁR *(még láthatatlanul):* Antipovna! Antipovna! Ne csapj akkora lármát. Felébresztetted összes bolháinkat és poloskáinkat!

ANTIPOVNA *(Ligetihez):* No, mindjárt meglátod, hogyan fogok én veled beszélni. Pjótr, aki éppen, hogy

most volt nála, az is az én unokám. Akkor megyünk hozzá, amikor akarunk.

TIMÁR (*megjelenik az ajtóban*): Hé, Antipovna! Hát nem röstelkedsz? Ilyen késő éjjel künn tekeregni? Elcsavarod a katonáim fejét, mi?! (*Közben lejött a lépcsőn és derékon kapja az öregasszonyt.*)

ANTIPOVNA (*nevet*): Hát hiszen olyan szükiben vagyunk most a férfiaknak, hogy minden asszony iparkodjék ellátni magát.

TIMÁR: Csak evvel a Jánossal itt ki ne kezdj, azt mondom neked. Mert Gánja kikaparja a szemedet.

ANTIPOVNA: Ohó! No, ebben igazad van. Isten őrizzen mindenkit attól, hogy Gánja utját keresztezze! De hiszen én csak tőled szeretnék valamit, aranyos galambom.

TIMÁR: Hát akkor várj itt egy kicsit és állj fel szépen vigyázzba! Hiszen te ugyanis már félig internacionalista volnál, vagy mi! (*Megfordul*) Pjótr!

PJÓTR (*odalép*): Itt vagyok.

TIMÁR: Gyere csak! (*Vállát átkarolja és suttogva távozik vele a háttérbe.*)

ANTIPOVNA (*katonásan felállt, Ligeti mellé. Susogva.*) Látod-e, hogy beszél velem? Azt hitted te, hogy Antipovnának talán a te engedelmedre van szüksége? No lásd-e! Most meg kivel beszél? Megint csak az én unokámmal. (*Timár és Pjótr, halkán beszélgetve ismét előre jönnek.*)

TIMÁR: . . . aztán nézd meg, hogy arra szabad-e még az ut? De óvatosan Pjótr! Bizonyosan lesben feküsznek. A lovat hagyd a hidnál. És gyorsan! Az a fő!

PJÓTR: Értem. (*Gyorsan Jánoshoz lép, halkán*) Add ide a lovat, János!

JÁNOS: Az én lovat? Eszembe sincs!

TIMÁR (*szintén odalép*): Add oda a lovat, János.

JÁNOS: De hiszen éppen most jött meg a divízióosztábtól, egy vágóban. Még csupa egy izzadtság a szegény pára.

TIMÁR (*kezét János vállára teszi. Pjótrhoz*): Vidd a lovat Pjótr, aztán gyorsan!

JÁNOS (*tisztelettel, de önérzetesen*): Mért nem hoz ő ki lovat az istállóból.

TIMÁR: Nem érünk rá, János.

PJÓTR (*futva el, balra*).

JÁNOS: Hová nyargal olyan sürgősen?

TIMÁR (*mosolyogva*): Majd megkérded aztán a lovat. (*Elgondolkodva mered maga elé. János megfordul és távozni készül.*) Maradj még! Még egy kicsit beszélni akarok veled. (*Belékarol.*) Gondolkozz csak kicsit, János. Igazán semmi különöset nem vettél észre utközben?

JÁNOS: Semmit, parancsnok elvtárs.

TIMÁR: Emlékezz csak. Fönn a homokhegyen... mikor a hidon jöttél át?

JÁNOS: A homokhegyen? A hidnál? Hát... Ott füzfa-cserjés van lenn.

TIMÁR: Ott, ott! Nem láttál ott embereket?

JÁNOS: Embereket?... Hát... embereket, igen. De nem néztem katonáknak. Még azt gondoltam, füzfavesszőt nyesnek kosárfonáshoz.

TIMÁR: Sokan voltak?

JÁNOS: Öten vagy hatan. De nem jól láttam, mifélek voltak. Meg nem is figyelmeztem rájuk. Hiszen nem lőttek.

TIMÁR (*szórakozottnak látszik*): Igen, hm.

JÁNOS: Hiszen, ha rablók vagy fehérek lettek volna, akkor lőttek volna?!

TIMÁR (*elgondolkozik*): Attól függ mi a szándékuk. (*Vidám nóta fütyülésébe fog, de abbahagyja.*) No hát János, menj most haza Gánjádhoz. Mondd neki, hogy tiszteltetem. De aludd ki jól magad az éjjel. (*János elindul, de megáll, hogy meghallgassa, mit beszél Timár az öregasszonnyal.*)

TIMÁR (*tréfás katonásan*): Antipovna, ide hozzám!

ANTIPOVNA: Jelen, parancsnok galambom. (*Feszesen eléje áll.*) Jelentem, hogy lányom, Szonja Nikolájevna pár órával ezelőtt fiut szült.

TIMÁR: No ebben, Isten bizony ártatlan vagyok, becsületszavamra! Csak ötödik hónapja, hogy itt álomásozunk a környéken.

ANTIPOVNA: Oh te! Amilyen te vagy, talán neked öt hónap is elég volna. Hanem hát csak a keresztelőre kérlek, holnapután. Szonja szépen kéret és mi mindnyájan, hogy tisztelj meg bennünket.

TIMÁR: Csak ha táncolni fogsz velem, Antipovna, csak akkor megyek.

ANTIPOVNA: Táncolok is, ha akarod, te aranyos. Pedig csak kinevetsz te engem.

TIMÁR (*hirtelen, fojtott hangon*): Hol a gyereknek az apja?

ANTIPOVNA: Három hónapja már, hogy eltűnt. Az egyszemü Szeptán.

TIMÁR: Tudom. De hová? A fehérekhez vagy a banditákhoz?

ANTIPOVNA: A fehérekhez? Isten bocsáss! Szegény napszámos létére? Csak nem fut át a fehérekhez!!

TIMÁR (*az utolsó szavakat mintha már nem hallaná, mert a távoli gépfegyvertűz megerősödött. A dombos láthatár felé tekint*).

ANTIPOVNA: No, szaladok... köszönöm szépen! Holnapután hát eljövök érted, aranyom, jó? (*Elindul.*)

TIMÁR (*hőzáfordul, elgondolkozva*): Antipovna! Megállj csak! Ezuttal nem ígérhetem meg.

ANTIPOVNA: De galambom. De aranyom.

TIMÁR: Ha én valamit megígérek, te tudod, azt meg is tartom. De hogy hol leszek én holnapután, azt ma igazán nem tudom megmondani. (*Ligeti felfigyel és János füléhez hajol.*)

ANTIPOVNA (*leverten*): Hát akkor holnapután majd utánad nézek. (*Jobbra el.*)

LISZENKÓ (*jön balról két vörösármistával, akik a szinpad szélén megállnak. Liszenkó köpcös, szakállas ukrán. Jóindulatu, lassu-mozgásu parasztfilozófus. De arca komoly, kemény kifejezésű.*) Jó estét, Öreg!

TIMÁR: Liszenkó szomszéd! Hát te hogy kerülsz ide? (*Kezelnék.*)

LISZENKÓ: Majd hogy minden este át-átjövök hozzátok! Mért ne jöttem volna éppen máma?

TIMÁR (*Egy pillantást vet az őrszemekre és Jánosra.*)

Hát éppen máma lehetett volna úgy, hogy . . . Aztán utközben, hogy jöttél, nem volt semmi érdekes?

LISZENKÓ (*megnyomva a szót*): Utközben? Semmi!

TIMÁR: Gyere csak, mesélek neked én is mulatságos egyetmást. (*Hátra vezeti. János és Ligeti összedugják fejüket.*)

JÁNOS: Itt már nincs sok kérdenivaló. Ha az Öreg egyszer azt mondja, hogy ő nem tudja, hol lesz holnapután?

LIGETI: Mi egyebet jelenthet az? Csak azt, hogy masirozunk holnap.

JÁNOS: Holnap haza. (*Lassu tánclépésben el jobbra, énekelve.*)

Felkötöm a rézsarkantyum,
Már én innen elmegyek.

TIMÁR és LISZENKÓ *beszélgetés közben jönnek vissza.*

TIMÁR: Mindjárt gondoltam én, mikor megláttalak. Ez is csak azért jöhet olyan szabadon át látogatásomra, mert velem együtt van körülfogva, egy gyűrűben. Egy kalitkában ülünk apám, egy közös hurok a nyakunkon.

LISZENKÓ: Talán nem tetszik a társaságom?

TIMÁR: Nicsevó! (*Tapsol és énekel.*)

LISZENKÓ: Hadd abba a kántálást. Talán nem is olyan veszedelmes az egész. Talán még sikerül a kőbányánál kibujnunk.

TIMÁR: Már odaküldtem Pjótrt, hogy nézze meg.

LISZENKÓ: Hát akkor csak őt kell még megvárnunk. (*Pipára gyujt.*) De úgy látom a te magyarjaid még mindig azt hiszik, hogy hamarosan hazamasiroznak?

TIMÁR: Hadd higyjék. Maradt még két óránk. Még ráérek örömeiket elrontani.

LISZENKÓ: Azt csak meg fogják érteni, hogy ilyenkor maradniok kell?

TIMÁR (*átöleli Liszenkó nyakát*): Oh, te vén, jó ukrán, te! Tudod is te, hogy nektek milyen jó dolgotos van. Ha ti csak hazafiak vagytok, akkor minden rendben van! Szereted a népedet? Hát azért vagy

forradalmár. Hazádat akarod megmenteni? Hát azért álltál a bolsevikokhoz. Nem két dolog ez nálatok, hanem egy és ugyanaz. A te ukránpartizánjaid saját falujokat védik vörös zászlóval a kezükben, mert ti otthon vagytok! Otthon! Ez a szép föld, amelyen állasz, amelyet gyermekkorod óta ismeresz, a te hazád. Ásóval se lehetne benneteket kiásni ebből a földből. Bizony, ha ma egy falat kényeretek se volna, akkor is a világ leggazdagabb emberei volnátok. De látod, mi más földről valók vagyunk. Ezek a szegény magyar fiuk éppen azért nincsenek otthon, mert hogy a bolsevikokhoz álltak. Minálunk ez két dolog. Ezek itt becsülettel küzdenek a vörös zászlóért, de nem a szülőfalujukért. Az messze van innen. *(Merengve néz oda, ahonnan a magyarok dalolása hallatszik.)* Az messze van.

LISZENKÓ: Messzebb van ide, mint Szibéria?

TIMÁR: Nem. Annál sokkal közelebb van.

LISZENKÓ: Na hát. Mikor én Szibériában harcoltam, mégis tudtam, hogy ott is a szülőfalumért harcolok. Egyazon harc ez itt és ott és mindenütt másutt. Egy front — mondta Lenin elvtárs. Igaz-e?

TIMÁR: Persze, hogy igaz. A szegény nép pedig mindenütt az egész világon a mi népünk.

LISZENKÓ: Ezt csak meg fogják érteni? Okos fiuk a te magyarjaid. Megértik.

TIMÁR: Meg. A fejükkel. Igen, de a sziv bizony nagyon buta néha. Istenem, milyen buta is néha az a sziv. *(Ismét az énekre figyel és halkán vele dudol.)*

LISZENKÓ: Mért éppen két órát vársz még, míg embe Reidnek megmondod az igazat?

TIMÁR: Nem várhatjuk meg ebben az egérfogóban, míg a tiszt urak megtámadnak.

LISZENKÓ: Én is ammondó vagyok. Azért sokallom is a két órát.

TIMÁR: Hát Pjóttrt akartuk még bevárni.

LISZENKÓ: Most máskép gondolom. Hátha egyáltalán nem jön meg? Inkább beszéljük meg gyorsan a tervet és én megyek is már vissza a csapatomhoz.

TIMÁR: Igaz. Mert ha most szabad volna is arra az ut, hát meddig? A tiszt urak nem ostobák. Értesítünk kell a divíziót.

LISZENKÓ: Az én embereim közt akad, aki ismeri a vidéket és átlopakszik a fehérek vonalán. De mit jelentsen? Mit csinálunk?

TIMÁR: Nincs azon mit gondolkodni. Támadunk! A város iránt. Rohammal vágjuk magunkat át. A város felé támadni volt a divízió terve ugy is.

LISZENKÓ: Mit gondolsz te, hol állnak a tiszt ezredek?

TIMÁR: Köröskörül, ahol csak ember állhat.

LISZENKÓ (*körültekint*): És ahol nem állhat?

TIMÁR: A mocsáron. Azon mi se állhatunk.

LISZENKÓ: Mi ukránok talán mégis. A mi földünk volna ez a mocsár is. Hátha érti az ukrán szót és megsugja nekünk, hol lehet átgázolni rajta?

TIMÁR (*nevet és a vállára üt*): Nagyon jó pajtás! Kitűnő. Akkor én ülhetek is itt nyugodtan, amíg te megérkezel a hátuk mögé és füstjelet adsz. Az én fiaim meg csak daloljanak addig, hogy a tiszt urak ne is sejtsenek semmit.

LISZENKÓ: Az is jó.

TIMÁR: És vigyél át a mocsáron két századot az enyém-ből is. Kapják hátulról a főütést.

LISZENKÓ: Tudod magad majd tartani a maradékkal?

TIMÁR: A kőbányánál majd csak valahogy.

LISZENKÓ: Akkor sikerülni is fog. Hát minden jót!

TIMÁR (*megöleli, megcsókolja*): De hallod-e te ukrán sógor, ha most itthagyjuk a fogunkat, akkor mi magyarok is a hazánkért és a mi hazánkért halunk meg. Megérttetted?

LISZENKÓ: Meg. (*Balra el.*)

TIMÁR (*utánanéz. A falu felől a katonák nótája hallik.*) Daloljatok, fiuk, daloljatok. Buta nagyon a sziv! Hej, de nagyon buta! (*Halkan énekel.*)

Adjon az ég oly szeretőt,
Aki téged el is vesz,
Mert mikor én házasodom
Isten tudja, mikor lesz.

MÁSODIK FELVONÁS

Ugyanazon az éjszakán játszódik, mint az első felvonás. Kis ukrán falusi ház szobája. Tiszta, csinos. Egy vézna gyertyaláng világítja. Tornyos ágy, himzett törülközők, szentkép, örökmécs. Faragott komódon cserépkorsók.

Az egyik sarokban magyar, kurta huszárbekecs és kenyeres-zsák. Alatta ütdött öreg katonaláda.

A szobában Gánja meg huga, Szása és az öreg Antipovna ülnek közös munkában. Régi rongyokból gyermekfeherneműt szabnak. A nyitott ablakon két fiatal asszony néz be. De kívül, ugylátszik, többen is vannak. Nem mindig ugyanazok néznek és szólnak be. Jönnek-mennek, odakint sűrögue a sötétben.

Az asszonyok künn azt a nótát dalolják, amelyik az első felvonás kezdetén halltszott. Szomorú, vágyódó, ukrán népdal, a távoli kedvesről szóló.

GÁNJA (szép sűrűvérű, szőke parasztasszony, komoly, fojtott szenvedélyű. Szemreveszi a gyerekinget, mellyel éppen elkészült): Boldog a te Szonjád, hogy legalább gyereke lett. Mindent inkább, mint egyedül maradni.

SZÁSA (sötéthaju, halvány, izzószemű, indulatos. Ingerülten beszél): És mit ád majd neki enni?

ANTIPOVNA: Mikorra a gyerek akkorára nő, hogy kenyeret kér, addigra futja a kenyérből mindenkinek.

SZÁSA (ellenségesen): Honnan tudod te olyan jól, mi lesz akkorára minálunk?

ANTIPOVNA (rendíthetetlen parasztnyugalommal): Onnan Szása lányom, hogy öreg vagyok már és azt is tudom, hogy mi volt régen. A paraszt, aki rég-ről ismeri földjét, azt is tudja, mit fog teremni a jövő esztendőben.

Az énekszó közelebb hallik. Az ablak alatt is belevágnak az asszonyok. Gánja és Antipovna halkán velük dudolnak.

ANTIPOVNA: Hát te miért nem dalolsz, Szása?

SZÁSA (*konokul*): Mit gajdolnak ezek egyre csak szerelemről és mindig csak szerelemről?

ANTIPOVNA: Hát aztán? A falubeli férfi mind oda van. Fele a háboruban maradt ott, a többi partizánoknál van, vagy a banditáknál. Az én Pjótr unokámon nem osztozhat az egész falu fehérnépe. Hát vágyódnak az asszonyok.

SZÁSA: A férfiak oda vannak, de az éhség itt maradt. A szántófield parlagon hever, a kertet felverte a dudva, az istálló bedült.

1. ASSZONY (*az ablakban, csiklandós kuncogással*): No, férfi van most elég a faluban, öt hónapja már.

2. ASSZONY (*az ablakban*): Egész ezrednyi magyar. Jóképü legények!

SZÁSA: Idegenek!

ANTIPOVNA: Miért volnának idegenek? Hát nem a mi katonáink? Nem vörösármisták? Hányszor megsemmisítettek már bennünket! Igaz-e?

SZÁSA: Talán a mi katonáink, de nem a mi embereink. Jönnek és mennek. Idegenek!

GÁNJA (*Szásához fordul, nyugodtan, szélesen*): A Petljura emberei ukránok. Mi? Nem idegenek. Igy-e? De azok gyujtják fel a mi szérűnket. Az internationalisták meg felépitik ujra. Hát Petljura emberei inkább a mi férfiaink?

SZÁSA (*felugrik és kimegy. Gánja és Antipovna utána néznek és pillantást váltanak. A magyarok dalolása behallik.*)

EGY ASSZONY (*az ablakban*): Jönnek a magyarok! (*Kivül szétrebbenő asszonyosereg zsidongása. Susogás, kacarászás.*)

EGY HANG: Nézd, hogy táncolnak!

2. HANG: A nagy fekete is köztük van. Gyere!

3. HANG: Nem megyek. Én hazamegyek.

4. HANG: Ugyan miért olyan fene jókedvűek ezek máma?

5. HANG (*beszól az ablakon*): Azt beszélnek, hogy a magyarokat holnap elkommandirozzák.

GÁNJA (*leteszi a munkát, Antipovnára néz*).

ANTIPOVNA (*viszonozza a pillantást*): Aha! Azért mondta hát az Öreg nekem, mikor keresztelőre hívtam, hogy nem tudja, hol lesz holnap.

6. HANG (*bekiált az ablakon*): Gánja! Ott jön a te Jánosod is!

7. HANG (*kuncogva*): Gyere csak ide, nézd csak hogy dalol és táncol az ucca közepén!

A magyarok éneke közeledik. Gánja feláll s nyugodtan az ablakhoz lép. Mozdulataiban természetes méltóság van.

9. HANG. Látod-e a te Jánosodat? Ez ugyan nem nagyon busul hajta, hogy el kell masiroznia.

10. HANG: Ne hallgass rá, Gánja. Csak az irigység szól belőle. Biz mindenki szeretne ilyen gazdát üres portájára.

GÁNJA (*nyugodtan és határozottan. Alig érezhető fojtott izgalommal*): Lóduljatok innen. (*Becsukja az ablakokat és behuzza a kis, himzett függönyöket. Még hallatszik az asszonyok kacarászása.*) Eredj haza, Antipovna. Holnap este varrhatunk megint.

ANTIPOVNA (*gyorsan összeszedi a ruhadarabokat és a varrószerszámot*): Igazad van, Gánja galambom. Igazad van. Megyek már. Ha így van a dolog, meg kell azt beszélni. A legjobb mindig mindent megbeszélni. Az tisztítja a vért. Hej! Bizony nemcsak neked, de mindnyájunknak szomorúságunk lesz belőle, Gánja, ha itthagynak a magyarok.

GÁNJA (*alig valamivel türelmetlenebbül*): Eregyj hát, Antipovna. Jó éjszakát!

ANTIPOVNA: Hogyne mennék. Együtt van már a holmim. Itt se voltam. Holnap biztosan eljövök.

GÁNJA (*elkisérté az ajtóig*): Jó éjszakát! (*Kicsit még hallgatódzik a nyitott ajtóban, aztán körültekint a szobában és kimegy.*)

Rövid ideig üres a szoba. A magyarok éneke egész közletről hallik már. Kinyílik az ajtó és JÁNOS lép be nyugodt, derült arccal. Gyöngéd pillantása végigméri a szobát. Aztán leveszi a karabélyát és a sarokbaállítja a katonaláda mellé. Aztán leül és körültekint. Halkan füttyörészni kezdi azt a „rézsarkantyunótát“, melyet odakünn dalolnak a katonák. János kisvártatva újra feláll és jó gazda módjára rendet rak a szobában. Az asztalon maradt

varrószerszámot berakja a kis kosárba, azt is a komódra teszi. A hulladékokat lesöpri tenyerével az asztról. Megigazítja a székeket. Előveszi a kályha mögül a fűrészt, a ládából a ráspolyt. Háttal az ajtónak, leül és köszörülni kezdi a fűrészt.

GÁNJA halkan kinyitja az ajtót, mintha csak látni akarná, itt van-e, aztán kissé elszántabban lép be, mint különben szokása. Merev, zárkózott arccal, némán megy el János mellett. A férfit felhagy a fütörésszel, lopva utánasandít. Gánja az ablakhoz áll, mintha kinézne, holott a függönyök be vannak huzva.

Szünet.

GÁNJA (száraz torokkal, anélkül, hogy megfordulna):
Minek köszörülöd azt a fűrészt? Nincs mit fűrészelni!

JÁNOS: De ha el kell mennem, majd nem lesz, aki köszörülje.

GÁNJA (tovább is az ablak felé fordulva): Majd akad!
JÁNOS (felveti fejét, komolyan néz Gánjára. A fűrészt körülményesen félreteszi, feláll, Gánjához lép és kezét az asszony vállára teszi. Mindezt paraszti méltósággal, tempósan): Gánja!

GÁNJA (sűrű, mély daccal, de nem élesen): Eredj, kösd fel a rézsarkantyud!

JÁNOS (nagyon kedvesen): Gánjicska! Hát az én vétkem, hogy az internacionalistákat elkommandirozzák?

GÁNJA: De te igen megörültél neki, hogy elkommandiroznak.

JÁNOS (megfogja kezét): Gyere, Gánja. Beszéljünk egy kicsit.

GÁNJA (elhuzza kezét, de nem mozdul. Szüntelen az elfüggönyözött ablakra mered.)

JÁNOS (ujra megfogja kezét és az asztrához huzza. Komolyan.) Gyere, üljünk le. Beszélünk kell egymással.

GÁNJA (engedi, hogy az asztrához huzzák, le is ül, de elfordított arccal tovább is az ablakra mered.)

JÁNOS (elgondolkodva, mint valami nehéz feladaton, szemléli az asszonyt. Rövid szünet után.) Gánjicska! Mondd, nem örülnél te is, ha az urad a fogságból hazajönne? Mondd hát?!

GÁNJA (hallgat és arcát még jobban elfordítja).

JÁNOS: Hányszor meséltél nekem a te Páveledről, meg hogy milyen nagyon szereted.

GÁNJA (*hirtelen felveti fejét, támadó szenvedélyességgel. Hangja megremeg, de sohasem hangos*): Száz versztnyire futnék elébe, ha csak tudnám, hogy már jön.

JÁNOS (*bólint*): Látod-e, Gánjicska! A te Páveled négy esztendeje már, hogy hadifogoly Magyarországon. Talán egész jól él ottan. De azért bizonyosan maga szeretné a fűrészt köszörülni idehaza. Igaz-e, Gánja?

GÁNJA (*mély sóhajjal, kacérság nélkül*): Pávelnél mindig minden rendben volt. Pável volt a legjobb gazda az egész környéken. Egy se ér föl vele a faluban. (*Elmerülve maga elé néz.*)

JÁNOS (*mint fent*): Az én Ilus feleségem két gyerekkel ül otthon. (*János simogatja Gánja kezét az asztalon.*) Ezeknek télen csizmácska köll. Nálunk Mezőladányban hideg a tél... Mégis jó volna látni, mekkorát nőtt az én Pistukám... Idestova hét esztendő lesz már... (*Halkan maga elé nevet.*) A kis huncut betyár!

GÁNJA (*halkan*): Pável is szeretett volna gyereket. De hát háboruba kellett neki menni.

JÁNOS: Estéknként Ilussal mindig az eperfa alatt ültünk és néztük, hogy csipegetik a tyukok az epret. (*Nagy sóhajjal*) Ha aztán az ember úgy megszokta mindig együtt ülni este az asszonnyal, akkor bizony huzza az az embert. (*Karját Gánja derekára fűzi.*)

GÁNJA (*hózzáhajol, suttogva*): Ha nekem gyereken volna, akkor nem is kellenél te nekem... és más sem. De így. Nincs akinek jóéjszakát mondjon az ember. És úgy fekszik az ágyban, mint a koporsóban.

JÁNOS (*gyöngéden magához vonja. Simogatja az arcát*): Ilusnak is ilyen sűrű szemöldöke van. (*Ujjával végigsimít Gánja szemöldökén.*)

GÁNJA (*gyöngéden mosolyog*): Pávelnek éppen ilyen van. Sokan mondják, hogy úgy hasonlítunk egymásra, akár az édes testvérek. (*Fejét János vállára*

hajtja.) Gyerekkorunkban is olyanok voltunk, akár csak a testvérek.

JÁNOS: Én már két év előtt hazautazhattam volna a fogolytáborból. Mégis itt maradtam a bolsevikoknál. Aztán most meg, mikor két hét múlva otthon leszek... Óh, Gánja, Gánjinka! *(Tuláradó örömeben átkarolja és megcsókolja Gánját)* Gánja!

GÁNJA *(visszacsókolja. Szenvedélyesen suttog a fülébe):* Szétvagdosom a csizmádat! Mehetsz haza meztláb!

JÁNOS *(csitítja, haját simogatva):* Gáljinka!

GÁNJA *(suttogva):* Fölgyujtom a házat!

JÁNOS: Gánja!

GÁNJA *(átkarolja, arcát mellére szorítva):* Nem akarok újra egyedül maradni! *(Felzokog)* Ném eresztlek! Ném akarok!

Az uccáról trombitajel riad.

JÁNOS *(feláll. Kiméletesen):* Gánja?! Hallod? Mennem kell.

GÁNJA *(belekapaszkodik):* Nem akarom!

JÁNOS *(gyöngéden, óvatosan kiszabadítja magát, veszi a sapkáját és indul).*

GÁNJA *(egy pillanatig kábultan ülve marad, aztán felugrik, az ajtóhoz fut, ököllel veri az ajtót):* Nem akarom! *(Elfedi arcát, sirva visszajön és az asztalra borul.)*

SZÁSA *(óvatosan bedugja fejét, fájdalmas részvétellel nézi nénjét. Közelebb jön, odaül a siró asszonyhoz és gyöngéden cirógatja. Rövid szünet múlva lázongó sóhajjal):* Óh! Be megátkozott bennünket az Isten, hogy így szenvednünk kell a szerelem miatt. A tanyát is rendben, tisztán tartotta. A krumpliföld is rendben volt mindig. Pável keze alatt se különben. Hej, mindig baj, mindig baj, mindig csak baj! Szegény néném!

GÁNJA *(nem mozdul).*

Az uccáról sajátságos fütty hallatszik.

SZÁSA *(felfülemel, az ablakhoz ugrik, kiles, aztán nehezen fojtott izgalommal nénjéhez fordul):* Gánja! Kérlek, menj át énhozzám.

- GÁNJA (*felegyenesedik, bódultan*): Minek?
- SZÁSA (*elfordított arccal, halkán*): Valaki jön hozzám.
- GÁNJA: Az én házamba?
- SZÁSA: Igen. Nem akarom, hogy hozzám jönni lássák.
- GÁNJA: Inkább lássák hozzám jönni?
- SZÁSA (*keserű*): Téged akkor sem szólna meg senki. Te olyan büszkén, nyíltan élsz. Mindenki láthatja az életedet, akár a zászlót a templomtornyon.
- GÁNJA (*lassan föláll*): Kicsoda jön?
- SZÁSA (*hallgat*).
- GÁNJA (*hozzálép, megragadja vállát, fenyegetően*): Szása, mibe keveredsz te?
- SZÁSA (*felkapja fejét, vadul, dacosan*): Csak szerelembe, akár te! Semmi másba!
- GÁNJA: Szása! Ha te... (*megfenyegeti*).
- SZÁSA: Mást nem tudok és nem is akarok tudni. És legjobb is volna már a sírban feküdni! (*Eltakarja arcát.*)
- GÁNJA (*szánakozva nézi, sóhajt, kimegy*).
- SZÁSA (*az ablakhoz fut, kissé félrehuzza a függönyt és int. Aztán gondosan behuzza és megigazítja a függönyt. Kopogtatnak. Szása ajtót nyit*).
- NIKITA (*belép. Magahitt, szép, harminc év körüli paraszt. Sapkáját mélyen szemébe huzza. Tekintete mint az üldözött vadé. Elfulladt és kiizzadt. Subája alatt karabélyt takargat*): Nincs itthon senki?
- SZÁSA (*némán, mozdulatlanul, izzó szemmel nézi. Szerelem, kétség, szenvedély és az ébredő gyűlölet tusakodnak benne*): Senki!
- NIKITA (*gyors, vizsla pillantást vet körül, aztán megragadja Szása kezét és a sarokba huzza, ahova az ablakon át nem láthatni. Meg akarja csókolni*): Szásinka!
- SZÁSA (*bár nehezebbre esik, mert erősen érzi a férfi közelét, hátrafeszíti magát. Duzzogva*): Miért nem jöttél olyan sokáig, Nikita?
- NIKITA: Pjótr nem járt erre?
- SZÁSA: Miért nem jöttél olyan sokáig?
- NIKITA: Dolgom volt. Meg aztán olyan könnyű nekem

bejönni a faluba? Most örülj, hogy itt vagyok. (*Meg akarja csókolni.*)

SZÁSA (*reszkető kézzel ellenszegül*): Te, te, Nikita, mondd meg igazán, lelkedre, hol vagy te?

NIKITA: Nem járt erre Pjótr?

SZÁSA: Miféle Pjótr?

NIKITA: Az Antipovna fattya.

SZÁSA: Beszélj! Hol vagy? A fehéreknél?

NIKITA: Bolondság! Miért volnék én a fehéreknél? A városban vagyok. De mi közöm a fehérekhez? És mi közöd neked a vörösökhöz? (*Nyersen, erőszakosan magához vonja.*)

SZÁSA (*alig bír már ellenállni. Zihálva*): Nikita... te... Miért bujkálsz te? Miért nem jössz te haza?

NIKITA (*fogcsikargató dühvel*): Haza? Hová? Az én házamban ezek a rühes magyarok ülnek, az ő tetves stábjukkal. Az én lovaimat nyergelik ezek az idegen rablók. És még az én pejlovamon jön ez a mocskos kolduskölyök, ez a rühes kutya, az a Pjótr kémkedni!

SZÁSA (*felfigyel*): Kémkedni? Hol? Mikor? Mit kémkedett?

NIKITA (*elhárítja*): Mindegy. Gyere! (*Magához szorítja.*)

SZÁSA (*már nem tud ellenállni. Rabja a férfinak*): Óh. Nikita. Ha te a fehéreknél vagy... Nem, nem! (*Felzokog*) Nem bírom itt tovább. Vigyél magaddal a városba.

NIKITA: Most nem lehet. (*Az ablak felé néz.*) Ennek a Pjótrnak itt kell valahol lennie ebben az uccában.

SZÁSA (*kábultan kapaszkodik belé*): Vigyél el, vigyél el, vigyél el magaddal! Itt mind ellened vannak! Nem akarom őket többé látni. Mind azt mondják, hogy te a fehéreknél vagy! Látom, hogy szenvednek és érzem. Hiszen az enyéme! Mi feleljek nekik? Egyedül vagyok és ostoba. Ha most nem viszel magaddal, én is úgy foglak gyűlölni, mint a többiek!

NIKITA: No ezek nem sokáig koptatják már a szájukat!

Ha ezeket a büdös internacionalista rablókat elviszi az ördög, akkor majd ők is másképp beszélnek.

SZÁSA: Már most is gyűlöllek, ha nem vagy itt. Vigyél magaddal.

NIKITA: Most vigyelek, mikor holnap reggel már magam is megjövök?

SZÁSA (*ujjongva*): Nikita! Visszajössz?

NIKITA (*nem bír kitörő, diadalmas gyűlöletével*): Vissza! Jövünk! És ezek a vörös rablók mind meg fognak dögleni egy szálíg!

SZÁSA (*megtorpanva, lesből, tompán*): Miért vagy benne olyan bizonyos?

NIKITA (*vad megelegedéssel*): Mert most aztán úgy körül vannak kerítve, hogy egy se menekül az egérfogóból!

SZÁSA (*lappangva visszavonul az ajtó felé*): Honnan tudod te ezt?

Az uccáról fütty hallatszik be.

NIKITA: Oltsd el a világot!

SZÁSA (*mint fent, lefelé*): Mit akarsz te tulajdonképpen Pjótirtól?

NIKITA (*nyersen*): Semmi közöd hozzá! Oltsd el a világot! (*Maga ugrik az asztalhoz, kioltja a gyertyát. A sötétben küzdelem hallatszik.*)

NIKITA: Eressz!

SZÁSA: Te! Te!

NIKITA: Eressz! Buta tehén! (*Egy test zuhanása hallatszik. Azután ismét füttyzó kívülről.*)

SZÁSA (*felnyög*): Óh! (*Felkel, a komódhoz tapogatódik, gyertyát gyújt.*)

GÁNJA (*belép, nyugodt és derült*): Hallottad Szása? A magyarokat nem komandirozzák el. Éppen most adta ki nekik az Öreg parancsban. Hát itt ki verekedett? (*Két felfordult széket emel föl és csodálkozva néz Szására. Most veszi csak észre, micsoda állapotban van.*) Szása? Mit csinálsz te? Mi történt itt?

SZÁSA (*felijed*): Gánja!

GÁNJA (*rosszat sejt*): Mi történt itt, mondd!

SZÁSA (*megragadja Gánja karját, szenvedélyesen suttogva*): Mondd meg a Jánosnak, hogy induljon azonnal. Meneküljön. Menjen haza.

GÁNJA (*meghökken*): Mit beszélsz te? Hiszen az ezrede ittmarad.

SZÁSA: Hallgass rám! Az ezred nem is mehet el innen. Körül van kerítve. Még ma éjszaka végük van. János menjen egyedül. Hallgass rám!

GÁNJA (*elsápad*): Honnan tudod?

SZÁSA: Tudom és neked megmondom. Hallgass rám!

GÁNJA (*gyötrődve*): Ha ezt Jánosnak megmondom, akkor bizonyos, hogy nem megy el.

SZÁSA: Te tudod, hogy mit mondj neki. Ha szereted, mentsd meg.

GÁNJA (*a székbe rogy*).

SZÁSA: Nem láttad Pjóttrt?

GÁNJA (*nem felel*).

SZÁSA (*az ajthoz fut*): Nem, nem! Pjóttrt nem szabad!... (El.)

Rövid szünet. Gánja felsóhajt. Majd felfigyel, feláll és a szoba sarkába huzódik. Szemét az ajtóra szegezi. JÁNOS és JÜTTGEN lépnek be.

JÁNOS (*lógó fejjel, sötéten. Sapkáját a láda felé dobja, de az feleuton a földre esik. Nehezen a székbe ejti magát, tenyerébe hajtva fejét*).

JÜTTGEN: Jó estét, Gánja. (*Jelentős pillantást vet Jánosra. Felemeli a sapkát és felakasztja. Aztán leül az asztal mellé.*) Tudod-e már Gánja, hogy a magyarok csak néhány hónap múlva indulnak haza? (*Ravaszul Gánja felé kacsint és János vállára teszi kezét.*) Kis kerülőt csinálunk. Aztán majd mind együtt masirozunk Budapestre. Igaz-e? Aztán meg Hamburgba, mi? Aztán pedig együtt Párizsba. Egyszer csak elkészülünk ezzel a kis Európával, vagy mi a szösz?!

János és Gánja hallgatnak és nem mozdulnak. János az asztallapra mered, Gánja nem veszi le róla szemét, túlaradó részvétellel és szeretettel nézi.

JÜTTGEN (*kissé tanácstalanul*): No János! Két éve már, hogy egymás mellett állunk a sorban. Hát még egy kis ideig együtt masirozunk. Vagy te már szabadulni szeretnél tőlem. Mi?

JÁNOS (*maga elé mered, tompán*): Ha most nem juttunk haza, akkor már soha többet!

JÜTTGEN: Hej, János! Öreg internacionalista. Hát kérdtük mi ezt eddig? Hát nem mindegy volt, hogy hol kaparnak el bennünket? Mi a világforradalom katonái vagyunk. Mi mind utközben hullunk el. Fontos csak az, hogy az ut a jó ut legyen. Az irány! Az legyen helyes. Akkor mi otthon vagyunk mindenütt. Nem igaz, János? (*Megrázza.*)

JÁNOS (*nem veszi le szemét az asztal lapjáról*): Igaz.

JÜTTGEN: Nem az a fontos, hogy *hol* patkol el az ember, hanem az, hogy *miért*? Hiszen az Öreg éppen azt magyarázta el olyan szépen. Hogy itt is csak a te hazáért, a te népedért, a te feleségedért, a te gyerekeidért verekszel. Mert hogy itt dül el a világforradalom sorsa. Hallottad, mit mondott az Öreg. Egyugyanaz a front huzódik innen Budapestig, meg az egész világ körül mostanában. Egyugyanaz a harc a burzsujok ellen. Hogy ezen a frontrészen harcolsz-e vagy máson, az nem különbség. A Vörös Hadsereg mindenütt a mi hadseregünk. Ezt mondta az Öreg. Igaz-e?

JÁNOS (*mint fent*): Igaz.

JÜTTGEN (*feláll*): Akkor hát minden rendben van, öreg János. (*Vállára vereget.*) Te csak nem fogsz sopánkodni, mint az a hülye Ligeti, aki nem tudja, melyik pályaudvar után vágyódjék haza? Jó éjszakát, Gánja. Iparkodj az éjjel megvigasztalni ezt az embert. (*El.*)

Szünet. János és Gánja mozdulatlanul hallgatnak.

JÁNOS (*hirtelen ököllet az asztalra csap. Gorombán*): Hát te is mit lógatod az orrod? Hallottad, hogy nem masirozunk!

GÁNJA (*összerezzen, behunyja szemét, mint aki erőt gyűjt. Aztán nekiszánva magát, az asztalhoz lép.*

Halkan, bizonytalanul, óvatosan kezdi): János... én mégis azt hiszem... neked... neked... haza kellene menned.

JÁNOS (*felüti fejét, magánkivül mered Gánjára*): Megháborodtál?

GÁNJA (*nem néz fel. Nagyon szeliden*): Egymagadban könnyebben is átvághatnád magad Magyarorszáig.

JÁNOS (*ordít*): Mit beszélsz te? Mit locsogsz? Minek nézel te engem? Megszökjek?

GÁNJA (*lassan felveti tekintetét, ravaszul, mintegy lesben*): Hiszen Magyarországon is kitört a forradalom! Hát ott nem kellene-e vörös katonák? Nem kell-e ott olyan ember, mint te vagy?

JÁNOS (*magánkivül*): Hallgass! Elég volt!

GÁNJA: Hát nem azt mondta az Öreg, hogy egyugyanaz a front van csak innen Budapestig? Egyugyanaz a harc itt és ott?

JÁNOS (*felugrik és ütésre emeli öklét*): Fogd be a szádl!

GÁNJA (*feláll, kissé hátrál, hunyt szemmel várja az ütést*): Eggyel több vagy kevesebb, az itt nem számít.

JÁNOS (*szomoruan*): Hogy tudsz így beszélni, Gánja? Mit szólnának az elvtársak?

GÁNJA (*felnyitja szemét. Arcán most már bizalom ül. Megragadja János karját*): Semmit!... Semmit!... Semmi rosszat se szólnának. Nem tudnak és nem hisznek el semmi rosszat. Hiszen ismernek téged... (*Miközben mindketten visszajönnek az asztalhoz és János megint leül.*) Azt fogom mondani, hogy az éjjel banditák vertek agyon. Nekem mindenki el fogja hinni.

JÁNOS (*kezébe hajtja homlokát*): Mit gondolna rólam az Öreg?

GÁNJA (*mögéje lép, hogy János ne láthasson az arcába*): Csak jót gondolna, hisz nem tud rólad semmi rosszat... És te a magyar vörös hadseregben harcolsz majd... odahaza.

JÁNOS (*némán rázza fejét*).

GÁNJA (*hátról átöleli. Hangja remeg a fájdalomtól*): Pistuka nemsokára hét éves lesz már. Gondold el csak... hogy felnőtt. Nincs neki apára szüksége?

JÁNOS (*eltakarja arcát*).

GÁNJA (*arcát a férjéhez szoritja*): Két hét múlva ott ültök Mezőladányban az eperfa alatt... Ilusoddal... (*könnyes szemmel suttog*) Telt piros orcái vannak, fehér, dombos melle... te mesélted nekem... Jó dolgod lesz nála... (*Szava elakad, szemét elfutja a könny.*)

JÁNOS (*fejé, mintha nem bírná a terhet, az asztalra borul.*)

GÁNJA (*forrón suttog a fülébe*): Öt évig élt egyedül Ilus. A falusi jegyző... Ugy-e magad mondtad, hogy azt csinálja az asszonyokkal, ami neki tetszik.

JÁNOS (*felül. Hirtelen megtörli szemét*).

GÁNJA (*uj rohamra indul, unszolva, nógatva*): Én majd vezetlek. Mutatok olyan utat az erdőn keresztül, ahol senki meg nem lát. És holnap reggel tulvagy a határon... János!...

JÁNOS (*töprengve*): Magyarországon csak most kezdik az elvtársak a forradalmat. Hijján lesznek még tapasztalt embereknek. Nekünk se volt elég tapasztalatunk. Annak nagy ára volt.

GÁNJA: Persze... Te ott sokat segíthetnél, János.

JÁNOS: Talán többet is mint itt.

GÁNJA: Gyere János gyorsan!

JÁNOS (*nem mozdul*): Mit is számít itt az a pár magyar ebben a roppant vörös hadseregben... Talán még a divízióban sem!

GÁNJA: Gyere János!

JÁNOS: És egy ember!... egy egyetlen ember!

GÁNJA: Hamar! (*A ládához fut, nagy sietséggel parasztszabát és süveget vesz ki, Jánoshoz lép vele.*)

JÁNOS (*meghököl, elfordítja fejét és ismét karjára hajtja*).

GÁNJA (*forró fájdalommal*): Gyere hát, gyere gyorsan, aranyom. Kedvesem. Gyere! (*Elfújja a gyerityát.*)

Mozgás a sötétben. Szünet. Kivül lövés dördül. Zaj. Azután újra több ember mozgása hallik a szobában. Gyertyát gyujtanak.

Három asszony sebesülten hozza PJÓTR-t. ANTIPOVNA is velük jön. Pjótr visszahanyallik. Antipovna felemeli fejét.

ANTIPOVNA *(teljesen megváltozott. Merev az arca és hangja kemény, mint a kő)*: Ide az ágyra. Hozd ide a komódról a kosarat. A gyerekpöndölyöket. Add ide! *(Pjótr fölé hajol, felnyitja ingét és igyekszik a vérzést elállítani.)* Pjótr! Élsz még?

1. ASSZONY: Itt a Nina Nikolájevna háza előtt kapta a második golyót.

ANTIPOVNA *(sötéten)*: Ki lőtt rá?

2. ASSZONY: Senki sem látta. De még itt kell neki lennie. Az asszonyok lesik és keresik.

3. ASSZONY: Akkor még tudott beszélni Pjótr. Üldözték, mondotta és a kőbányánál kapta az első golyót. De még elbujt és egész a faluig jött. És akkor itt...

ANTIPOVNA: Ki volt?

1. ASSZONY: A mi uccánkban. Egy kertből.

3. ASSZONY: Mondani akar valamit Pjótr!

ANTIPOVNA *(föléje hajol)*: Beszélj, galambom. Beszélj. Teérted tizen fognak megdögleni, fehér kutyák! Tizen! Ezt fogadja neked Antipovna. Beszélj!

PJÓTR *(suttogva mond valamit)*.

ANTIPOVNA: Megmondani az Öregnek... rögtön... Mit? Mit kell megmondani? A Nyulhegyet? Egész?... meddig?... Meddig?...

PJÓTR *(hallgat)*.

ANTIPOVNA: Beszélj!

2. ASSZONY: Hiszen nem tud!...

ANTIPOVNA: Muszáj neki... meddig?... Igen. Megértettem. Még mit? Mondd! Három skatulya. Három... Kinek? Hová? *(Visszafekteti fejét.)* Meghalt. *(Az asszonyok keresztet vetnek. Egyikük zokogva térdre borul.)*

ANTIPOVNA *(nézi Pjótrt)*: Tizet... érted... tizet!

Légy nyugodt. Egy perc múlva az Öreg mindent tudni fog. *(Megigazítja fejkendőjét és kimegy. Kis szünet után az ajtóban Szása jelenik meg.)*

SZÁSA *(az ágyra mutat):* Pjótr? *(Senki sem felel.)* Meghalt? *(Senki sem felel.)*

Szása a sarokba megy, felveszi János fegyverét, fagyos nyugalommal megnézi, töltve van-e és kimegy.

Harsány trombitaszó hallatszik az uccáról.

FÜGGÖNY

HARMADIK FELVONÁS

1. KÉP

Rét egy hegy tetején. Balra sötét, sűrű erdőszéle. Előre és jobbra a rét völgynek hajlik. Hátról tágas, hegyes-völgyes láthatár nyílik. Párás, holdas éjjel. Az erdő felett már pitymallik. Rövid szünet mulva ágak recsegése hallik az erdőből.

GÁNJA (az erdőben még láthatatlanul): János, hol vagy? Látsz-e engem? Erre! Hozzám, János! A törött fa mellett! (Kijön az erdőből a rétre s visszafordul. Bekiált az erdőbe.) Gyere János! Még csak egy keveset. Itt már fenn vagyunk a hegyen. Itt pihenhetünk. (A középre jön.)

JÁNOS (kilép az erdőből. Parasztsuba rajta. Báránybőr-süveg a fején, kezében balta. Nehezen jön, mintha csak akarata ellenére, mintha halálosan fáradt volna. Néhány lépés után révedezve megáll és visszafordul az erdő felé.)

GÁNJA (hozzáfut, hátulról átöleli, mintha visszatartani akarná és forrón suttogja fülébe): Gyere, gyere, szívem! Miért nézel mindig visszafelé. Nézz oda a másik oldal felé. Nézd csak. Az ott már a lengyel határ. Még tíz nap a Kárpátokig és aztán már Mezőladány...

JÁNOS: Nem hallod? Lőnek.

GÁNJA: Dehogyan is. Semmit se hallani.

JÁNOS: De igen. Hallgass csak! Gépfegyver!

GÁNJA: Nem, nem, nem! Valami madár kelepel... Gyere aranyom, galambom, gyere! (Magához öleli és erőszakkal lehuzza a füre.) Mindent helyesen, jól cselekedtél. (Reszket a hangja.) Nemsokára Mezőladányban leszel és boldog leszel. Akkor majd eszedbe jut Gánja is egyszer, hogy igaza volt neki és a javadat akarta csak.

JÁNOS (*mint ittas bódulatban, úgy hagy mindent magával csinálni.*) Nem. Nem leszek boldog.

GÁNJA: Mindened meglesz, amit csak kívántál. Asszonyod, gyerekeid.

JÁNOS: Nem leszek boldog.

GÁNJA (*fejét vállára hajtja*): Hát ne is legyél! Nem is akarom, hogy boldog legyél, János! Azt akarom, hogy este kiállj az ablakba és halvány arccal nézél fel a holdra, úgy mint én!

JÁNOS (*felnéz a holdra*): Otthon Mezőladányban most ép úgy látszik, mint innen.

GÁNJA: Egyszerre fogjuk nézni, ugyanabban az órában. Te onnan és én meg innen. Jó lesz? És tudni fogjuk, hogy a másik is éppen nézi és tekintetünk ott fenn találkozni fog. Érezni fogom a szemedet. Aztán Ilus, a feleséged, oda fog jönni az ablakba és kérdi: „János, miért nézel olyan soká a holdba? És mért vagy olyan szomorú?”

JÁNOS: És a te Páveled, ha hazajön és kérdezni fogja: „Gánja, miért nézel oly soká a holdba? És miért vagy olyan szomorú?”

GÁNJA: „Elkiváncozol tőlem?” — fogja majd Ilus kérdezni.

JÁNOS: „Hát nem vagy boldog velem? Nem szeretsz engem?” — kérdezi majd Pével.

GÁNJA: És te akkor mit fogsz felelni?

JÁNOS: Bocsáss meg nekem, Ilus — fogom mondani —, hogy nem vagyok egészen boldog. Szeretlek és gyermekeimet is szeretem. De széthuz a szívem, mert széthuz a világ. Sok helyütt kellett harcolnom és szeretnem már nekem. Nagy fergeteg vitte szívemet meg véretem idegen országokba. Megbocsáss, jó feleségem. Én haza kíváncoztam hozzád tiszta szívvel és itt is akarok maradni nálad. De nem hozhattam már egész szívemet vissza, haza, Mezőladányba. Maradt belőle itt is, amott is. Megbocsáss, hogy nem tudok egészen boldog lenni.

GÁNJA (*csendesén sirdogál*): És mit mondasz majd Gánjáról, aki messze Ukrajnában maradt?

JÁNOS: Hogy élnem segített. Én meg neki. Hogy el-

hagyatott bus árvák voltunk ketten, akik egymásra leltünk. Aztán együtt mentünk kézenfogva, mint két árvák a sötét rengetegen keresztül. Jó volt hozzám.

GÁNJA (*sirva*): És hogy szerettelek és hogy csókoltalak és hogy öleltelek, mondod-e azt is?

JÁNOS: Azt is. Ugy adta nekem szerelmét, mondom, mint friss vizet kutjából, nekem, eltikkadt vörös-ármistának. Hiszen férfi vagyok, ő meg asszony és élnie kell tovább is az embernek. De azért ő szereti az ő Páveljét és sokszor állt ki az ablakba és lesett ki az utra akkor is. Bizony nem volt boldog ő sem. (*Simogatja Gánját.*)

GÁNJA: Feleséged, Ilus, féltékeny lesz rám.

JÁNOS: Ne legyél te féltékeny, fogom neki mondani. Idegen országbeli foglyok, meg vándor utasok, meg internacionalisták idegenben két életet élnek. Hiszen nem lehet úgy élni, hogy ne lélegezz, hogy ne érezz, hogy ne szeress! De az másik élet. És az egyik élet nem zavarja a másikat.

GÁNJA: De ezt nem fogja Ilus elhinni neked.

JÁNOS: Azt fogom neki mondani: „Látod-e, az én fülem, meg az én szemem egyszerre vannak nyitva, mindakettő. Az egyik hall, a másik lát. És mindakettő megkapja a magáét. De azért a szem nem vesz el semmit a fültől. Nem kell nekik egymásra féltékenykedniök.“

GÁNJA: Ezt te mondod. De megkérdezted-e valaha a szemet is?

JÁNOS: Hisz a te Páveled is tudni fog mindent. Nem titkoltál te semmit.

GÁNJA: Pável tudja, hogy azért hü vagyok hozzá. Mert én sohase hazudtam neki. Nem én vagyok a hibás abban, hogy a háboru úgy összekeverte az embereket, mint a szél a szemes gabonát. Ha Pável megjelen, házát, istállóját rendben fogja találni. Hara-gudhat-e hát azért, hogy rendben van minden? Visszakapja házát, istállóját és az asszonyát is. Visszakapja hiba nélkül.

JÁNOS: És aztán oda fogsz állni esténként az ablakba?

GÁNJA: Oda.

JÁNOS: Tudom. Te nézed majd a holdat, tudom. De az elvtársaim, azok majd köpni fognak és idegen lesznek én otthon az én elvtársaim nélkül és a regiment nélkül.

GÁNJA: Uj elvtársak várnak otthon rád. És ott lelsz majd másik ezredet is.

JÁNOS *(fejét rázza)*.

GÁNJA *(fekhelyet igazít neki)*: Igy. Itt elalhatsz még egy kicsit, míg felkel a nap. Egy kicsikét alhatunk még. Gyere kedvesem. *(Lefekszik és Jánost lehuzza magához.)* Gyere, öleld meg Gánjádát még egyszer, utóljára.

JÁNOS *(megcsókolja)*: Óh Gánja, Gánja, de nehéz az én szívem! De nehéz! *(Behunyja a szemét.)*

GÁNJA *(kis szünet mulva suttog)*: Alszol, édesem? Aludj, aludj csak. *(Óvatosan kiszabadítja magát.)* Isten veled, kedves. Mindjárt felkel a nap. Nekem mennem kell. Ha felébredsz, a te Gáljinkád már nem lesz melletted. Keresed majd . . . De ha neked könnyebb úgy, hát felejtsd el a te Gánjádát . . . *(Felkel, nézi az alvót, fölé hajol, de erőt vesz magán és hirtelen, mintha üznék, szalad az erdő felé. A sötétből mégegyszer hallani)* Isten veled! Procsásj! *(A hajnal már pirosra festette a távoli hegyeket. Kivilágosodott.)*

JÁNOS *(felriad, körülnéz, csodálkozik. Azután feleszmél és eltakarja arcát. Mint aki újból nekiszánja magát, úgy fogja subáját, süvegét, baltáját és a távoli hegyek fölé tart. Alig ér a lejtő szélére, háta mögött durván vig kurjongás hallik.)* Hohó! Hohó! János! Várj csak egy kicsit!

János megdöbben, jobbra fordul és menekülni akar.

LIGETI és BURA kilépnek az erdőből.

BURA: Halló! Nézd csak! Hát csakugyan. Ez a mi öreg Jánosunk! Hogy fut előlünk! Haha!

JÁNOS *(mintha hátba találták volna, megáll. Fejét lehajtja, szemét lehunyja szégyenletében. Lassan megfordul.)*

BURA (*nevetve közeledik, mögötte Ligeti, elfogódottan. Bura János vállára csap*): Hahaha, öreg János. Nagyszerű, hogv te is kereket oldottál! Igazán sose hittem volna, hogy ennyi dohány van a fedben. (*Ligetihez, aki lesüti szemét.*) Hiszen anynyira fönn volt mindig az uborkafán, mintha csak magával Leninnel állott volna rokonságban. Előttem mindig kiköpött. Egyszer majd hogy késhegyre mentünk. Emlézel-e még, János? Hahaha, No de most itthagyjuk ezt a hülye bandát és hazazónázunk együtt szép Magyarországba. No, mit állsz itt olyan fagyottan, mintha egy sarokban felejtetted volna magadat? ... Haza! Haza! (*karonfogja Jánost, aki mozdulatlanul, mereven áll.*) Ott most nyitják csak ki a boltot! Ott még akad mit rekviálni! Ott mi finánckomiszárok leszünk, ugy-e János? Itt már nagyon körmére néznek az embernek. Hisz az Öreg egyáltalán nem hagy keresni bennünket! Ebből elég! Pá! Au revoir! Haza! Haza! Előre, komám! (*Jánost magával huzza.*)

JÁNOS (*mint aki kábulatból ébred. Tompán*): Nem vagyok a komád! (*Visszahuzza karját.*)

BURA: Haha... De büszke dezertir vagy te!

JÁNOS (*fájdalmas nyögéssel*): Nem vagyok! Nem vagyok dezertir!

BURA (*mocskos nevetéssel*): Hallod-e, Ligeti? Hallottad ezt? Haha. Dehogv dezertir ő! Hős ő! Csak ugy sétálni jár erre az erdőben.

LIGETI (*kinos szégyenkezéssel hátra huzódik*).

JÁNOS (*erőt vett magán, sötét tekintettel fordul Bura felé*): Nem vagyok dezertir!

BURA: Isten ments! Ki merné ezt állítani? Csupán egy bukéta virágot akarsz te itt szedni az Öregnek. Hahaha.

JÁNOS: Megbizásom volt. És már megyek is vissza az ezredhez.

BURA: Hát ez világos, mindenki láthatja! Ugy-e, Ligeti? Csak egy kis kerülőt csinálsz ebben a parasztruhában. Micsoda cirkusz ez! Haha! (*Röhög.*)

JÁNOS: Fogd be a szádat!

- BURA (*szemtelenül János arcába nevet és mellbe löki*).
 JÁNOS (*visszalöki és veszett dühvel felemeli baltáját.*):
 Befogod mindjárt azt a mocskos pofádat? Engem akarsz te kinevetni? Te! Mit gondolsz? Te söpředék, gyáva dezertir, te!
- BURA (*nevet*): Te bolsevik! Te hős!
- JÁNOS (*emelt baltával veti magát rá*): Kutya!
- BURA (*hátraugrik és revolvvert ránt*): Csak nyugodtan, János elvtárs! Csak nyugodtan!
- JÁNOS (*leereszti a baltát, mély lélegzetet vesz és kiköp*): Kotródjatok a pokolba! Semmi közöm hozzátok. (*Hátat fordít s az erdő felé megy.*)
- BURA: Hallottad, Ligeti? (*János után kiált.*) Hallod-e, János, te vén szamár! Csakugyan életed végéig hadifogoly akarsz maradni?
- JÁNOS (*megfordul*): Fogoly? Hát foglyok vagyunk mi itt? Soha életemben Magyarországon nem voltam olyan szabad ember, mint itt.
- BURA (*leereszkedő jóindulattal közeledik*): Mondd csak, te hős, hát nem elégetted már meg ezt az életet? Évek óta orosz hadseregben, orosz érdekekért harcolni? Hát orosz vagy te?
- JÁNOS (*megbotránkozva*): Orosz érdekekért? Te hülye, te! És a magunkéért talán nem? A proletariátus felszabadítása, a kapitalizmus megdöntése, hát az nem a mi érdekünk is? Nem hallottad-e, mit mondott az Öreg tegnap? Hogy a Vörös Hadsereg a világproletariátus hadserege! A mi hadseregünk! Mindegy magyar, német, francia vagy angol vagy-e. A miénk ez a hadsereg! A mi reménységünk!
- BURA: Ne szavalj. Senki se fizet érte. De ide hallgass. Hát nem kívánczol te mégis haza? Nézd csak!... Majd hogy hazáig látni innen... Ott... ott van Magyarország!
- JÁNOS (*ő is arrafelé néz. Kis szünet mulva halkán és megindultan mondja, mint valami vallomást*): Én internacionalista vagyok.
- BURA (*csufondárosan*): Ugyan ne mond! Internationalista? Az más. Hát... a butaságot nem lehet kikurálni. Viszontlátásra. Gyere, Ligeti. (*Fütyülve*

indul a háttér felé. Mikor már csaknem eltűnt, még egyszer megfordul.) És ha most nem találkoztál volna velünk, akkor, gradaus hazamentél volna, mi? Ilyen marhát! Hahaha. *(Ligeti, mint megvert kutya követi Burát. János felé vissza-vissza néz.)*

JÁNOS *(leveszi süvegét, mély sóhajjal):* Ott van hát Magyarország! No, János, hát menj! Menj haza, ha akarsz. Menj, ha tudsz. Térj haza! De hová? Haza! Hol vagy te otthon? Ott tulnan van Mezőladány... Itt az 5-ös interregiment... Ott Ilus ül az eperfa alatt... itt vannak az elvtársak... itt a kötelességed. Itt az Öreg. Most hát hová? *(Felteszi a süveget.)* No, Isten áldjon Mezőladány, meg Ilus. Isten áldjon Pistuka, te hétéves... Isten veletek. Én nem vagyok dezertir... Én internacionalista vagyok. Az én családom most a Vörös Hadsereg. És ahol Lenin mondja, hogy harcoljak, ott vagyok én otthon. Procsáj! *(Az erdő felé fordul és megy visszafelé.)*

LIGETI *(aki megállt és messziről szégyenkezve figyelte, a középre jön):* János!

JÁNOS *(szó nélkül tovább megy.)*

LIGETI *(fájdalmas könyörgéssel):* János! Csak egy percre! Szépen kérek!

JÁNOS *(megfordul és némán közelebb engedi).*

LIGETI *(lesütött szemmel megáll János előtt, hallgat).*

JÁNOS *(kis vártatva, nyersen):* Hát mi köll?

LIGETI *(nem néz föl):* Visszamész?

JÁNOS: Vissza.

LIGETI: Én csak egyet szeretnék kérdezni... Megbocsáss... Az ezredben senkivel se beszélhettem erről. És aztán... ez itt... *(Bura felé int fejével).* Evvel meg nem lehet beszélni.

JÁNOS *(hallgat. Szünet).*

LIGETI: Mondd... Nem gondolod, hogy a világforradalom számára mindegy, hogy mi itt, vagy a magyar fronton harcolunk-e?

JÁNOS: Nem megmondta az Öreg, hogy mit mondott Lenin? Most itt fordul a sorsa a világforradalomnak. Itt, ebben az országban.

LIGETI (*visszafojtott, ideges izgalma kitör*): Igen... igen... De hiszen Magyarországon is harcolnak most. Az is segítség az orosz Vörös Hadseregnek... nem?

JÁNOS: Ha a tűzvonalban vagy, otthagyhatsz-e a posztod, mondván, hogy másutt akarsz harcolni?

LIGETI (*nagy szorultságában csaknem kiált*): Hát akkor te miért mentél el?

JÁNOS (*lehajtja a fejét*): Mert részeg voltam... (*Öklözi a homlokát.*) Részeg a honvágytól! Részeg! (*Megfordul és az erdő felé tart.*)

LIGETI: János!

JÁNOS (*tovább megy*).

LIGETI (*kiáltva*): De a halál előtt! (*János után fut és megragadja karját*). De ha meg kell halni! Akkor nem inkább otthon akarsz-e meghalni?

JÁNOS: Ahol az ember nem élhet becsülettel, fölemelt fejjel, ott nincs az ember otthon.

LIGETI (*csaknem sir*): Hiszen én még nem is láttam a szép nagy magyar Alföldet, amit Petőfi és Arany megénekeltek... Ne jussak-e el oda legalább a halálom órájában?

JÁNOS (*szánalommal*): Ez a szemét csirkefogó (*afelé mutat, amerre Bura távozott*) mindig szemét volt. De te, Ligeti, meg én... mi eddig becsületes internacionalisták voltunk. Gyáva se voltál te soha. Mit kelepelsz most egyre a meghalásról?

LIGETI: Hát te nem tudod?

JÁNOS: Ugyan mit? Tudom, hogy mindnyájunknak minden órában üthet az utolsó órája. De hiszen így élünk mi már évek óta.

LIGETI (*egész közel megy Jánoshoz, belekapaszkodik*): Minden ember így él... De ha bizonyosan tudja, hogy még ezen az éjjelen meghal?... Akkor az mégis más. Igaz? Akkor visszatekint az ember. Akkor szeretne bucsut venni. De mitől bucsuzzék? Ha semmije sem volt. Még szülőföldje se? Akkor minden olyan üres és értelmetlen egyszerre... (*eltakarja arcát*).

JÁNOS: Mit beszélsz te itt? Még az éjjel meghalásról?
Most, mikor éppen tartalékban vagyunk?

LIGETI: Hát nem tudod, hogy az 5-ös interregiment körül van fogva?

JÁNOS (*mellen ragadja Ligetit, felordit*): Mi?

LIGETI: Jakuti tiszti zászlóaljakkal. Háromezer ember áll a hátunk mögött.

JÁNOS: És mi?! És mi ketten?!

LIGETI: Az ezred megkísérli az áttörést. De biztosan el kell pusztulniok. Mindenkinek... Mindnek!

JÁNOS (*felordit*): Óh! (*Fellöki Ligetit, hogy az a földre vágódik. Az erdő felé rohan, ordítva, mint a sebzett állat*) Óh! (*Eltűnik az erdőben. Messziről még hallik kiáltása*) Óh!

LIGETI (*feltápáskodik*): János! (*Az erdő felé indul*) Én is! (*Megáll, lesütött fejjel, jobbra indul. Ismét megfordul és az erdő felé fut. Megint megáll, felzokog és a földre veti magát.*)

FÜGGÖNY

2. KÉP

Gánja szobája. Délelőtt. ANTIPOVNA és még HÁROM ASSZONY az asztal körül ülnek és vászonhulladékokból kötéseket szabnak. GÁNJA is köztük van, lelkendező sietséggel dolgozik. Nagyon sápadt, dult tekintete tétova. Az öreg IVÁN az ajtóban áll, szemközt az ablakkal és fülel.

Messziről fegyverropogás és ágyuzás hallatszik. A színen valamenyien, bármit csinálnak vagy beszélnek is, közben folyton hallgatják aggódó figyelemmel a távoli csatazajt.

1. ASSZONY (*Antipovnához suttogva*): Azt mondják, Szása lőtte agyon.

ANTIPOVNA (*nem tekint fel. Egykedvűen*): Én is lelőttem volna. Te is. De ép hogy Szása nem is ismerte.

2. ASSZONY (*pillantást vált az elsővel*): Szása nem ismerte?

ANTIPOVNA: Nem lel kem. Nem ismerte.

EGY FIU (*bekiált az ablakon*): Közelebb jönnek. Már a nyirfaerdőnél lönek.

AZ ÖREG IVÁN (*az ajtóban. Lemondóan bólint*): Már a nyirfaerdőnél lönek.

ANTIPOVNA: Ugyan ne beszélj bolondokat! Nem is a nyirfaerdő felől hallatszík.

AZ ÖREG IVÁN (*szomoruan*): De bizony a nyirfaerdőnél lönek.

ANTIPOVNA: Néha, mikor eső készül, minden közelebbről hallatszík.

IVÁN: De nem is készül eső.

ANTIPOVNA (*hirtelen feláll. Heves kitöréssel*): Hallod-e, Iván Nikolájevics. Eredj... eredj innen avval a te nyirfaerdődde!...

AZ ÖREG IVÁN (*indul*): De bizony a nyirfaerdőnél lönek.

3. ASSZONY (*néhány kötést összegombolyít és a kosárba dobja*): Oda kell vinni a kötéseket. Megyek.

1. ASSZONY: Várj míg ezek is elkészülnek.

3. ASSZONY: Nem lehet várni. Kellenek már a kötések.

ANTIPOVNA (*nem néz föl*): Ha még kellenek...

Rövid szünet. A 3. asszony kimegy a kosárral.

ANTIPOVNA (*Gánjához*): A te Jánosod is köztük van.

GÁNJA (*felfortyan*): Persze, hogy köztük van! Hol lenne másutt? Mit akarsz tőlem?

ANTIPOVNA (*Gánjára tekint*): Hát én is csak azt mondom. Az öregnek most minden puskára szüksége van.

GÁNJA (*felugrik, hevesen feltépi a komódot, ingeket ráncigál ki és az asztalra hányja.*): Nesztek vászon!

ANTIPOVNA (*nyugodtan*): A jó ingeidből még nem kell kötéseket szabni. Eleget adtál már ide, Gánja. Más asszonynál is akad még hulladék kosárszámra.

GÁNJA (*vadul szíjjeltépi az ingeket*): Nesztek! Mind! Nekem semmi sem kell, semmi! Itt van minden, amim van.

ANTIPOVNA (*ránéz*): Mi lel téged, Gánja?

GÁNJA (*elkerüli tekintetét. A komódhoz fut, rángatja a fiókját, de az nehezen jár. A komódon álló korszó meginog.*)

2. ASSZONY: Gánja! Felfordul a korszó!

GÁNJA: Forduljon! (*Felrántja a fiókot. A korszó földre esik, összetörik.*)

1. ASSZONY: Eltörött.

GÁNJA (*kezében egy vászonruhával visszajön*): Hadd törjön! Pusztuljon minden! Nesztek!

Az uccáról asszonyok sivalkodása hallik. Lódobogás közeledik. Az asszonyok elrohannak az ablak előtt.

ASSZONYOK (*futás közben*): A fehérek! Jönnek a fehérek!

A FIU (*kivülről*): Hazugság! Ezek az internacionalisták! A huszárok!

EGY ASSZONY: De menekülnek! Mögöttük a fehérek! Üldözik őket!

A FIU: Hazudsz! Nem igaz!

Mindenki felemelkedett a helyéről és feszülten néz az ablakokra. Egy vágató lovascsapat dobogása közeledik és távolodik az ablak előtt.

A FIU: Látod-e, hogy nem a fehérek!

IVÁN (*visszajön*): Antipovna!

ANTIPOVNA :Mit akarsz, te vén nyirfaerdő, te!

IVÁN: Gyere haza, Antipovna, el kell ásni a krumplit.

ANTIPOVNA: Minek elásni a krumplit?

IVÁN: Ha jönnek a fehérek, majd megint mindent elvesznek.

ANTIPOVNA (*közeledik az Öreghez, fojtott, szenvedéllyel*): Ha azok még egyszer idejönnek, akkor magamat fogom elásni, nem a krumplit. Magamat, meg téged és valamennyi öreg embert, aki nem jó már a puskát fogni. Minek élünk akkor mi még?

A FIU (*lélekszakadva rohan az ablakhoz*): A huszárok átusztattak a folyón. Átusztattak a lovakkal.

EGY HANG (*kivül*): Lovas!

Egy lovas vágat el dobogva az ablak alatt. Antipovna újra közeledik az ablakhoz.

A FIU: Lovaskurir. A félszemü.

EGYIK ASSZONY A SZOBÁBAN: Hová nyargal?

A FIU: Vagy a trénhez, vagy a konyhához.

2. ASSZONY: Parancsot visz a konyhának!

1. ASSZONY: Az a kérdés előre megy-e majd a konyha vagy hátra?

A FIU: Az ágyuk elhallgattak.

Mindkét asszony az ablakban áll. Gánja, mikor a fiu bekiáltott, visszaüit az asztalhoz és sebesen dolgozik tovább. Az olló reszket a kezében.

Antipovna most balra átmegy a szobán. Lassan, mereven megy el Gánja mellett, a sarokba, a szentkép elé, mely alatt kis olajméc s ég. Keresztet vet, mélyen meghajol és térdre borul.

ANTIPOVNA (*vad, fojtott szenvedéllyel*): Szent György, segíts meg! Most segítsd meg a mieinket, te, Szent György! Most segitened kell, ha valóban az árvák és özvegyek gyámolítója vagy! Most segitened kell! Muszáj! Mert, ha most győzni hagyod a fehéreket, akkor nem is vagy te gyámolítója az özvegyeknek, meg az árváknak! Hatvan éve már, hogy mécsot gyujtok képed előtt, Szent György. De ha most győzni engeded a fehéreket, akkor az öreg Antipovna leköpi a képedet és letép a falról, te védőszentünk, Szent György! Akkor te is fehér vagy és akkor hadd kárhosszon Antipovna a pokolban! Hadd égjen inkább a pokolban örökkön örökké. (*Feláll, keresztet vet s az asztalhoz lép.*)

Az uccán egyre növekvő lárma közeledik.

A FIU (*az ablakban*): A konyha előre megy. A konyha előre megy! Hurrá!

1. ÉS 2. ASSZONY: Hurrá! (*Kifutnak.*)

ANTIPOVNA (*hangja reszket az örömtől*): Mit kiabáltak ugy, mintha valami csoda történt volna? Hát csoda ez? Nem kell-e nekünk győznünk? Nem mondtam ezt előre? Ugy-e mondtam! (*Kimegy és behuzza az ajtót maga után.*)

GÁNJA (*egyedül maradt a szobában, görcsösen felzokog és fejjel az asztalra borul.*)

Szünet. Hirtelen felcsapódik az ajtó. JÁNOS rohan be, a futástól ziláltan, vad tekintettel.

GÁNJA (*kitárt karokkal János elé szalad*): János!

JÁNOS (*durván ellöki, úgy hogy a földre zuhan*): Menj innen!

GÁNJA (*fölzokog*): János!

JÁNOS (*ledobja magáról a parasztsubát, meg a süveget*): Hol a puskám?

GÁNJA: János! Bocsáss meg!

JÁNOS (*mellen ragadja és felrántja a földről Gánját. Ordít.*) Hol a puskám?

GÁNJA (*nyöszörögve mutatja*): Ott... a komódban...

JÁNOS (*ismét földre dobja, a komódkhoz ugrik és ki akarja nyitni. Zárva van*): Hol a kulcs? ... A puskámat ide!

GÁNJA (*sírva*): A tükrön lóg... János... Ne gondoldj rólam rosszat!

JÁNOS (*ki akarja nyitni a zárat, de türelmetlenségében beletöri a kulcsot. Megpróbálja a komódot erőszakkal felrántani*): A puskám! A puskámat!

GÁNJA (*azalatt beszél, de a földről nem kel fel*): Ne gondoldj rólam rosszat. Én azt gondoltam, hogy Magyarországon éppenny lehetsz vörösármista, akár itt... Én csak egy buta asszony vagyok... János... kedvesem... megbocsáss... Tudom, hogy rosszul cselekedtem. Tudom, hogy rosszul cselekedtem. Tudom, hogy hibáztam... Óh... Üss meg hát, János! Drágám!

JÁNOS (*nem sikerül neki a komódot feltépnie. Fogja a baltát és beveri a fedelét*): A puskámat! A puskámat!

GÁNJA: Hiszen minden csak azért volt, mert úgy szeretlek... De ne gondoldj semmi rosszat... Tudod ugy-e, hogy mindig a vörösökkel tartottam.

JÁNOS (*előszedte puskáját. Gyorsan megvizsgálja és az ajtó felé tart.*)

GÁNJA (*átöleli lábát és huzatja magát a földön*): János! Higyj! nekem! Higyj nekem! Pável is a vörös-

söknél maradt Magyarorszáiban. Ő is internacionalista. Mind ilyenek vagyunk mi!

JÁNOS (*lerázza, de Gánja ismét belekapaszkodik, majd felugrik és az ajtó elé áll.*)

GÁNJA: János! Csinálj, amit akarsz. Csak higgyél nekem!

JÁNOS (*egy lépést hátrál, lehajtja fejét, mint a bika, ha öklelni készül. Tompán, veszedelmesen.*) Állj ki az utamból!

GÁNJA: Üss meg, János! Verj meg!

JÁNOS (*mint fent*): Idegen asszonyt nem verek!

GÁNJA (*fájdalmas sikollyal*): Nem! Nem igaz!

JÁNOS (*görcsösen megmarkolja puskáját*): Állj ki az utamból, azt mondom!

GÁNJA: Hiszen oda se találsz az ezredhez! Nem is tudod merre harcol most. Majd én vezetek. Oda viszlek, János.

JÁNOS (*meghökken, az ablakra tekint*): Az ám! A tüzelés megszűnt. Hol lehetnek?

GÁNJA (*ujult reménnyel*): Én megmutatom az utat. Még elérünk! Még harcolnak! Még velük harcolhatsz... Gyere gyorsan. Lelkem, egyetlenem! (*Kézenfogja és huzza.*) Velem jössz, drágám. Velem!

FÜGGÖNY

NEGYEDIK FELVONÁS

1. KÉP

Cserjés, hullámos terep. A bozótban vörösármisták fekszenek és óvatosan, fedezve magukat, kusznak előre, jobbfelől balfelé. Távolabbról heves puskatűz hallik. A színen golyók süvítését hallani a bokrok felett.

EGY HANG (*a szinfal mögül*): Előre! Még nem löni!

A parancsot embertől emberhez továbbadják:

Előre! Nem löni! Előre! Nem löni! Előre! Nem löni!

Igy adódik tovább a parancs gyakran a bokrok mögül és sok embert sejtet a bozótban, habár csak kevés látható. Még a szinfalak mögött is tovább morajlik az átadott parancs.

1. **INTERNACIONALISTA**: Máma különösen szépen fütyülnek a mi ólommadárkáink. Kalitkába szeretném őket zárni és az ágyam fölé akasztani, hogy este, reggel mindig azt halljam, hogy fütyörésznek.
2. **INTERN.**: Ők fütyörésznek, nekünk meg hallgatnunk kell. Pedig de nem szeretek hallgatni, mikor mások beszélnek.
3. **INTERN.**: Az a jó, amíg fütyülni hallod őket. Mert ha már nem hallod, akkor nem tudod, hogy a lövöldözés maradt-e abba, vagy talán te haltál már meg.

HANGOK (*a szinfalak mögött*): Előre!

A parancsot továbbadják és az balfelé huzódik szájról-szájra. A bozótban mozgás támad. Jobbfelől újabb internacionalisták kusznak a szinpadra.

1. **VÖRÖSÁRMISTA**: Hallod-e, Pista?
2. **VÖRÖSÁRMISTA**: No mi az?

1. VÖRÖSÁRMISTA: Van egy cigarettád?
 2. VÖRÖSÁRMISTA: Nincs.
 1. VÖRÖSÁRMISTA: Egy cigarettáért rádtestálok a gulyásporciómat, ha ma elpatkolok.
 2. VÖRÖSÁRMISTA: Azt te ugyis csak ígéred. Nem halsz te meg. Te még a menyországba is elevenen kerülsz be!
 1. VÖRÖSÁRMISTA: No, egy egész porció gulyásért egy fél cigarettát megreszkirozhatsz.
 2. VÖRÖSÁRMISTA: *(Odanyújt neki egy felet)*.
 3. VÖRÖSÁRMISTA: A másik feléért meg az én gulyásomat is megörökölheted. De ha te patkolsz előbb, akkor mind a két porció én rám marad.
 2. VÖRÖSÁRMISTA: Nézd al! Micsoda lánckereskedő spekuláns ez! Ha nem kapsz fejlődést, akkor eladhatod még a koponyádat is.
- LISZENKÓ *(jobbfelől jön, hajolva fedezi magát. Kézi-gránátját hajításra készítartja.)*: No fiuk, most rajta! Előre! Már csak egész vékonyka, utolsó kerítés állja el az utunkat. Ledöntjük és keresztül! Előre! Rajta!

A parancsot továbbadják:

Előre! Előre! Rajta!

A bokrok mögül mindenünnen vörösármisták emelkednek fel és szuronysegezve, gyorsan, de nem futva és nem hurrázva nyomulnak előre, közben fedezik magukat, bokortól bokorhoz ugorva.

LISZENKÓ *(egy fekvő katonát felráz)*: Talpra öcsém! Előre! *(A vörösármista visszaruskad.)* Vagy ugy? Te már nem jössz, Nikoláj? Kár érted. *(Egy másik vörösármista fölé hajol.)* Rajta, Kovács Béla! Előre!

KOVÁCS: Igenis, igenis! *(Kinosan felerölködik.)* Megyek már. *(Inogva tesz pár lépést.)* Megyek!

LISZENKÓ *(észreveszi Kovács állapotát és karon ragadja)*: Megállj, Kovács! Feküdj te vissza.

KOVÁCS: Megyek én.

LISZENKÓ: Maradj te csak nyugodtan fekve, amig értesd jövőnk és bekötözünk.

KOVÁCS: Dehogy! Nem érzek én semmit. (*Menni akar*).

LISZENKÓ (*visszatartja. Keményebben*): Mondtam már, maradj!

KOVÁCS: De tudok én menni.

LISZENKÓ (*keményen*): Kovács Béla, káplár! Parancs! Lefekszel itt a bozótba, figyelő őrszem vagy. Nem mozdulsz, hogy észre ne vegyenek. Jelenteni fogod, micsoda ellenséges erők vonultak itt át és merre.

KOVÁCS: (*kétkedve mosolyog*): Liszenkó elvtárs, azt akarod...

LISZENKÓ (*rákiált*): Parancsot ismételni!

KOVÁCS (*fegyelmezetten*): Bozótba feküdni, mint figyelő őrszem. Nem mozdulni, hogy észre ne vegyenek. (*Közben megtántorodik, de tovább beszél, csak egyre halkabban, végre összerogy. Liszenkó felfogja.*)

LISZENKÓ (*melegen*): Igy ni szépen. Hamarosan eljövünk érted.

Balról két vörösármista jön, sietve. Liszenkót keresik.

1. VÖRÖSÁRMISTA (*nagyon izgatott*): Liszenkó elvtárs! Liszenkó elvtárs!

LISZENKÓ (*nyersen, de nyugodtan*): Mi az? Miért hagyátok el az állást?

1. VÖRÖSÁRMISTA: Liszenkó elvtárs, örültség ez! Tisztára örültség!

LISZENKÓ: Az, hogy ti itt visszaszaladtatok?

2. VÖRÖSÁRMISTA (*nyugodtabban*): Liszenkó elvtárs, erre lehetetlen előremenni. Itt éppen a szakadékba jutunk. Jobbról balról a hegyen fenn ülnek a fehérek.

1. VÖRÖSÁRMISTA: Ha csak köveket hajigálnak le, akkor is eltemetnek mindnyájunkat.

LISZENKÓ: Ott verekszik az Öreg egy kis félbataljonnal és számít a mi segítségünkre.

2. VÖRÖSÁRMISTA: Odaveszünk valamennyien és mégsem segíthetünk neki.

LISZENKÓ: Hát mit akartok? Nem akarjátok a paran-

csot teljesíteni? Vessen el az Öreg ott egyedül és gondolja, hogy mi, ukránok, cserbenhagytuk?

1. UKRÁN VÖRÖSÁRMISTA: Azt nem. *(Keményebben markolják meg fegyverüket és Liszenkóval balra el.)*

A szinpad elcsendesül. Csak néhány halott és sebesült fekszik a bokrok alatt. Néha-néha a bozótban halk nyögés hallatszik.

3. MAGYAR VÖRÖSÁRMISTA *(háton fekszik és karját kinyújtja az 5. magyar vörösarmlista felé):* Van még egy cigarettád?

2. MAGYAR VÖRÖSÁRMISTA: Sebesültnek nem szabad dohányozni.

3. MAGYAR VÖRÖSÁRMISTA: Nekem csak haslövém van. A koponyámat még eladhatom egy cigarettáért. Nagyon szép, jó koponya.

2. MAGYAR VÖRÖSÁRMISTA: Ha haslövésed van, egészen mozdulatlanul kell feküdnöd.

3. MAGYAR VÖRÖSÁRMISTA: Lehet is nyugodtan feküdni, mikor az ezred ép sturmol. Mintha csak kiessett volna az ember a kocsiból!

1. UKRÁN VÖRÖSÁRMISTA: Ha behunyom a szemem, akkor olyan, mintha ott volnék én is velük... A kezem lő, a lábaim rohannak. Előre!

JÜTTGEN *(feltápászkodik):* Hol a János? Nem lehet az! *(Megpróbál körültekinteni)* Nem! Ez lehetetlen! *(Távolról kúrtriadó.)* Az Öreg sturmot fuvat! te boldogtalan számár te! Elvesztetted az eszedet? Hazaszököl? Dezertálsz? Hisz fel fogod magad akasztani szégyenletedben! *(Trombitajelzés távolról)* Óh, sturmolunk! Repülünk előre! *(Nehezen lélekzik)* Repülünk!

2. MAGYAR VÖRÖSÁRMISTA: Ne beszélj, Jüttgen... Több vért veszítesz, ha jár a szád.

JÜTTGEN *(lázasan):* A Ligeti... Ligeti... azt hiszi, hogy ott van az ember otthon, ahonnan indul... Nem igaz! Ott... ahova érkezik az ember... ha megérkezik... Hamburg... Persze, hogy látni, egészen jól, ott fenn a hegyen.

2. MAGYAR VÖRÖSÁRMISTA: Fogd be már a szád, Jüttgen.

JÜTTGEN: De az csak képzelődés. Hamburg... Ligeti azt hiszi... Nem. Ha megöregszünk, persze, akkor szívesen tekintünk vissza... De mi... ha mi, megérkezünk... (*hátrahanyatlik*)

1. SEBESÜLT: Te már megnyugodhatsz, Jüttgen. Te már megérkeztél. (*Szünet.*)

4. VÖRÖSÁRMISTA: A Szilasi is meghalt már.

5. VÖRÖSÁRMISTA: Mert csukva a szeme? Azért még nem kell hogy halott legyen.

4. VÖRÖSÁRMISTA: De ha már legyenek ülnek rá a szemére?

SZILASI (*csukott szemmel*): Nem haltam meg.

5. VÖRÖSÁRMISTA: Nem halt meg. Látod-e? (*Távolról rohamjel. A sebesültek felemelik fejüket.*)

4. VÖRÖSÁRMISTA: Szilasi, hallod-e? Ez a mi trombitánk!

SZILASI: (*még csukott szemmel*): Roham!... Nem haltam meg... (*kinyitja szemét*) Nem akarok... nem akarok meghalni! (*Feltámaszkodik, nagy erőfeszítéssel és visszarozkad.*)

2. SEBESÜLT (*megérinti a mellette fekvőt*): Mégis komizság ez, hogy itt kell heverni az embernek!

3. SEBESÜLT: Mintha csak a kocsiból esett volna ki az ember. Pedig nincs is nekem voltaképp semmi bajom. Csak a lábamat találta el.

2. SEBESÜLT: Melyiket te?

3. SEBESÜLT: A balt.

2. SEBESÜLT: Nagyszerű! Nekem a jobbat. Tudnál-e még megállani a jobblábadon?

3. SEBESÜLT: Miért ne? Ha az ut sima és egyenes volna, féllábon is utánasántikálnék az ezrednek... El is érném őket... Isten bizony!

2. SEBESÜLT: Ha összevesszük kettőnket, hát van két egészséges lábunk: egy jobb meg egy bal. Talán el is bicegnénk velük.

3. SEBESÜLT: Az ám, az istenit! Próbáljuk meg.

2. SEBESÜLT: A fő, hogy ügyesen álljunk föl. Akurát egyszerre, hogy egymást megtámasszuk...

3. SEBESÜLT: Megcsináljuk! Rajta!
 2. SEBESÜLT: Add a karodat... Igy... Erősen fogj!
 3. SEBESÜLT: Egy, kettő, három!

Egymásra támaszkodva felállnak, erőfeszítéssel, elnyomott nyögések közben. Most már kétlábon állnak. A „belső“ lábakat fel emelik, térdben behajtv. „Belső“ karjaikkal egymást átölelik. A „külső“ kezekben fogják a fegyvert. Az egyik lehajol a puskájáért.

1. SEBESÜLT (*fekve nyújtja fel neki*): Nesze. Isten uccse, akár a kétfejű sas. Két fejetek, két lábatok. Hahaha.
 5. SEBESÜLT: Hahaha... Huszárnak álljatok testvérek, mert közönséges gyalogbakának tul sebesen mozogtok. (*Nevet.*)
 3. SEBESÜLT: Csak ne vessz te! Még sohasem foltoztál két rongyos nadrágból egy egészet össze? (*A 2.-höz*) Jobbal én, ballal te! Rajta!
 2. SEBESÜLT: Jobb! (*3.-ik egy lépést ugrik előre*)
 3. SEBESÜLT: Bal: (*a 2.-es egyet ugrik előre.*)

A sebesültek felemelik fejüket.

5. SEBESÜLT: Futólépés! Roham! Hurrá! (*Nevet.*)
 3. SEBESÜLT: Csak türelem!... Bal, jobb! Bal, jobb!
 4. SEBESÜLT: Hurrá! Nagyszerű!
 3. SEBESÜLT: Vizontlátásra, testvérek! Hamarosan visszajövünk és felszedünk benneteket. Bal, jobb!
 5. SEBESÜLT: (*Sóhajtv*): De jó dolgotok van! Üdvözlét a bajtársaknak!
 2. SEBESÜLT: Az Öreg azt hiszi, hogy minket itt egyszerűen itthagylhat? Hohó! Bal, jobb!
 3. SEBESÜLT: Bal, jobb! (*utánozza a trombita rohamjelét. Mindketten balra el.*)

Szünet. Csönd. A háttérben JÁNOS és GÁNJA jelennek meg.

GÁNJA: Gyere János, gyere! Mindjárt elérjük az ezredet. Látod... itt mentek el.

JÁNOS (*hirtelen megáll, a földre mered és visszatorpan*).

GÁNJA: Miért állsz meg?

JÁNOS (*elfordított arccal, tompán*): Nem erre...
 Menjünk arra körül!

GÁNJA: Nem lehet, aranyom! ... Ott van a folyó ...
De mindjárt elérjük őket, János!

JÁNOS (*mint fent*): Itt fekszenek ...

GÁNJA: Hát, éppen mert erre jártak ... Abból is láthatod. (*Visszamegy hozzá, kézenfogja és huzza.*)
Most nem szabad itt megállnunk. Nem szabad elkésnünk!

JÁNOS: Mind rámnéznek! Ott a Szegedinek nyitva a szeme ... Bodnár is idenéz rám ... Müller ...
(*felnyög és eltakarja az arcát.*)

GÁNJA (*most megérti. Ujra megragadja János kezét*):
Ne nézz oda. Szaladjunk át gyorsan. Ne nézz semerre. Vezetlek!

JÁNOS: Ott a Krivenkó!! ott az a Füredi! ... Jaj, hát ki maradt meg? És én nem voltam velük!

GÁNJA: Velük leszel ... Még idejében érkezel! Még harcolnak ... Ne nézz semerre drágám! Add a kezéd és gyere! (*Előre vezet.*)

A szinpad jobb sarkában egy sebesült felemeli fejét és Jánosra mered.

1. SEBESÜLT: János, hol voltál?

JÁNOS (*visszatorpan, mintha ütés érte volna*).

GÁNJA: Meg ne állj, János!

JÁNOS: Nem hallottad?

GÁNJA: Semmit sem hallottam. Csak az ezred trombitáját. Gyere! (*Erőszakkal huzza tovább.*)

2. SEBESÜLT: János, hol voltál?

JÁNOS (*kiszabadítja magát. Fülét befogja és jobb felé menekül. Akkor a szinpad mögül mint egész kórust hallja János, befogott füle ellenére, saját rossz lelkiismeretét.*)

HANGOK (*a szinfalak mögül*): János, hol voltál?

JÁNOS: Oh! (*Ujból megfordul.*)

GÁNJA: Erre János! Erre!

JÁNOS: Nem hallod, hogy kiáltanak?

GÁNJA: Nem, senki sem kiáltott, János. Minden csendes. Gyere!

JÁNOS (*hirtelen megrettenve, a földre mered*): Jüttgen!

GÁNJA (*könyörögve unszolja*): János, gyere! Menjünk tovább, drágám, szívem. Az ezred már egész közel van ide!

JÁNOS (*Jüttgenhez lép, föléjhajol és halkán beszél, de minden szót hangsúlyozva, mintha ítéletet mondana*): Ez a német két éven át szomszédom volt a bataljonban. A szomszédom most itt fekszik. És én megszöktem . . .

GÁNJA: Nem igaz! Hiszen visszajöttél! Menjünk! Még jókor érkezel, János!

JÁNOS (*folytatja*): És én megszöktem. Itt volt a helyem, mellette. Itt van az én helyem mellette.

GÁNJA (*erőszakkal tovább huzza*): János! Én vagyok mindennek az oka! Én egyedül vagyok bűnös. De te még jókor megérkezel az ezredhez és mindent jóváteszel. (*Hirtelen meglapul és Jánost is lehuzza.*) Vigyázz! Fehérek!

JÁNOS: Hol?

GÁNJA: Ott a lejtőn. A szakadék mentén. Látod?

JÁNOS: Azok, akik ott felfelé kapaszkodnak? Azok a mieink. Liszenkó az, az embereivel.

GÁNJA: De jobbra tőlük a három fenyőfa mellett. Nem látod?

JÁNOS (*észreveszi őket*): Ohó! (*Vállhoz emeli puskáját.*)

GÁNJA: Ne lőjj! Sokan vannak.

JÁNOS: De a mieink oldalába lopódnak!

GÁNJA: Maradhass, János! Majd harcolsz az ezreddel. Itt csak megöleted magad minden haszon nélkül. (*Vissza akarja tartani.*)

JÁNOS: De Liszenkó nem látja őket! Kelepcébe kerül. (*Kirántja magát és lö.*)

GÁNJA (*felveszi Jüttgen fegyverét*): No akkor, add ide Jüttgen! Csak tudnék jobban célozni.

JÁNOS: Mindegy most, csak löni kell, csak löni! Hogy Liszenkó észrevegye őket. (*Mindketten tüzelnek.*)

GÁNJA: Már visszafordulnak! Ide lönek ránk! (*Golyók füttyülnek.*)

JÁNOS: Az a jó. Feküdj le, egész laposan! Most észrevette őket Liszenkó is. Most . . . (*Hirtelen elnémul.*)

GÁNJA: Aha! Most már a mieink is tüzelnek ott. Nézd csak! A fehérek visszakusznak az erdőbe! Oh! (Lő.) Futnak! János! Ezt te csináltad! De most gyere. Már lehet. Mind elfutottak. Gyere gyorsan! (Észreveszi, hogy János megsebesült.) János! (Letérdel mellé, fel akarja emelni.) Mi bajod? Megsebesültél? Hol? (Kinyitja János zekéjét és felzokog.) Oh János! Édes szívem! Én vagyok a hibás! Én! (Kendőjét a sebre szorítja.)

JÁNOS (nagyon egyszerűen, halálos szomorúsággal): Most én itt meghalok. De senki se fogja tudni, hogy én is becsülettel harcoltam. Csak azt, hogy dezertáltam, elkéstem és utközben lelőttek. Ugy kell nekem!

GÁNJA: De meg fogják tudni! Meg kell tudniok. Oda-viszlek... drágaságom! Odaviszlek én, ha leszakad is a két karom. Ott fogsz előttük feküdni, sebeddel és én mindent megmondok nekik. Gyere szívem, gyere. (Felemeli nagy erőfeszítéssel és balra elcipeli. Távolból trombitaszó.)

FÜGGÖNY

2. KÉP

Kopárra égett dombtető, néhány rommálőtt, még füstölgő kunyhóval. Köröskörül törött kerekek, butortöredékek és egyéb lom.

LISZENKÓ (balról jön, sántítva a trombitással, akinek meg az arca van bekötve): Itt legyen a gyülekezőtök! (Körültekint a tájékon.) Talán közben megjön az Öreg is... Hát tudsz-e fujni vagy nem tudsz fujni?

TROMBITÁS: Mindjárt, Liszenkó elvtárs. (Szájába nyul) Csak még ezt az egy fogat itt ni... ezt itt... ki kell köpni. A kutya ép idetalált a puskatussal... egész véletlenül. (Kiköpi fogát.) Így... most már fujhatom.

LISZENKÓ (büszke, boldog meghatottsággal): Hát akkor ide állj ni! És fujd a takaródót meg a gyüle-

kezőt! Szépen fujjad! Olyan szépen, ahogy még sohase fujtad!... Hogy azok is meghallják, akik sebesülten fekszenek az uton, hogy te itt már a városra látsz. Óh én édes szülővárosom, te!

TROMBITÁS *(fujja a régi osztrák-magyar hadsereg szép takarodóját, melyet még Haydn komponált.)*

LISZENKÓ: Ugy! Szépen!... Mintha csak a szeretőd ablaka alatt fujnád... Hadd hallják meg ők is, hogy győztek. Hadd hallják meg, hogy ez a trombitászó már a város fölött kering, mint a rikoltó sasmadár!

Lassan gyülekeznek a vörösármisták. Mindenfelől jönnek, tántorogva, sántítva és felállnak keresztben a szinpadon, arccal a nézőtér felé. A sor jobbra és balra, a szinfalak mögött folytatódik. Egyenként szállingóznak és csoportokban. Kimerülten, megtépve, rongyosan, piszkosan, véresen, hevenyészett kötésekkel. Egymást támogatják. Egyik hátán cipeli bajtársát és úgy áll be vele a sorba.

TROMBITÁS *(szünet nélkül fujja).*

LISZENKÓ *(végigsántikál a soron, úgy látszik számol és keres. Végül megszólal, nehéz szívvel):* Elég már! Hadd abba, trombitás!

TROMBITÁS *(végigtekint, kereső szemmel, a soron, bizonytalan reménységgel):* Talán jó volna még fujni!

LISZENKÓ: Hiszen már senki sem jön.

TROMBITÁS *(szomoruan leereszti trombitáját):* Talán mégis, mégegyszer, hadd fujjam!

LISZENKÓ *(remény nélkül):* Hát fujjad!

TROMBITÁS *(gyorsan szájához emeli a trombitát. A vörösármisták néznek, lesnek mindenfelé. De senki se jön már. A trombitás egyre halkabban fujja, végül elhallgat).*

EGY HANG *(a sorból):* Hol az Öreg? *(Szünet. Mintha a többiek csak nem merték volna kimondani ezt a kérdést.)*

LISZENKÓ *(tompán):* Ki látta utoljára az Öreget? *(Rövid szünet).*

TROMBITÁS: Amott jön ni!! Ott jön!

LISZENKÓ *(sántítva, kitárt karokkal jobbra fut).*

VÖRÖSÁRMISTÁK (*mosolyogva igazodnak*): Hurrát az Öregnek! Hurrá!

TIMÁR (*Liszenkóra támaszkodva jön. Sápadt, kimerült, talán sebesült is. Ugy látszik, hogy fáj neki, de mégis hevesen felindultan beszél*): De hogy az istenbe csináltátok ezt, mondd? Azt szeretném tudni, hogyan csináltátok?

LISZENKÓ: Most ne kérdezz semmit és ne mesélj semmit, hanem támaszkodj rám jobban.

TIMÁR: Már istenuccse azt hittem, hogy egy óra mulva alulról szagulom majd az ibolyát.

LISZENKÓ: Csak nem hitted, hogy cserben hagyunk?

TIMÁR: Mikor felszedtetek... Még ki se nyitottam a szemem, az volt az első gondolatom: hogy az ördögbe jutottak ezek át a szakadékon?

LISZENKÓ (*egyszerűen, szerényen*): Ugy, hogy nem mentünk a szakadékon keresztül, hanem a hegyen jöttünk át.

TIMÁR: És a fehérek fenn a hegyen?

LISZENKÓ: Azt gondoltam, hogy ilyen erős állást tudós katonák aligha védenek sok emberrel.

TIMÁR: A teremburáját! De ha mégis?

LISZENKÓ: Csak nem leszünk olyan bolondok, gondolták a fehérek, hogy a meredek kőnek támadjunk neki?

TIMÁR: Ti pedig éppen ilyen bolondok voltatok! Hahaha! No ez jó! (*Ujra kitör belőle a nevetés.*) Ti pedig éppen ilyen bolondok voltatok! Hahaha! (*A nevetés fáj neki. Melléhez kap és megtántorodik.*)

LISZENKÓ: Nem megmondtam, hogy hallgass! Most gyere és ülj fel ide erre a szekérre. Hadd gomboljalak ki. Mindjárt jön az orvos.

TIMÁR (*összeszedi magát*): Hadd el! Nicsevó! Most beszédet kell mondani.

LISZENKÓ: Most le kell feküdni és hallgatni kell.

TIMÁR: Ilyen szép csata után mindig szónokolni szokás.

LISZENKÓ: Aztán szónokolhatsz.

TIMÁR (*bizonytalan lépést tesz előre*). Hát fiuk! Halotok engem? Jertek közelebb. Így. Hát mit akar-

tok? Előbb szónoklat, aztán gulyás, aztán alvás...

Vagy előbb gulyás, aztán szónoklat, aztán alvás...

Vagy előbb gulyás, aztán alvás...

LISZENKÓ (*ismét Timárhoz lépett, támogatja, közben lopva integet a vörösármistáknak*).

VÖRÖSÁRMISTÁK: Nem kell most szónoklat. Az Öreg most ne beszéljen. Feküdjön le!

TIMÁR: Ördög vigyen benneteket! Hát én vagyok itt a parancsnok vagy ti? Vigyázz! Beszédet hallgatni! Aztán talán nem is akarjátok megtudni, hogy háromezernyi tiszti ezredet vertetek pocsékká?

VÖRÖSÁRMISTÁK: Hurrá!

TIMÁR: Hogy itt már a város előtt álltok, azt magatok is láthatjátok, ha nem vagytok vakok. De hogy az éjjel a mi divízióknak is dél felől áttörte a fehérek vonalát, az talán nem is érdekel benneteket? Minden percben megjelenhetnek az elvtársak ott fenn a domb tetején.

VÖRÖSÁRMISTÁK: Hurrá!

TIMÁR: És holnap a városban alszunk, ha a fene fenét eszik is. (*Végignéz a soron. Halkan*) Sok elvtársunk nem áll már a sorban. De azt jegyezték meg magatoknak: ha csak egyszer is meginognátok, akkor ott fogjátok őket látni a sorban és hallani fogjátok, amint a szemetekbe kiáltják: „Hát így őrzitek ti meg azt, amit mi életünk árán szereztünk?”

LISZENKÓ: No elég. Már lefekhetsz... ide a kocsira.

TIMÁR: Rögtön, csak még egy szót... az internacionalistákhoz. Ti haza akartatok menni, igaz-e? Hát persze! Talán azt hiszitek, én nem akarok egyszer még a Dunában fürödni? Hazatérni! Jó, de hová? Honvágy. Jó. De hová vágyol? Hova akartatok volna eddig hazamenni? Abba a régi hazába, melyben szolgák és koldusok voltatok? Hát otthon voltatok ti otthon? Otthon van-e az ember olyan házban, ahol nincs semmi szava? Most kezdődött otthon is az új világ. Most épül Magyarországon is a ti hazátok, amelyben nektek is lesz szavatok. De, ugye, itt a szovjetföldön kezdődött meg a ti hazátok építése, itt, ahol most az egész emberiség felszaba-

ditása kezdődik. És befejezni is csak itt lehet, hogy végkép megálljon, megdönthetetlenül. (*Megakad és kimerülten behunyja a szemét.*) És ti itten is kőművesei voltatok és vagytok.

LISZENKÓ (*támogatja*): Hát beszéljen tovább az Öreg? INTERNACIONALISTÁK (*halkan, meghatódottan*): Beszéljen!

TIMÁR (*csukott szemmel, halkan és szenvedélyesen*): Itt ezen a földön van mindennek gyökere. Itt van a forrás... a mi felszabadulásunk forrása. Innen fogja elönteni és frissíteni a világot... Minden, ami ennek a forrásnak kedvező... minden, ami a szovjetföldnek hasznos... minden... az a világ proletariátusának használ... Az egész emberiségnek. Ahol a vörös hadsereg harcol, akárhol... a mi ellenségünket veri! Így... és most... hol az a szekér? (*Támolyog. Liszenkó felsegíti a szekérré, ahol lefekszik és szemét fáradtan behunyja.*)

LISZENKÓ: Így ni... Aztán most nyugodtan fogsz itt feküdni?

TIMÁR (*tréfásan szalutál*): Parancsára, Liszenkó elvtárs.

LISZENKÓ: Na hát akkor végre megnézem, hogy mit csinálnak az én fiaim. (*El.*)

TIMÁR: Névsor!

VEREBÉLY *a sor elé lép, kezében összegyűrött papírlappal.*

TIMÁR: Te vagy az, Verebély? Hát te élsz még? Jó. Mindig szerencséd volt.

VEREBÉLY (*szemközt áll a sorra és olvasni kezd. Eleinte rendes tempóban, aztán, hogy nem jön felelet, egyre gyorsabban. Ha nem kap választ, törli a nevet*): Petri... Kálmán... Nagy...

HANG (*a szinfal mögül*): Jelen!

VEREBÉLY: Kenyeres, Buza...

HANG (*a szinfal mögül*): Buza jelen!

VEREBÉLY: Juhász...

HANG (*a szinfal mögül, közel*): Jelen!

VEREBÉLY: Kriván!

VÖRÖSÁRMISTA: Itt van! Itt ül, csak nem tud beszélni!

TIMÁR: Bravó! Itt vagyunk! Hisz csakugy hemzse-
günk!

VEREBÉLY (*olvas, de mivel soká senki sem jelentkezik, gyorsabban*): Klein, Lakatos, Hegedüs, Sziráki, Müller, Baranyai, Demeter, Cserevicsenko, Kri-
venkó, Grabenkó, Krammer, Forster, Laub, Jüttgen. (*Megáll és végigtekint a soron*) Jüttgen nincs itt? A bozótban még láttam.

TIMÁR: Talán még megtaláljuk. Jó hamburgi, be van sózva. Nem pusztul olyan könnyen. Tovább!

Eközben a háttérben megjelent GÁNJA, JÁNOST cipelve. A sorok mögé áll. A vörösármisták nem veszik észre és a sor mögött a néző se láthatja többé.

VEREBÉLY: Balogh János...

VÖRÖSÁRMISTÁK (*mormolva*): Nem is volt köz-
tünk... Dezertált!

TIMÁR (*felemelkedik*): Nem igaz! Lehetetlen!

VÖRÖSÁRMISTÁK: Nem volt velünk... Meglógott.

GÁNJA HANGJA (*fájdalmas kiáltással*): Jelen!

*Általános meglepetés. Félrehúzódnak. Gánja Jánost előrevon-
szolja.*

GÁNJA (*elszorult torokkal*): Itt van. Mindenki láthatja.
Csak meghalt. De itt van. (*Lefekteti Jánost a földre.*)

TIMÁR: Gánja (*Kissé támolyogva hozzámegy.*)

GÁNJA: Mellbe találta a golyó... Itt a nyaka alatt,
előlről... Megnézheted, parancsnok elvtárs. Itt
harcolt. Nem szökött meg. Én, egyedül én vagyok
a hibás, hogy elkésett. (*Sirva lehajtja a fejét.*)

TIMÁR: Hej Gánja!... Mindig mondom én, hogy buta
a sziv! Néha meg is téveszti nagyon az embert...
De mégis! Csak ilyen buta szivekkel állhatjuk ezt
a nehéz harcot. No Verebély... töröld ki. Egy
fegyverrel kevesebb.

GÁNJA: Nem kevesebb. Ha megengeditek, hogy a fegy-
verét én viseljem helyette. (*Felemeli a földről János
fegyverét.*)

TIMÁR (*arcon csókolja Gánját*): Hogyne engednök, hu-

gom! (A vörösrüstiekhez) A fegyvere tovább harcol velünk! És most ördögbe a névsorral! Ne számoljuk a holtakat... Élünk, élünk, csakazértis! Minden poklon keresztül!

Kivülről kürtszó és a közeledő divízió dalolása hallik. Mind felfigyelnek és odanéznek.

TIMÁR: A divízió! A divízió jön! Hurrá! (A vörös ár-misták lengetik sapkájukat) Hurrá! Itt jön a divízió-kommandáns! Szedjétek össze magatok, fiuk! Feszesen! Vigyázz!!

Mindenki, ahogy tudja, összeszedi magát. Timár feszesen a sor elébe áll. Közben az ének erősödött. Lódobogás hallik. Jobbról belép a divízió-kommandáns, néhány parancsnoktól kísérve. Jelentékeny, fölényes külsejű, nyugodtan mosolygó, dereshaju férfi. Timár alig észrevehetően támolyogva elébemeleg, feszesen szalutál és kezdi a jelentést:

TIMÁR: Parancsnok elvtársnak jelentem...

FÜGGÖNY

Редактор Ш. Шарло

Подписано к печати 17/1
1941 г. Колич. печатн. л.
8³/₄ л. Колич. зн. в 1 п. л.
34944. Колич. авт. л. 6,35.
Тир. 1000 экз. Зак. тип. 678.
А-23772.

Тип. «Искра революции».
Москва, Филипповск., 13.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

98

Бела Балаш
ДВЕ ДРАМЫ
(венгерский яз.)

BALÁZS BÉLA "Két dráma" c. könyvében az alábbi két értelemzavaró sajtóhiba helyreigazítását kérjük az olvasótól:

a 45. oldalon, alulról az 5. sorban, "nagypapája, második Gyula" helyett "*nagy pápája*, második Gyula" olvasandó;

a 87. oldalon, alulról a 18. sorban, az "érik" szó *kihagyandó*.

A KIADÓ.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

